

HABURA

Maľovane село

*Tá zem je tu odpradávná.
Ked' som prišiel, objala ma.
Hoci sama ťažko skúšaná
učila ma chôdzi a pomáhala vstávať.
Ušedná ako inna v svete.
Neušedná ako mama.
Odišiel som a ona čakala.
Po celý dlhočizný čas.
Vedela ze prídem.
Tak som späť.
Aby som s ňou raz naveky splynul.*

© Feidias, n.o., 2023

Všetky práva vyhradené. Žiadna časť knihy nesmie byť použitá alebo akýmkoľvek spôsobom reprodukováná bez súhlasu majiteľa copyrightu.

All rights reserved. No part of this publication may be reproduced or transmitted in any form without prior permission in writing from the copyright owner.

HABURA

Maľovane selo

SOCHÁRSKE SYMPÓZIÁ
OLENY MANDIČOVEJ-ŠINÁLY

OBSAH

Prológ	11
Olena Mandičová-šinály	12
Vyjadrenie Ľubka, Danielky a Dusana k sympóziám	14
Vyjadrenie Ďura a Borisa k sympóziám	16
Sochárske sympozium 2018	22
Sochárske sympozium 2019	38
Sochárske sympozium 2020	60
Sochárske sympozium 2021	84
Sochárske sympozium 2022	108
Predstavenie umelcov	
Peter Nižňanský	134
Jozef Mundier	142
Daniel Janec	150
Oto Bachorík	158
Jaroslav Gaňa	166
Juraj Čutek	174
Boris Jirků	182
Ondrej 4.	190
Jakub Bachorík	198
Ján Kelemen	206
Martin Ščepka	214
Peter Barta	222
Veronika Mundierová	230
Luboš Loibl	234
Neziskova organizacia Drevený kostolík	238
Agrofarma Habura kde sú diela instalované	244
Habura z dávnych čias	246
Tiráž	248

PROLÓG

L'uboš Hríň

Vlak sa pohol. Je neskorá, mokrastá jeseň roku 1979. Za sebou nechávam Prahu, československú matku miest, aby som sa k nej vzápätí vrátil. Rozmýšľam, koľkokrát ma Vihorlat ešte takto hore-dolu zvezie v mojom nastávajúcom bytí. Po prvý raz smerujem domov z Prahy, ktorá sa na roky štúdií má stať mojím domovom.

Čerstvý zápis na medicínu napovedá, že onen zatiaľ v dave prehliadnuteľný Nikto, bude čoskoro Voľakto. Najnovšie budem mať kde spať, čo jesť a vlastne si robiť, čo si umaniem. Azda si nájdem čas na mineralógiu, ktorú som, dúfam len načas opustil. Čo už, socialistický Vševed lepšie vedel, ako naložiť s úspešným maturantom kdesi z konca slovenského sveta.

Praha. Taviaci kotol Čechov a Slovákov, ktorý i v najťažších časoch vštepoval hodnotu slobody každému, kto o to stál. Majestát pohutej histórie prenikajúci do každej bunky vnímavého študenta prostredníctvom nepreberného kultúrneho a umeleckého diania. Odrazu je jedno, odkiaľ si, neustále nachádzaš nové a nové spriaznené duše z neočakávaných kútov oboch krajín. Konečne

chápeš, že vlastne oni sú tým, čo si doposiaľ vnímal azda trochu bezobsažne, že oni sú tvoja vlasť. A ty ich. Stále si síce súčasťou študentského davu, ale rastúca vzdialenosť a rozhľad jednotlivcov z neho vytvorili spoločenstvo neopakovateľných a vyhranených osobností. Žiaden z nás nezostal nepoznačený. Každý si odnášame bohatstvo, ktoré nám naostatok pomôže pochopiť i cenu vlastných koreňov vo vlastnej domovine. Mieru svojho pretavenia sme pritom mali stále vo vlastných rukách.

Sedím vo vlaku a dnes mám toho so sebou viac. Vlastne všetko. Som definitívny lekár a v Bratislave nastupujem do skutočného zamestnania. Čo mi dala Praha? Vraví sa jej matka, ale ja som ju skôr vnímal ako skvelú kamarátku. Priateľku, ktorá sa zo mňa radovala, nikdy sa na nič nestážovala a najmä stále nedobiedzala, kedy sa s ňou konečne ožením. Popri profesii som s ňou prepadol filmu, ale hlavne výtvarnému umeniu, stal som sa aktérom všemožných umeleckých iniciatív a ktovie, ako ich teraz zvládnem či zúročím. Predo mnou je čochvíľa kariéra, zaiste aj rodina. A neskrotná myseľ presiaknutá vôňou plátien, farieb, dreva, kameňa, celulóidu a bezmedzného priateľstva.

VYBRALA SI CESTU ZABUDNUTIA...

Daniela Palaščáková¹

*„V umení musíte byť niekto, alebo nikto,
musíte mať všetko, alebo nič.“*

Olena Mandičová Šinály

Úvod

Tradične chápané dejiny umenia sú dejinami „mužského génia“, v ktorých je žena po stáročia zastúpená primárne ako jeho pasívny objekt. [1] A tak, keď počujeme výraz „sochár“, v myslí sa nám v prvom rade vybaví čisto mužské mená, napríklad Michelangelo Buonarroti (celým menom Michelagnolo di Ludovico di Buonarroto Simoni), Pablo Picasso (celým menom Pablo Ruiz Picasso), Salvador Dalí (celým menom Salvador Domingo Felipe Jacinto Dalí i Domènech), Leonardo da Vinci (celým menom Leonardo di ser Piero da Vinci), Donatello (celým menom Donato di Niccolò di Betto Bardi), Auguste Rodin (celým menom François Auguste René Rodin) a iní. S najväčšou pravdepodobnosťou si teda pamätáme mená tých, o ktorých bolo veľa krát počuť a ktorých reprodukcie diel zaplavili svetový trh. Avšak v tomto asociatívnom reťazci stojí za zmienku ešte niečo. Väčšina z nás začne menovať iba sochárov mužov, ale nie sochárky ženy. Problém nespočíva v tom, že by neexistovali žiadne talentované ženy sochárky, ale v tom, že o nich nevieme, alebo nám do tohto asociatívneho reťazca jednoducho nezapadajú. Ženy však od nepamäti boli obľúbeným námetom umelcov, vďaka ktorým vznikli mnohé ikonické diela, ale v dejinách umenia bývajú takmer neviditeľné a ich prínos ako umelkyň je dodnes nedocenený.

Ženy historicky, jednoducho povedané, existovali mimo profesionálneho umenia, mimo toho, čo dnes označujeme „Beaux Arts“, „Fine Arts“ (spoločensky formatívne, ekonomicky produktívne a verejne dostupné umenie). Naopak tvorba mužov, ktorá

je systematizovaná a široko reflektovaná, tvorí dejiny umenia od staroveku až do dnešných čias, a teda i z tohto hľadiska je otázka rodu autora, či autorky umeleckého diela, nesmierne dôležitá. [2]

Feministická teoretička umenia Linda Nochlin [3] v jednej so svojich známych a inšpiratívnych esejí *Why Have There Been No Great Women Artists?* (Prečo neexistovali žiadne veľké umelkyne, 2021) uviedla, že feministická revolúcia, či chceme alebo nie, svojou optikou podkopáva základy mnohých humanitných a umenovedných odborov.

Jedna z najznámejších kníh o dejinách umenia od Ernsta H. Gombricha [4] *Príbeh umenia* (1950), ktorá už desaťročia zostáva bezkonkurenčným úvodom do dejín umenia, na svojich 688 stranách nespomína ani jednu umelkyňu. Avšak túto tradíciu dejín umenia, ako dejín „mužského génia“, dávno pred Ernstom H. Gombrichom začal Giorgio Vasari, [53, s. 441] ktorý vytvoril dielo *Le Vite de' più eccellenti pittori, scultori, e architettori* (Životy najvýznamnejších maliarov, sochárov a architektov; 1550, 1568) a svojimi biografiami talianskych umelcov sa považuje za ideologického zakladateľa disciplíny dejín umenia, a teda za prvého kunsthistorika. Ako jediná umelkyňu a ojedinelú raritu vo svojich spisoch uvádza Properziu de' Rossi.² Tu niekde začína vzorec, ktorý je zrejmy vo výklade dejín, ale aj mimo umeleckej oblasti, a posteriori: mužov príbeh je univerzálny - zastupuje celé ľudstvo - je normou, kým žena je zvláštnosťou - jedinečným príbehom z normy sa vymykajúcim. Mnoho žien umelkyň sa nestretlo s pochopením a uznaním, aké by si bývali zaslúžili.

1 Katedra ekonómie, Ekonomická fakulta, Technická univerzita v Košiciach, B. Němcovej 32, 040 01 Košice; Nadácia Drevený kostolík Habura, Habura 270, 067 52 Habura.

2 Properzia de' Rossi (asi 1490-1530, Bologna) - talianska renesančná sochárka a miniaturistka. Ako jediná žena si vyslúžila medailónik vo Vasariho knihe *Le Vite de' più eccellenti pittori, scultori, ed architettori* [s. 1].

Ale aké boli, ako sa mali, ako žili, ako tvorili, čo ich pri tvorbe inšpirovalo? Do akej miery sa podarilo rehabilitovať postavenie žien, zvlášť rusínskych profesionálnych umelkyň, v našom umení? Odpoveď na uvedené otázky sme hľadali v prípadovej štúdii, ktorej podstata spočíva v analýze života a oživení diela Oleny Mandičovej Šinály. Napriek tomu, že bola talentovanou ženou, počas svojej umeleckej kariéry musela prekonávať rôzne druhy prekážok. Zažila obdiv, veľkú lásku a bohémny život umelkyne, ale aj veľkú bolesť a sklamanie. Jej život, ktorý stále zostáva obostretý mnohými tajomstvami a nejasnosťami bol pre nás motívom a veľkou výzvou pre napísanie tejto štúdie. Štúdia sa stala podkladom pre komplexnejšiu analýzu, výsledky ktorej budú publikované v pripravovanej monografii o tejto „zabudnutej“ a „stratenej“ rusínskej sochárke.

Hlavným cieľom štúdie je zvýrazniť niektoré stránky viažuce sa k životu a dielu Oleny Mandičovej Šinály, prvej rusínskej profesionálnej akademickej sochárky v Česko-Slovensku,³ významnej osobnosti druhého rusínskeho národného obrodzenia o ktorej vieme len veľmi málo, no v histórii dejín umenia zohrala veľkú rolu. Ženy, ktorá prežila dva životy - jeden na výslni, ten druhý v samote a zabudnutí. Paralelným cieľom je vyzdvihnúť kľúčové momenty jej osudu a priblížiť okolnosti, ktoré pôsobili na tvorbu jej najznámejších diel. V záveroch priniesť niekoľko príkladov na rehabilitovanie, vrátenie dobrého mena a verjeného uznania tejto umelkyne.

Štruktúra štúdie je rozčlenená do štyroch hierarchizovaných častí. Po úvode nasleduje prvá časť, ktorá stručne približuje pochopenie stavu vtedajších spoločenských zvyklostí, a to hlavne v oblasti umenia, kde boli ženy často terčom rôznych predsudkov a ich práca nebola dostatočne oceňovaná. Druhá časť predstavuje prehľad zdrojov prostredníctvom ktorých sme hľadali odpovede na súbor otázok, ktoré sme si postavili. Tretia časť popisuje ako sa vyvíjal životný osud Oleny Mandičovej Šinály, dobu štúdia a prekážky, ktorým musela ako žena sochárka čeliť. Nadväzujúca štvrtá časť bilancuje jej najznámejších diela a okolnosti, ktoré sa odohrali pri ich tvorbe a odhaľovaní. V záverečnej časti prinášame projekty a aktivity spojené s rehabilitovaním a oživením jej mena.

Ženy umelkyne v kontexte histórie

Myšlienka „*Historia magistra vitae est*“ (História je učiteľkou života), ktorú vyslovil Marcus Tullius Cicero, jeden

z najvzdelanejších mužov staroveku a ľudských dejín vôbec, nás inšpirovala k tomu, aby sme najprv stručne priblížili historický kontext, konkrétne dobu, kedy bol svet umenia pre ženy takmer zakázaným územím.

V 19. storočí sa mnoho žien umelkyň nestretlo s pochopením a uznaním, aké by si bývali zaslúžili. [5] Jedným z dôvodov, prečo nebolo pre ženy prípustné vzdelávať sa v umeleckých inštitúciách, bola nutnosť kreslenia štúdií podľa nahých mužských modelov, čo odporovalo konzervatívnym predstavám vtedajšej spoločnosti. [6] Už od čias renesancie bola kresba podľa nahého modelu nevyhnutnou a úplne zásadnou súčasťou plnohodnotnej maliarskej prípravy každého umelca. [7] Akty, portréty a historické témy sa považovali za výhradne mužské témy. V spoločnosti sa ustálil názor, že ženám prináleží maľovať najmä námety s kvetinovou, či ornamentálnou tematikou. Podľa väčšinového názoru umeleckej kritiky, ktorá mala tendenciu ostro vymedzovať a porovnávať tvorbu oboch pohlaví, umenie žien sa malo odzrkadľovať v dekorativizme, ornamentálnosti, titernosti, pasivite a povrchnosti, zatiaľ čo umenie patriarchálne odrážalo jednoduchosť, modernosť, čistotu a tvorivú aktivitu. Panoval názor, že žena nie je schopná tvorenia nového a moderného. [8] Na ženy, ktoré sa snažili vstúpiť do temporality dejín, bolo obvykle nazerané ako na „neženské“, „polomužské“, či „tretie pohlavie“, resp. ako na bytosti degenerované a patologické. [9] Ako sa často stáva, maliarky a sochárky si niekedy našli spôsob ako sa stať slávnymi, alebo skôr neslávne preslávenými práve tým, že boli výnimkami a tým si nepriamo vynútili pozornosť verejnosti. [10]

S uverejnením kontroverznej eseje Ornament a zločin (1908) od rakúskeho klasika modernej architektúry a propagátora moderného nedeckoratívneho tvaru Adolfa Loosa, [12] ktorý sa narodil v Brne (10.12.1870), sa s témou ornamentalizmu znovu rozvírila otázka ženskej umeleckej tvorby. Bolo by však chybou sa domnievať, že s otvorením prvých umeleckých akadémií sa situácia žien, túžiacich presadiť sa v oblasti umenia, zlepšila. Na vysoké školy výtvarných umení ženy neprijímali. Nebolo tomu tak z dôvodu, že by štúdium žien bolo zakázané podľa nejakého právneho predpisu, bolo skrátka tradíciou prijímať iba mužov. Je až prekvapujúce s akým odhodlaním a agresivitou sa patriarchálna spoločnosť bránila skutočnosti, že sa žena „odhodlala vyliezť z ulity domácnosti“ a angažovať sa vo verejnom kultúrnom živote. Dnes sa tejto často až nezmyselne hysterickému revolte možno pousmejeme hoci skutočnosť, že nás od tejto doby delí len pár generácií, sa zdá neuveriteľná.

3 Zvrchovaný štát v strednej Európe, ktorý existoval v rokoch 1918 – 1992, s výnimkou obdobia 2. svetovej vojny (1939 – 1945), keď však mal svoju exilovú vládu v zahraničí. Česko-Slovensko písané v rokoch 1918 – 1938; Československo písané v rokoch 1945 – 1990.

Obrat v našej histórii a teórii umenia k štúdiám o ženách v slovenskom vizuálnom umení nastúpil až po spoločenských zmenách v 90. rokoch 20. storočia, čo súvisí s novou politickou situáciou, ale aj so vznikajúcim feministickým diskurzom. Napriek uvedenému aj v dnešnej dobe sú ženy sochárky, vďaka technickej náročnosti a fyzickým obmedzeniam, stále akousi raritou. Ale nájdú sa aj také, ktoré viac vyčnievajú z radu a pútajú pozornosť.

V posledných rokoch umelecký trh začali zaplavovať výstavy zamerané výhradne na ženské umenie. Napríklad po susedných českých projektoch *Někdy v sukni* a *Grey Gold*⁴ tento trend dorazil aj na Slovensko. V tomto prípade ako príklad môžeme uviesť slovenský projekt podobného formátu pod názvom *Sochárky*, Výber osobností česko-slovenského sochárstva, ktorý predstavila Východoslovenská galéria v Košiciach. Výstavný a publikačný projekt prezentoval výber ženských osobností československého sochárstva, ich prínos a špecifiká pre dejiny výtvarného umenia, ktoré objasňujú nástup žien do sochárskeho umenia, ich pozíciu a umelecké výsledky v sochárstve, považované za výrazne mužské teritórium. Dôraz bol postavený na autorky tvoriace na Slovensku s doplnením o výber diel sochárok z českého prostredia, ktoré na Slovensku boli doposiaľ takmer neznáme, zabudnuté, stratené, opomenuté dejinami, teóriou umenia a múzejnými zbierkami. K výstave bola publikovaná aj štúdia a vydaný 160 stranový katalóg s bohatou obrazovou dokumentáciou pod názvom *Sochárky*, výber osobností Česko-slovenského sochárstva, ktorý vydala Slovenská národná galéria v roku 2015. [13; 14] Autorkou katalógu a koncepcie výstavy bola Vladimíra Büngerová.⁶

V bohatom zozname vystavujúcich autoriek sme mohli nájsť také mená ako: Alžbeta Čereyová (*1906 – †1950), Jolana Kirczová (*1909 – †1936), Julie Horová-Kováčiková (*1906 – †1978), Marie Bartoňková-Drábková (*1908 – †1993), Dagmar Rosůlková (*1909 – †1998), Věra Janoušková (*1922 – †2010), Eugénia Lugsová (*1923 – †2013), Alina Ferdinandy (*1926 – †1974), Erna Masarovičová (*1926 – †2008), Eva Kmentová (*1928 – †1980), Jarmila Podzimková-Mráčková (*1928 – †1981), Vlasta Prachatická (*1929 – †2022), Klára Pataki (*1930), Anna Drobná (*1931 – †2007) Mária Bartuszová (*1936 – †1996) a Käthe Kollwitz (*1867 – †1945). [14]

Žiaľ, medzi spomenutými sochárkami sme nenašli meno Oleny Mandičovej Šinály (*1902 – †1975), ktorá bola jednou z historicky prvých žien, ktoré študovali na pražskej Akadémii výtvarných umení (ďalej ako „AVU“), v dobe kedy dochádzalo k významným spoločenským zmenám. V čase keď dokončila jedno zo svojich najimpozantnejších diel, sochu T. G. Masaryka, sa stala jednou z najznámejších mladých umelkýň Česko-Slovenska. Posledné roky svojho života prežila a zomrela v Košiciach, kde je aj pochovaná. Škoda, že si v uvedenom zozname vystavujúcich autoriek v projekte *Sochárky*, ktorý predstavila Východoslovenská galéria v Košiciach, nenašla svoje čestné miesto. A tak aj napriek tomu, že do sveta umenia vtlačila svoju osobitú pečať, dodnes je umeleckej a širšej verejnosti málo známa.

V čase, keď študovala v Prahe, AVU bola jednou z prvých v Európe, ktorá sa otvorila ženám. Podiel na tom mal aj pokrokový profesor Ján Štursa u ktorého vtedy ešte len Olena Šinályová študovala v rokoch 1922 až 1925. V čase, keď viedol sochársky ateliér u neho študovalo 62 študentov, medzi ktorými bolo aj 8 žien, z ktorých sa väčšina z nich výrazne zapísala do dejín umenia. [15] Bola to generácia žien, ktoré sa možno navzájom priatelili, podporovali a inšpirovali v čase, ktorý nebol stvorený pre nich, v čase medzi dvoma vojnami. Zdieľali rovnaký umelecký priestor, v ktorom premietali svoje túžby do diel, a tie sa následne stávali ich najsilnejšími zbraňami. Olena Šinályová bola jednou z nich. Napriek tomu, že mnohé mestá nielen na Slovensku, ale aj v Zakarpatskej oblasti, sa pýšia dielami prvej profesionálnej sochárky medzi Rusínmi, významnej osobnosti druhého rusínskeho národného obrodzenia, tak na jej meno sa takmer zabudlo.

Jednoducho, keď sa ženy rozhodli byť sochárkami a začali sa venovať ľudskej figúre, museli z podstaty výtvarných okolností tušiť, že ich cesta na umeleckej scéne pravdepodobne nebude ľahká. V priebehu výskumu sme narazili na jeden zásadný fakt a síce, mnohokrát platilo pravidlo, že sochárky, ktoré sa počas svojho života dostali na výslnie umeleckej scény mali za partnerov významných sochárov, ktorí pravidelne vystavovali v známejších galériách, alebo mali dobrých impresáriu. Potvrďuje sa tak, že húževnatí manželia, preniesli svoju vlastnosť či ambície na svoje ženy umelkyne, ktoré pôvodne stáli v ich tieni, ale nakoniec ich predbehli a tým sa stali výraznými súčasťami umeleckej scény.

4 Projekt *Někdy v sukni* odprezentoval umelkyne, ktoré sa presadili v 90. rokoch 20. storočia.

5 Projekt *Grey Gold* odprezentoval české a slovenské umelkyne nad 65 rokov.

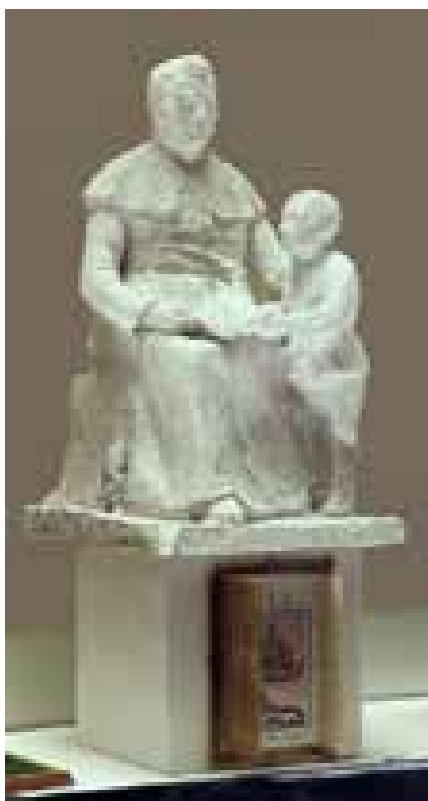
6 Vladimíra Büngerová - kritička a kurátorka. Pracuje v Slovenskej národnej galérii (od roku 2007), pôvodne ako kurátorka zbierky úžitkového umenia a dizajnu (sklo, dizajn), od roku 2010 ako kurátorka zbierky moderného a súčasného sochárstva.

Informačné zdroje o Olene Mandičovej Šinály

V tejto časti venujeme priestor dostupným zdrojom u nás doposiaľ publikovaným, ale aj nepublikovaným, ktoré sa viažu k životu a dielu Oleny Mandičovej Šinály, rešpektujúc pri tom skoršie výskumy a širšiu diskusiu k danej téme. Nekládli sme si za cieľ poskytnúť vyčerpávajúci prehľad literatúry, ale v uvedených zdrojoch sme sa skôr snažili nájsť doposiaľ publikované informácie a myšlienky za účelom dosiahnutia nami stanovených cieľov. Základnou inšpiráciou k tejto časti pre nás bola kniha Chrisa Harta *Doing a Literature: Review Releasing the Research Imagination* [54].

sadra; technika: patinovanie; v kolekciiach: Umenie Podkarpat-skej Rusi).

Ako ďalší zdroj môžeme spomenúť Nový slovník československých výtvarných umelcov od Prokopa Tomana a Prokopa H. Tomana. [56] O niečo viac informácií oproti Slovensku nájdeme na Ukrajine, napr. v Encyklopédii súčasnej Ukrajiny (Енциклопедія Сучасної України), [18] Lemkivskom kalendári (Лемківський календар), [19] alebo naposledy v Kalendári miestnych historických pamätných dátumov Zakarpatska na rok 2022 (Календар краєзнавчих пам'ятних дат Закарпаття на 2022 рік), [20] v ktorom sa uvádza: „120. výročie narodenia Oleny Stepanivny Mondych (Shinali), sochárky, ktorej tvorba je vo veľkej miere spojená so Zakarpatskom („120-річчя від дня народження

Obr. 1 Helena Mandičová, Návrh na pomník
Alexandra Duchnoviča, 1932
Zdroj: [16]

Na Slovensku v žiadnej súčasnej encyklopédii alebo príručke o Olene Mandičovej Šinály nenájdeme ani slovo. Výnimkou je Lexikón slovenských žien [55] z produkcie Slovenskej národnej knižnice, alebo webová stránka www.webumenia, [16] kde sa uvádza Helena Mandičová s vyobrazením Návrhu na pomník Alexandra Duchnoviča (viď Obrázok 1), ktorý sa nachádza v Slovenskom národnom múzeu – Múzeu ukrajinskej kultúry vo Svidníku (datovanie: 1932; miery: výška 42 cm; výtvarný druh: sochárstvo; žáner: figurálna kompozícia; materiál: patinovaná

Олени Степанівни Мондич (Шіналі), скульптора, творчість якої в значній мірі пов'язана із Закарпаттям“).

Z oficiálnej webovej stránky mesta Užhorod (Uzhgorod.net.ua) sme sa napr. dozvedeli, že v Zakarpatskej oblasti (Užhorod, Mukačevo) podľa Oleny Mandičovej Šinály sú pomenované ulice. Napríklad v Užhorode v súvislosti s premenovaním ulíc vznikla situácia, že ulicu pomenovanú po Jurajovi Nikitinovi premenovali na ulicu Oleny Mandičovej Šinály. Ako sa vyjadril

historik Sergej Fedak „Táto žena bola československá sochárka, ktorá mala náš kraj veľmi rada, pretože bola vydatá za Ivana Mandiča, rodáka z Nankova. V 20. a 30. rokoch 20. storočia bola autorkou viacerých pamätníkov, ktoré stáli po celej Podkarpatskej Rusi. Pre Užhorod vytvorila bustu Eugena Fencyka, ktorá je dodnes v parku na Fencykovom námestí; bustu Adolfa Dobrianskeho a známy pomník prezidenta Česko-Slovenska Tomáša Garika Masaryka, ktorý stál na terajšom Petefiho námestí. Väčšinu pamiatok Užhorodu za čias Československa vytvorila Olena Mandičová Šinály. A hoci sa do dnešných dní zachovala len jedna, jej autorka si určite zaslúži našu pamiatku a česť.“ [21]

V poslednom období sa začali objavovať prevzaté články na webových stránkach Rusyn.sk [57], či publikované články v Podvihorlatských novinách [60], ale aj relácie vo vysielaní Rusínskeho národnostného magazínu RTVS [61], predovšetkým v súvislosti so Sochárskym sympóziom Oleny Mandičovej Šinály.

Materiál a fotoilustračný materiál sa nám podarilo zozbierať predovšetkým z archívu Zakarpatského oblastného vlastivedného múzea Tyvodara Lehotského,⁷ [22] ako aj publikovaných článkov na Ukrajine, zvlášť z obdobia vernisáže pamätníka T. G. Masaryka v Užhorode.

Na Slovensku prvú štúdiu o Olene Mandičovej Šinály napísal kunsthistorik Vladislav Grešík [17] z Prešovskej univerzity v Prešove. Štúdiá však vyšla iba v literárno-umeleckom a publicistickom časopise Duklja (Дукля, 1987),⁸ určenom pre Ukrajincov a dostala sa teda len k obmedzenému okruhu čitateľov.

Prínosnými pre nás bola séria kníh Stratený Užhorod (Втрачений Ужгород) od novinárky Tanyi Literati. [39] Nemej prínosnými pre nás boli články od autorov Ivana Popa [29] a Antonína Hrbeka, [23] ktorí priniesli rôzne fakty, originálne a zaujímavé postrehy a názory, ktoré boli publikované v časopise Podkarpatská rus, [60] ktorý vydáva Spoločnosť priateľov Podkarpatské Rusi. Ďalej články od Vladimíra Jancuru, [24] Valeriia Padiaka, [25] či Jany Malínskej a Jakuba Štofanička [26; 40; 41] z Oddelenia moderných politických a intelektuálnych dejín Masarykovho ústavu (ďalej ako „MÚA AV ČR“) a ďalších.

Z oblasti ženského sochárstva nás zaujala publikácia Neznáme územie českého moderného umenia: pod lupou rodu od Martiny Pachmanovej, [27; 28] ktorá mapuje doteraz prehliadané

problémy späté s rodovou politikou českého umenia v časovom rámci, určenom zhruba rokmi 1895–1939.

Ak to zhrnieme, tak na Slovensku v súčasnosti neexistuje žiadna komplexná publikácia o Olene Mandičovej Šinály. Problém spočíva v malom množstve informácií a v nedostatočne rozvinutom diskurze v rámci dejín českého, slovenského, či rusínskeho výtvarného umenia a ako sa sochárske umenie podieľalo na formovaní rodovej identity a akú úlohu v ňom zohrávali ženy umelkyne. Prostredie českej a slovenskej ženskej figurálnej sochy je ťažko dostupné aj z toho dôvodu, že sa touto tematikou doteraz zaoberá veľmi obmedzený počet kurátorov a teoretikov, prípadne priamo sochárov.

V súvislosti s Olenou Mandičovou Šinály je potrebné poukázať aj na skutočnosť, že existujú informácie, ktoré do elektronickej podoby prepísané neboli a stále zostávajú len a len v tlačenej podobe (staršie čísla časopisov, osobná korešpondencia, fotografie a pod.). Niektoré informácie, alebo fotografie je možné získať len z úzkeho okruhu vzdialenejších príbuzných a dostať sa k nim je ťažšie. Z tohto pohľadu možno považovať štúdiu a pripravovanú monografiu za prvé ucelené dielo o Olene Mandičovej Šinály u nás.

Olena Mandičová Šinály a čas

O Olene Mandičovej Šinály, najvýraznejšej prvej profesionálnej sochárke medzi Rusínmi toho veľa nevieme. Nezaznamenali sa žiadne rozhovory, nenapísala žiadne spomienky, nevieme, či používala nejaký pseudonym? Žiaľ, nezachovala sa takmer žiadna korešpondencia, teda listy, telegramy a pohľadnice, ako bolo v tom čase zvykom, vďaka ktorej by sme sa mohli dozvedieť viac o jej cestách, vzťahoch, priateľstvách, tvorbe, túžbach a živote. Veľká časť korešpondencie, ktorú za roky dostávala bola zničená v pražskom byte a v ateliéri počas 2. svetovej vojny.

Podľa Popa [29] osud Oleny Mandičovej Šinály bol šťastný aj tragický, bol tesne spojený s osudmi prvej ČSR, ktorej pád znamenal tiež koniec jej umeleckej kariéry. Láska vo všeobecnosti, ale aj k umeniu má množstvo podôb, je trýznivá a mučiaca, zraňujúca, dráždivá, zložitá a výnimočná. Takou bola aj vo vzťahu k spomínanej umelkyňi. Skôr než sa začneme venovať analýze

7 Закарпатський обласний краєзнавчий музей імені Тиводара Легоцького. Інв. №№: ф-5081/1; ф-5081/2; ф-5082; ф-5083/1; ф-5083/2; ф-5083/3.

8 Vychádza od januára 1953. Na začiatku bol vydavateľom Kultúrny zväz ukrajinských pracujúcich, od roku 1990 časopis vydáva Spolok ukrajinských spisovateľov na Slovensku, ako svoj tlačový orgán. Materiály sa publikovali v ukrajinskom a ruskom jazyku, od roku 1966 iba v ukrajinskom jazyku. Dostupné na : <https://www.iliteratura.cz> › Clanek › kusnir-o-v-pres-a-u...

jej najdôležitejších diel spomeňme si na ňu najprv v biografických intenciách.

Olena Mandičová Šinály,⁹ v rôznych sčítaniach ľudu uvádzaná aj ako: Helena Mandičová-Šinályová, Helena Mandičová-Šináliová Olena Mandičová, Helena Šinály, Olena Mondičová, Olena Mondič-Šynali, Helena Šinali, Jelena Mandičová, Jelena Mandičová Sinalyová, Jelena Stepanivna Mondič, Olena Mondič, Olena Stepanivna Mondič, Jolana Mondičová, Олена Мондич-Шинали, Лона Шинаі. [16] Na Obrázku 2 môžeme vidieť, že sa podpisovala ako Jelena Šynályová.

Pre účely tejto štúdie budeme uvádzať Olena Mandičová Šinály a to v súvislosti so Sochárskym sympóziom v obci Habura, ktoré od roku 2019 nesie jej meno Sochárske sympóziu Oleny Mandičovej Šinály.

O povahe krásnej Oleny, ktorá uhranula mnohých, okrem toho že bola veľmi hrdá, odvážna, talentovaná a zapálená do sochárstva, veľa nevieme. Na jej adresu sa pochvalne vyjadril aj prezident Tomáš Garrigue Masaryk slovami „Také pekné dievča a ešte aj vychýrená sochárka, k vám musela byť príroda veľmi štedrá.“ Jej pôvabný vzhľad bol zachytený na jednej z jej najznámejších fotografií (Obrázok 2), ktorá sa stala aj podkladom pre vytvorenie busty od akademického sochára Martína Ščepku.

Podľa Antonína Hrbeka [23] v článku Umělecký talent předpověděl i horoskop... publikovanom v časopise Podkarpatská

Rus, Olena Mondičová Šinály dostala do vienka obrovskú dávku ženskosti spolu so zmyslom pre zodpovednosť, umelecké zameralie, a to na umenie celospoločenského dosahu, aj keď so značne premenlivými osudmi vytvorených diel. Či je tomu tak, na základe jej doposiaľ publikovaného životného osudu, môže posúdiť každý sám. Predpokladá sa, že umelecké vlohy, ktoré sa v nej prejavili veľmi skoro, zrejme podedila po vetve svojej matky Kataríny, ktorá pochádzala z rodu Kenedičovcov. Strýko Kenedič bol síce kňazom, ale zároveň aj bohémom a skúseným maliarom. [30], [31] Záluba mladej sochárky sa veľmi rýchlo pretavila na vášeň.

Olena Mandičová Šinály sa narodila 26. septembra 1902 v uhorskom Sedmohradsku v mestečku Gyulafalva (Rakúsko-Uhorsko), dnes Giulesti (Rumunsko) v rusínskej rodine dedinského učiteľa Štefána Šinályho. Tento rod Šinályovcov pochádzal z Osikova (v priebehu dejín názov obce prechádzal malými obmenami, v roku 1372 Osikov, 1808 Ossíková, 1920 Ošikov, 1927 Osikov) pri Bardejove, obce ležiacej v juhozápadnej časti Bartošovskej kotliny, na východnom úpätí pohoria Čergov. [29]

Otec budúcej sochárky sa často dostával do konfliktu s maďarskými úradmi kvôli svojmu rusínskemu uvedomeniu, preto bol premiestnený do maďarského prostredia v Sedmohradsku, kde sa aj Jolka (z Ilon, Yolan), ako ju doma volali, narodila. Jej rodičia okrem nej mali aj syna Karoia, u rodiny ktorého Olena v neskorších rokoch vždy našla podporu. Ihneď po rozpade monarchie sa rodina Šinályovcov vrátila do rodného kraja, kde 9. augusta

Obr. 2 Olena Mandičová Šinály
Zdroj: [39]

Obr. 3 Olena Mandičová Šinály
Zdroj: [39]

Obr. 4 Olena Mandičová Šinály
Zdroj: [39]

9 Pri opore o pramene Antonín Hrbek používa pre kresťanské meno Mondičovej tvár - Jelena, Ivan Pop tvár - Olena.

1919 zložil Štefan Šinály prísahu učiteľa ČSR v dedine Kovačovce pri Veľkom Krtíši.

Niektorí bádatelia života a tvorivosti uvádzajú, že Olena (Yola) študovala na košickom gymnáziu, iní tvrdia, že v Košiciach aj v Budapešti. S istotou vieme, že verná svojmu predurčeniu odišla v roku 1921 na ďalšie štúdiá do Prahy študovať sochárstvo, kde už žil jej brat Karol, budúci učiteľ. Tam v rokoch 1921 až 1922 krátko študovala na Vyššej umelecko-priemyselnej škole, následne v rokoch 1922 až 1925 pokračovala v štúdiu na Akadémii výtvarného umenia, kde študovala sochárstvo pod vedením významného sochára, jedného zo zakladateľov českého moderného sochárstva, profesora Jana Štursu.¹⁰ [23; 29]

V uvedenej súvislosti je potrebné zdôrazniť, že štúdium na AVU bolo vždy spájané s náročným prijímacím konaním, a v spojitosti so sochárstvom bolo viazané predovšetkým na prostredie výlučne mužské. Výnimku predstavovali ženy mimoriadne pribojné, sebavedomé a sebaisté. To, že Olena študovala na AVU preukázateľne dosvedčil jej talent, vďaka ktorému mohla na štúdiá nastúpiť. Veľkú úlohu v tom zaiste zohrali samotní vedúci ateliérov, ktorí nerobili zásadné rozdiely medzi študentkami a študentmi najmä od doby pôsobenia Jozefa Wagnera a Jána Štursu, a to aj v tak špecifickom a fyzicky náročnom umeleckom odbore ako je sochárstvo. Medzi známejšie práce Jána Štursu patria napríklad aj bronzové plastiky M. Švábinského, či T. G. Masaryka, ktorého neskôr stvárnila aj jeho žiačka Olena Mandičová Šinály. [15; 23; 29]

Svoje prvé významné úspechy Olena dosiahla už počas štúdiá. Na výstave študentských prác v marci 1927 získala čestný diplom. Dôležitým medzníkom v jej živote sa stal rok 1926, kedy bezprostredne po ukončení štúdiá podnikla cestu po múzeách a galériách v Nemecku, Francúzsku a Taliansku. V tom istom roku sa vydala za Ivana Mandiča (Ивана Мондича), z podkarpatskej dediny Nankovo (Нанково), vzdialeného príbuzného Michala Mandiča¹¹ (Михайла Мондича), v tom čase študenta Právnickej fakulty UK čím sa začal jej záujem o domovinu jej manžela – Podkarpatskú Rus.

Manžel Ivan bol aktívnym účastníkom rusínskych študentských spolkov v Prahe a kultúrneho diania na Podkarpatskej Rusi, do ktorého zapojil aj svoju manželku. Následne po uzavretí manželstva sa Ivan zároveň stal svojráznym impresáriom / manažérom

manželky -sochárky, stál za všetkými jej zmluvami, zaoberal sa finančnou stránkou jej úspešného podnikania. [24; 29] Manželia však so získanými peniazmi zaobchádzali príliš ľahkovážne, ako prišli, tak aj odišli. Podľa Vaššu [32] sa na začiatku 20. rokov 20. storočia etablovala prvá generácia českej, či slovenskej umeleckej bohémy. Tvorili ju spisovatelia a výtvarníci, tzv „zlatá bohéma“, ktorá sa stala legendárnou vďaka zábavnému štýlu, ktorý uznávali.

Ako mnohí iní mladí manželia, aj Olena a Ivan, po obdržaní solídneho honoráru odišli do Talianska, kde si v rámci oddychu nič neodopierali. Keď sa peniaze minuli, vrátili sa naspäť do Česko-Slovenska a opäť začali pracovať. Manželia nemali deti, nevlastnili dom, a tak sa na dlhší čas nikde neusadili. Bol to ich životný štýl.

Po prvej návšteve rodiska svojho manžela (1926) sa Olena zamilovala do Podkarpatskej Rusi. Tu sa rozbehla jej umelecká kariéra. [23; 29; 39]

V roku 1930 Olena Mandičová Šinály dostala od ministerstva školstva možnosť zúčastniť sa umeleckého programu s návštevou Paríža, ktorý bol hotovým rajom umelcov.[29] Okrem múzeí Louvre, Luxembourg či Cluny bolo umenie rozprestreté vo všetkých kútoch hlavného mesta. [33] Počas pobytu v Paríži sa Olena stretávala s českým maliarom a grafikom svetového významu Františkom Kupkom, nadchla sa tvorbou Augusta Rodina a iných francúzskych klasikov, čo vo výraznej miere ovplyvnilo jej umeleckú kariéru.

Koniec umeleckej kariéry

Podľa Antonína Hrbeka, [23] rodinného priateľa manželov Mandičových, jeho posledné stretnutie s nimi bolo smutné. Naposledy sa totiž stretli v decembri 1938 na pohrebe Hrbekovho otca. Po arbitrážnej konferencii vo Viedni (2. novembra 1938), podľa rozhodnutia ktorej muselo Česko-Slovensko odovzdať Maďarskému kráľovstvu južnú časť Slovenska a juh Podkarpatskej Rusi s Užhorodom, Mukačevom a Berehovem (prvá a druhá arbitráž) sa manželia Mandičovci stali maďarskými občanmi a presťahovali sa do Budapešti. Ivan Mandič bol právnik a v niektorých záležitostiach zastupoval záujmy Škodových závodov v Užhorode a v predvojnové Juhoslávii. Podľa niektorých

10 Ján Štursa (* 15.5.1880, Nové mesto nad Moravou; † 2.5.1925, Praha) - bol profesorom na AVU v Prahe. V katalógu jeho prác je evidovaných 324 sochárskych diel a 210 výtvarných diel, kresieb a grafik. Dostupné na : <https://www.eantik.sk/autor/386/stursa-jan/>

11 Michail Dmitrievič Mondich, pseudonym Nikolaj Synevyrsky, v exilovej nemčine Michael Monditsch (* 5. 3. 1923, Nankovo, Podkarpatská Rus, Československo, v súčasnosti oblasť Chust, Zakarpatská oblasť; † 21. 3. 1968, Mníchov) - karpatsko-rusínsky spisovateľ a politická osobnosť. Dostupné na : <https://librusec.pro/a/179966>

informácií mali manželia Mandičovci v úmysle emigrovať do Juhoslávie, kde mali priateľov a kde Olenu ako sochárku veľmi uznávali (napr. súsošie Karpatoruská pieseň z roku 1930). Odtiaľ potom chceli odísť do Francúzska, kde Olena pred vojnou (v roku 1930) absolvovala dlhší študijný pobyt. To sa im však zrealizovať nepodarilo. [23, 25]

Počas 2. svetovej vojny manželia Mandičovci žili striedavo v Prahe, Mukačeve a Budapešti. Podľa Oleninej netere Poliakovej od všadiaľ utekali, hoci nebolo celkom jasné prečo. Vojna a najmä povojnové obdobie na nich po všetkých stránkach tvrdo doľahli. Po vojne sa manželia vrátili do Prahy, kde našli zničený byt a obsadený ateliér, prišli o všetko – ateliér, majetok, spoločenské postavenie. Po 2. svetovej vojne sa Podkarpatská Rus stala súčasťou Sovietskeho zväzu, a tak sa manželia nakoniec usadili v Košiciach, kde žila Olenina mama Katarína. [23, 29]

Sochárka sa v novom domove pokúsila otvoriť svoj vlastný ateliér, v ktorom by našla pre svoju tvorbu harmóniu a inšpiráciu no nedostávala žiadne objednávky. Požiadala o prijatie do košickej filiálky Zväzu výtvarných umelcov (ďalej len „zväz“), kde jej pripomenuli jej buržoáznú minulosť a kontakty s predstaviteľmi vtedajšieho vládnuceho režimu. Komisia od nej požadovala vstupné dielo, v ktorom dostala za úlohu vymodelovať „dojčku“, čo bolo pod jej úroveň. Možno to bola len zámienka a zväz v skutočnosti nechcel medzi seba prijať autorku sôch „buržoázných“ štátnikov?! Cez túto urážku sa Mandičová preniesla s úsmevom, komisii sa s jej vlastnou gráciou poďakovala a do zväzu radšej nevstúpila. Odmietli ju prijať aj ako učiteľku výtvarnej výchovy s odôvodnením, že nemajú voľné pracovné miesto. Neúspešné boli aj pokusy nájsť si akúkoľvek prácu. Nakoniec nastúpila do práce v obchode s textilom, kde pracovala ako predavačka a účtovníčka, neskôr ju bolo vídať ako pomocnú robotníčku v komunálnom podniku, kde zametala chodníky. [23, 29]

Po trpkých skúsenostiach tak známa sochárka zavrhlala svoju umeleckú minulosť a všade tvrdila, že má ukončenú iba meštiansku školu. Stotožnila sa s novým spoločenským statusom, ba chvíľami sa ním pýšila, tak ako vždy s úsmevom. Svoj kríž vždy niesla hrdinsky a s noblesou.

V tom čase sa už objavili prvé známky nastupujúcich veľkých problémov so zdravím. Dni a noci strávené v chladných dielnach, ateliéroch a v neposlednom rade krytoch počas 2. svetovej vojny sa podpísali pod jej diagnózu – reumatické ochorenie kĺbov, ktoré iróniou osudu postihlo najmä kĺby sochárkiných rúk. Radiculitis urobil ruky sochárky neschopnými práce, a tak cesta Oleny Mandičovej Šinály, ako umelkyne a nakoniec aj ako predavačky, bola ukončená. Elenin manžel Ivan Mandič v tom čase pracoval ako radový úradník na železnici a útechou

sochárky v posledných rokoch života boli knihy, nad ktorými vždy sedela s cigaretou. Keďže nemali vlastných potomkov, tak po manželovej smrti sa zdržiavala prevažne u svojej netere Poliakovej v Ostrave. Do Košíc cestovala len sporadicky po dôchodok, kde ju po jednej takejto ceste našli v byte mŕtvu. [23, 29] Autorka mnohých pamätníkov, ktoré zdobili a niektoré doposiaľ zdobia mestá Slovenska a Zakarpatskej oblasti zomrela v zabudnutí 12. marca 1975 v Košiciach, kde je aj pochovaná. Jej hrobové miesto č. III/a-8-23; HR-324 je hrobom chráneným.

Obr. 5 Hrobové miesto Oleny Mandičovej Šinály v Košiciach, Foto: Juraj Nestorík

Olena sa k svojej umeleckej minulosti vracala zriedkakedy, akoby sa sama odsúdila na zabudnutie. Príbuzní spomínajú, že „cestu zabudnutia“ si vybrala sama. Vyjadrila sa, že v umení musíte byť „buď niekto, alebo nikto“, alebo „mať všetko, alebo nič“. V Prahe, Paríži, Taliansku, či v mestách Zakarpatskej oblasti (Užhorod, Mukačevo a iné) ju považovali za bohémku, v Košiciach prežila zvyšok svojho života v samote a zabudnutí. Jediný, kto si na ňu občas spomenul, bol spolužiak z AVU, známy český grafik a ilustrátor zaniknutého sveta dinosaurov Zdeněk Burian (celým menom Zdeněk Michael František Burian, *1905 – †1981).

Životná cesta Oleny Mandičovej Šinály bola zaznamenaná predovšetkým zásluhou jej umeleckých diel, ktoré doposiaľ neboli zničené a stále stoja na svojom piedestáli, ale aj tých, ktoré zničené boli a naprieč históriou pripomínajú svoj osud, ako aj osud umelkyne.

Prierez najvýznamnejšími dielami Oleny Mandičovej Šinály

Nielen Bratislava, ale aj iné mestá Slovenska, či už bývalého Československa, ako aj Zakarpatskej oblasti na Ukrajine, sa pýšili, či pýšia dielami prvej profesionálnej sochárky medzi Rusínmi, významnej osobnosti druhého rusínskeho národného obrodzenia – Oleny Mandičovej Šinály.

Ako sa začala jej profesionálna kariéra sochárky? Čo ju inšpirovalo pri jej tvorbe? Ako sme už spomenuli, traduje sa, že po prvej návšteve rodiska svojho manžela v roku 1926 sa Olena zamilovala do Podkarpatskej Rusi. Sochárka tu spolu s manželom, ktorý výrazne podporoval rusínsku myšlienku, vstúpila do kruhu miestnej inteligencie a na popud manžela začala pracovať na sérii portrétov rusínskych buditeľov. Práve tu dostala jednu zo svojich prvých zákaziek - zhotoviť bustu kňaza, pedagóga a spisovateľa Yevhena Fentsyka.

Ako poznamenal Mozdyr „Na Zakarpatsku pred sovietskou nadvládou prakticky neexistovalo žiadne plastické umenie, okrem ľudového rezbárstva“. [36] So vznikom československého štátu sa zvýšil záujem o historický prínos Zakarpatska k formovaniu všeslovanskej idey, čo prispelo k rozvoju výtvarného umenia. Na tomto pozadí bola najvýraznejšou postavou sochárstva

medzivojnového obdobia práve Olena Mandičová Šinály, absolventka pražskej AVU. Predovšetkým sú známe jej pamätníky¹² prezidentovi Československa T. G. Masarykovi, zakarpatským spisovateľom E. Fencykovi, O. Mitrakovi, O. Duchnovičovi a bronzové komorné busty A. Dobrianskému, ale aj ďalším kultúrnych a historických osobnostiam. [35], [36]

Podme sa teda pozrieť na miesta, ktoré nám pripomenú Olenu Mandičovú Šinály a priblížia jej najvýznamnejšie diela. Vybrali sme tie diela a okolností súvisiace s ich odhaľovaním, ktoré z čisto subjektívneho hľadiska považujeme za mimoriadne.

Dielo Eugena Fencyka (1926, mramor, Užhorod)

Po niekoľkých ateliérových portrétoch sa skúšobným materiálom Oleny Mandičovej Šinály stal mramor, populárny sochársky a architektonický materiál, z ktorého vyhotovila jedno zo svojich prvých diel - bustu gréckokatolíckeho kňaza, rusínskeho buditeľa, kultúrneho a politického aktivistu, učiteľa, spisovateľa, novinára, redaktora časopisu Lystok (Листок)¹³ Eugena Fencyka (Євгенія Фенцика), ktorá je doposiaľ inštalovaná v samotnom centre Užhoroda. [36, 37]

Obr. 6 Eugen Fencyk
Zdroj: [63]

12 Pre účely tejto štúdie budeme používať slovo pamätník. Vo význame „sochárske dielo na uctenie pamiatky, na pripomenutie istej udalosti“ sú slová pomník a pamätník synonymá. Vo význame „náhrobný kameň“ sa používa iba slovo pomník. Synonymický slovník slovenčiny, 2004. Dostupné na : <https://jazykovaporadna.sme.sk/q/9799/#ixzz7vYRHuETB>

13 «Листок» - Духовно-литературный журнал, Унгвар, 1885-1903.

Obr. 7 Odhalenie busty Eugena Fencyka, Užhorod, 1926, Zdroj: [57]

Priblížme si stručnú históriu vzniku pamätníka. Miestna inteligencia si veľmi ctíla pamiatku Eugena Fentsyka, preto Spoločnosť Alexandra Duchnoviča v Užhorode, ako prvá zareagovala na výzvu spolku karpatoruských študentov *Vozrozhdenie* (Возрождение) v Prahe, aby začali so zbierkou prostriedkov na inštaláciu pamätníka Eugena Fencyka v Užhorode. Bolo to v roku 1924, kedy jedna z členiek študentského spolku, ktorou nebol nikto iný ako Olena Mandičová Šinály, začala pracovať na svojej diplomovej práci – buste Eugena Fencyka. V tomto prípade išlo do určitej miery o istú štylizáciu, pretože autorka nemohla pracovať so živou predlohou, ale len s niekoľkými obrázkami, nakoľko Eugen Fencyk v tom čase už nebol medzi živými. V roku 1925 Olena úspešne absolvovala pražskú AVU a už vtedy bolo rozhodnuté, že toto jej absolventské dielo skrášli Užhorod. Samotná príprava teda trvala dva roky, a tak v januári 1926 vedenie mesta Užhorod a Spoločnosť Alexandra Duchnoviča súhlasili s tým, že pamätník Fencykovi odhalia na jar na námestí pred budovou župného úradu. Noviny *Novoje vremja* v tom čase písali, že na celej Podkarpatskej Rusi sa odštartovala neférová kampaň na znemožnenie osláv. V súvislosti s uvedeným sa začali šíriť fámy, že pamätník sa pri preprave železnicou poškodil, takže slávnostné odhalenie sa konať nebude. Spoločnosť Alexandra Duchnoviča všetky fámy poprela, a tak len rok po skončení pražskej AVU, dňa 16. mája 1926, sa na užhorodskom Novom námestí konalo slávnostné odhalenie diela vtedy len 24-ročnej Oleny Mandičovej Šinály. [39]

Oslavy boli veľkolepé, na vernisáži sa zúčastnili najvplyvnejší ľudia z regiónu, ktorí vysoko ocenili prácu mladej umelkyne, ktorá sa osobne zúčastnila na oslavách. Ján Hrbek [23] uvádza, že pri tejto príležitosti sa Olena bližšie spoznala s ich rodinou, nakoľko

jeho otec Ján Hrbek v tom čase zastával funkciu vládneho komisára v Užhorode. Dobré vzťahy mala predovšetkým s jeho mamou, nakoľko mali podobnú povahu a boli k sebe blízke aj vekovo.

To bol začiatok tvorivého vzostupu Oleny Mandičovej Šinály, ktorý naštartoval jej umeleckú kariéru. Zákazky sa jej začali hrnúť, každý sa chcel spoznať so ženou umelkyňou.

Jedinečnosť pamätníka Eugena Fencyka spočíva v tom, že napriek jeho aktívnemu náboženskému a politickému životu prežil všetky režimy, ktoré prešli Užhorodom (uhorská vláda, sovietska éra).

Obr. 8 Busta E. Fencyka, Užhorod, 1926, Zdroj: [57]

Obr. 9 Busta E. Fencyka, Užhorod, 2019, Zdroj: [57]

Dielo Antonína Beskyda (1926, Užhorod)

Bezprostredne po odhalení pamätníka Eugenovi Fencykovi, v roku 1926 Olena Mandičová Šinály dostala ďalšiu objednávku od Spoločnosti Alexandra Duchnoviča na zhotovenie busty Antonína Beskyda, rusínskeho politika v Rakúsko-Uhorsku a v prvej ČSR, vtedajšieho guvernéra Podkarpatskej Rusi, ktorému sa pripisuje hlavná zásluha na tom, že po prvej svetovej vojne bola Podkarpatská Rus pripojená k Československu.

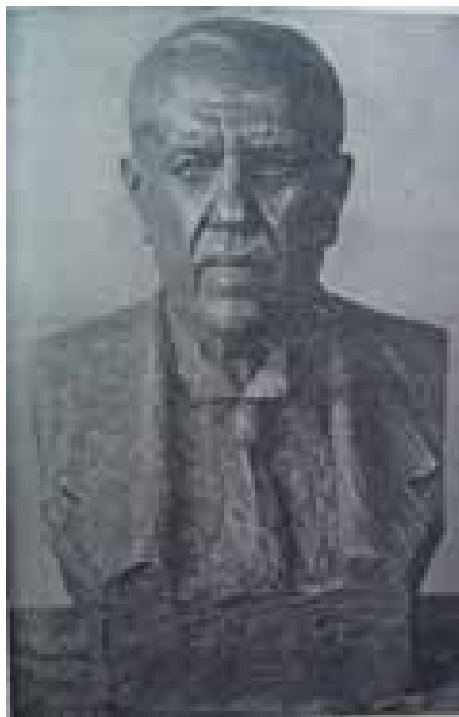
Kritika a noviny písali, že toto dielo sa už výrazne odlišovalo od diela Eugena Fencyka a to vo vzťahu k „živosti“ a úžasnej vznesenosti línií. Pripisovali to skutočnosti, že sochárka tentoraz pracovala so živým modelom – samotným guvernérom, nielen s jeho fotografiou, ako tomu bolo v prípade Fencyka. V tom istom roku (1926) mladá sochárka stvárnila aj bustu Petra Petrigallu, vtedajšieho starostu (primátora) mesta Mukačevo. [49]

Dielo z roku 1927

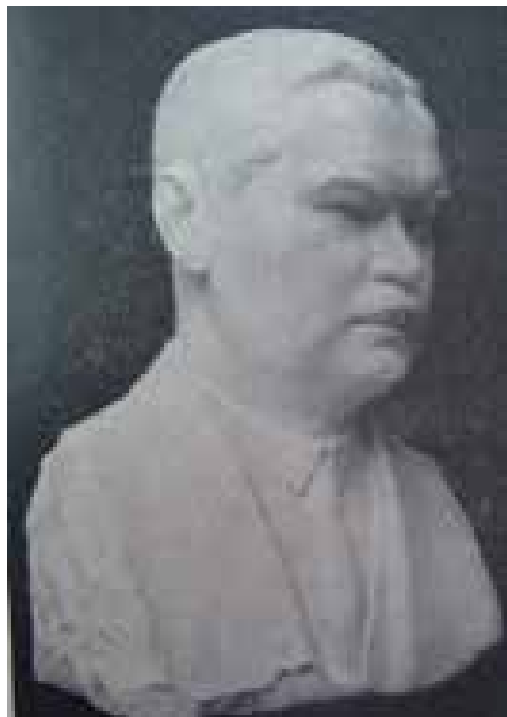
Olena Mandičová Šinály bola sociálne citiaca a tak veľa pracovala na sochách, ktoré zobrazovali, alebo odzrkadľovali život obyčajných ľudí Podkarpatskej Rusi. Jej ďalšou sochárskou prácou spadajúcou do toho istého obdobia bolo dielo „Ovčiar“, ktoré venovala tradičným životným činnostiam Rusínov. Ďalšími známymi dielami s podobnou tematikou boli „Drevorubač“, „Alegorická kompozícia“ a dielo „Karpatskorusínska pieseň, ktoré kritika ocenila veľmi vysoko. Rovnako kladne hodnotila diela, ktorými boli «Kozak» (bronz), «Akt» a «Hlava chlapca» (katarský mramor), ktoré predstavila na Ruskej výstave v Prešove v roku 1927. [39]

Dielo Tomáša Garrigua Masaryka (1928, bronz, Užhorod – dielo nezachované)

Hlavným dielom Oleny Mandičovej Šinály, aj keď je už dielom nezachovaným, je socha T. G. Masaryka, určená pre Masarykovo námestie v Užhorode. Tender na sochu bol vypísaný na začiatku roku 1927 s podmienkou, že socha musí byť dokončená najneskôr do 10. výročia ČSR. Súťaž vyhrala Olena Mandičová Šinály s návrhom inšpirovaným dielom monumentálneho pamätníka prvého československého prezidenta T. G. Masaryka od Otta Gutfreunda, ktorý bol odhalený v Hradci Králové 28.

Obr. 10 Busta Antonína Beskyda
Zdroj: [39]

Obr. 11 Busta Petra Petrigallu
Zdroj: Zdroj: [39]

Obr. 12 Karpatoruská pieseň
Zdroj: Zdroj: [39]

Obr. 13 Pamätník T. G. Masaríka, Hradec Králové od Otta Gutfreuda
Zdroj: [38]

Obr. 14 Pamätník T. G. Masaríka, Užhorod od Oleny Mandičovej Šinály
Zdroj: [39]

októbra 1926 na vtedajšom Husovom námestí, neskôr pomenovanom po Prezidentovi Osloboditeľovi – Masarykovo námestie.¹⁴, [38] Zmluvu na pamätník Olena Mandičová Šinály podpísala v apríli 1927, pričom sa zaviazala, že ho dokončí najneskôr do 28. októbra 1928. Termín dodržala, a tak v roku 1928 bol pamätník odhalený a predstavený na Podkarpatskej Rusi pri oslavách 10. výročia vzniku ČSR. [25; 39]

Olena Mandičová Šinály vtedy prišla so zdanlivo odvážnym, alebo doslova „bláznivým“ nápadom, že sochu nebude modelovať podľa fotografie, ale podľa živého T. G. Masaryka. Ako uvádza Hrbek, [23] využila pri tom tri fakty: 1) že prezident o zámere postaviť svoju sochu v Užhorode vedel; 2) že návrh videl, páčil sa mu a súhlasil s ním a 3) že T. G. Masaryk mal slabosť pre mladé, krásne a múdre dámy, preto rád plnil ich želania. A tak súhlasil aj s na prvý pohľad „bláznivým“ želaním Oleny Mandičovej Šinály, ktorá nakoniec pri stvárňovaní prezidenta strávila

päť dní v jeho letnom sídle v Lánoch. Zamerala sa predovšetkým na jeho portrét, neskôr na vymodelovanie hlavy a poprsia. Masaryk bol s výsledkom jej práce spokojný, a tak odlievanie do bronzu bolo už len rutinnou záležitosťou. Dielo bolo podľa zmluvy dokončené načas. Celé dielo (výška sochy 3,2 m; žulový podstavec 4,0 m) bolo vysoko ocenené odbornou i laickou verejnosťou ako po výtvarnej, tak aj materiálnej stránke. Mnohí kritici sa zhodovali na tom, že stvárnenie prezidenta sa úplne zhodovalo s tým, akým naozaj bol. [23; 39]

Skončením práce na soche sa však neskončila spolupráca Oleny Mandičovej Šinály s T. G. Masarykom. Pri jednej návšteve ateliéru si prezident všimol mramorovú bustu mladého chlapca, ktorá sa mu veľmi zapáčila, a tak poprosil umelkyňu, či by uvedené dielo nemohol dostať. Samozrejme, že so žiadosťou súhlasila, ale najsôr si urobila kópiu, pretože bustu už pred prezidentom sľúbila Hrbekovej rodine, vzhľadom na skutočnosť, že bustu

14 Súčasná socha je už treťou v poradí, ktorú tu umiestnili.

Obr. 15 Prezident ČSR T. G. Masaryk pózuje pre sochárku Olenu Mandičovú Šinály pre užhorodský pamätník
Zdroj: [39]

Obr. 16 Olena Mandičová Šinály pri Soche T. G. Masaryka , Zdroj: [39]

vymodelovala podľa brata Jána Hrbeka. Podľa Hrbeka bola Olena občasným hosťom v Lánoch až do Masarykovej smrti, pretože dokázala priniesť Masarykovi slnko, pokoj a mladosť, čo sa však nestretlo s porozumením u Alice Masarykovej. [23]

Vráťme sa však do čias, keď Olena Mandičová Šinály dokončila práce na Masarykovom pamätníku a stala sa jednou z najznámejších mladých umelkýň Česko-Slovenska. Materiál z vernisáže pamätníka chronologicky pokrýva obdobie 20. – 30. rokov 20. storočia.

Či Olena Mandičová Šinály bola prítomná na odhalení pamätníka v Užhorode, nie je známe, no počas svojho života navštevovala hlavné mesto Podkarpatskej Rusi pomerne často. Jej monumentálne dielo vysoké 7,15 m (3,15 m socha, 4 m mramorový podstavec), ktoré bolo vidieť už z diaľky, sa stalo skutočnou ozdobou mesta Užhorod a námestia, ktoré dostalo pomenovanie po prezidentovi. V kronike mesta Užhorod, ale aj v sérii vedeckých bulletinov UzhNU, napr. História č. 7, 2002 môžeme nájsť, že základný kameň pamätníka bol položený 10. 07. 1928 [25]. Odhaľovanie pamätníka sa stalo jednou z ústredných udalostí osláv pri príležitosti 10. výročia vzniku ČSR (1918-1928). Hoci tento deň pripadá na 28. októbra, prípravy sa začali dávno

predtým a trvali celý september až október. Oslavy pri odhaľovaní pamätníka, ktoré sa uskutočnili 28. 10. 1928, boli veľkolepé. [25; 39]

Pamätník sa následne stal inšpiráciou pre mnohé ďalšie plastiky, no jeho osud bol poriadne komplikovaný a v konečnom dôsledku veľmi smutný. V tomto prípade sa jednotlivé pramene v niektorých momentoch rozchádzajú. Niektoré pramene uvádzajú, že pamätník po jeho demontovaní našli ruskí vojaci a vďaka nápisu azbukou zistili o koho ide a rozhodli sa plastiku darovať českému mestu, v ktorom ich budú vítať najsrdečnejšie. V Hraniciach na Morave sa cítili najlepšie, a tak sochu nechali na námestí v tomto meste. My sa však prikláňame k verzii podľa Malínskej a Štofánika [26; 40; 41] z MÚA AV ČR,15 ktorí uvádzajú, že po odstúpení Užhorodu v dôsledku Viedenskej arbitráže Maďarsku, bol pamätník maďarskými úradmi demontovaný a odoslaný do Česka. Vozeň s pamätníkom nejaký čas stal na Slovensku, konkrétne v Michalovciach. Počas vojny sa z neznámych príčin ocitol v Bratislave na jednej z dunajských lodí a následne ho začiatkom roku 1945 transportovali do bavorského Passau. Po príchode americkej armády bol poslaný naspäť do Bratislavy, avšak do Užhorodu sa už nikdy nevrátil. Mesto Užhorod sa s Podkarpatskou Rusou stalo súčasťou Sovietskeho

15 Ústav T. G. Masaryka, o.p.s. vydáva v spolupráci s Masarykovým ústavom a Archívom AV ČR, v. v. i. zozbierané spisy T. G. Masaryka, Masarykov zborník a ďalšie práce spojené s jeho osobnosťou, dielom a dobou, vrátane reflexie súčasných aktualít. Dostupné na ://www.utgm.cz

zvazu a o pamätník T. G. Masaryka už nebol záujem. O sochu údajne prejavilo záujem mesto Hranice na Morave, kde pamätník odhalili na námestí v roku 1946. No dlho nevydržal ani na tomto mieste. Začiatkom 50. rokov 20. storočia sa ho komunistická moc rozhodla odstrániť, a tak bol zasypaný v miestnej pieskovni. V roku 1968 bol opäť odhalený, ale v jeseni roku 1974 bol z námestia definitívne odstránený a roztavený. Dalo by sa povedať, že dlho po tom, čo iné Masarykove sochy v Československu zbúrali alebo demontovali. Našťastie Olena Mandičová Šinály sa už o tom nedozvedela, lebo krátko na to 12. 03. 1975 v Košiciach zomrela, kde je aj pochovaná. Osud však zariadil, aby toto svoje impozantné dielo pred smrťou ešte videla. Raz pri návšteve svojej netere Poljakovej, ktorej manžel pracoval v Hranici na Morave ako lekár, spoznala svoju sochu a od dojatia sa rozplakala, nečakala, že ju ešte niekedy uvidí. [26; 40; 41]

Po niekoľkých rokoch vznikla snaha o obnovenie pamiatky T. G. Masaryka, ako výraznej postavy európskych dejín. Súčasná podoba pamätníka T. G. Masaryka v ukrajinskom Užhorode je z roku 2002 od akademického sochára Josefa Vajce, ktorý je autorom viacerých diel T. G. Masaryka. Napríklad o dva roky k pamätníku v Užhorode pribudla busta T. G. Masaryka, spoločne s bustou Milana Rastislava Štefánika, v Košiciach. V úzkej spolupráci s Československým ústavom zahraničným v Prahe, realizoval ďalšie plastiky T. G. Masaryka, napríklad na nádvorí univerzity v Petrohrade a v Mexiku. [40; 41; 43]

Obnove pamätníka v Užhorode z roku 2002 predchádzala verejná zbierka, ktorej sa zúčastnili mnohé krajské spolky a inštitúcie. Masarykova busta na kamennom podstavci bola odhalená 28. 03. 2002 za prítomnosti českej delegácie pod vedením Petra Pitharta.[42]

Obe sochy od Oleny Mandičovej Šinály a od Jozefa Vaitsera sú považované za vysoko umelecké diela, obe majú svoj rozdielny osud a históriu, aj keď k soche od Oleny Mandičovej Šinály sa viažu mnohé dramatické stránky. Dodnes pretrváva istý smútok z toho, že nielen v Užhorode, ale vo všeobecnosti, sa nezachoval pamätník T. G. Masaryka od tejto výnimočnej rusínskej sochárky. Podľa Hořeca [44] mnohí dnešní špecialisti v oblasti výtvarného umenia, sochárstva a priestorovej tvorby s dôverou svedčia o tom, že išlo nielen o najúspešnejší projekt sochárky, ale aj o jeden z najväčších úspešných celoživotných pamätníkov prezidenta T. G. Masaryka vo vtedajšom Československu. O tomto jej diele sa pochvalne vyjadrila aj schvaľovacia komisia, v ktorej boli profesori sochárstva Otakar Španiel a Bohumil Kafka, ako aj historik umenia Antonín Matějček. Ocenili stvárnenie charakteristickej pózy T. G. Masaryka i celkovú umeleckú úroveň plastiky. [45; 46; 47]

Obr. 17 Slávnosti odhaľovania pamätníka T. G. Masaryka, 1928, Zdroj: [42]

Dielo Adolfa Dobrianskeho (1928, Michalovce; 1929, Užhorod)

Koncom 20. rokov 20. storočia Olena Mandičová Šinály pracovala na bustách Adolfa Dobrianskeho, z ktorých jedna bola inštalovaná v Michalovciach (1928) a druhá v Užhorode (1929). Iniciátorom myšlienky zhotovenia búst bola rusofilská Spoločnosť Alexandra Duchnoviča v Užhorode. Spoločnosť zhromaždila finančné prostriedky a zrealizovala najprv inštaláciu pamätníka Adolfa Dobrianskeho v Michalovciach, ktorý slávnostne odhalili 17. 11. 1928 za prítomnosti vtedajšieho ministra školstva Milana Hodžu. Pri tejto príležitosti sa uskutočnila slávnostná večera v hotelovej reštaurácii Zlatý býk. [48]

Obr. 18 A. Dobriansky, 1865
Zdroj: [48]

Obr. 19 Pamätník A. Dobrianskemu,
Michalovce, Zdroj: [48]

Následne o rok neskôr, v dňoch 17. – 18. 11. 1929 sa v meste Užhorod konal Prvý celoštátny kongres ľudových vzdelávacích a kultúrnych organizácií Podkarpatskej Rusi, na ktorom sa zišlo viac ako 350 delegátov. V rámci tohto kongresu bol odhalený druhý pamätník - busta Adolfovi Dobrianskemu. Z odhaľovania pamätníka sa zachovala jediná fotografia, ktorá bola publikovaná v knihe Podkarpatská Rus 1919-1936 a ktorá neumožňuje jasne vidieť detaily, v ktorom z parkov bol pamätník umiestnený.

Podľa miestnych historikov je niekoľko verzií umiestnenia pamätníka. Podľa prvej verzie Dobriansky stojí chrbtom k vtedajšej pošte, v súčasnosti je to námestie Županatské (пл. Жупанатська), podľa druhej verzie stojí chrbtom k budove bývalého hotela Pannonia.

Užhorodský pamätník niekde v týchto miestach stál až do jari 1939, pamätník v Michalovciach stojí dodnes. V súvislosti so zničením pamätníka v Užhorode existuje niekoľko verzií. Jedna verzia, ktorá bola publikovaná v miestnej tlači hovorí, že „pro-maďarská mládež“ pamätník demontovala a hodila ho do rieky v máji 1939. Naopak denník Kárpáti Magyar Hírlap dňa 26. 04. 1939 publikoval: „Predvčerom neznámi ľudia zvrhli a odniesli pamätník Dobrianskeho, ktorý stál v záhrade župného domu. Polícia začala vyšetrovanie. Vinníkov treba hľadať v rusko-ukrajinských skupinách, ktoré medzi sebou roky bojujú.“ Podľa novinárky Tatyany Literati, autorky série kníh o stratenom Užhorode, bolo by zaujímavé prečítať si výsledky policajného vyšetrovania tohto prípadu, pretože podľa subjektívneho názoru autora článku vyznieva nepravdepodobne, že by „rusofili“ na čele so Štefanom Fencykom, ktorý tento pamätník postavili, následne tento pamätník zbúrali. No a „ukrajino-fili“ sa v apríli 1939 v regióne venovali oveľa závažnejším problémom. Zvrhnutie Dobrianskeho

Obr. 20 Odhaľovanie pamätníka A. Dobrianskemu, Užhorod, 1929, Zdroj: [48]

Obr. 21 Adolf Dobriansky [22]

Obr. 22 Busta Adolfa Dobrianskeho z fondu Zakarpatského oblastného vlastivedného múzea T. Lehotského [22]

busty podľa niektorých historikov bolo skutočne s najväčšou pravdepodobnosťou dielom Maďarov, najmä preto, že po tomto incidente sa v maďarských novinách začali objavovať články s úvahami, že Dobriansky si pomník v Užhorode nezaslúži.

V Užhorode pred pár rokmi robili výber pamiatok, ktoré v meste stáli len pár rokov. Počas búrlivého 20. storočia ich bolo na malé mesto Užhorod pomerne veľa. Medzi nimi bol aj pamätník Adolfa Dobrianskeho, ktorý v meste stál iba 10 rokov, následne záhadne zmizol.

Kde sa podela bronzová busta Adolfa Dobrianskeho, ktorá bola umiestnená v Užhorode, doteraz nie je jasné. Ale niekoľko bronzových a sadrových kópií búst Oleny Mandičovej Šinály sa nachádza vo fondoch Zakarpatského oblastného vlastivedného múzea T. Lehotského (Закарпатського обласного

краєзнавчого музею ім. Т. Легоцького). Žiaľ, v dokumentoch múzea nie je zaznamenané, odkiaľ a v akom roku sa tieto kópie do zbierky dostali. Takže, ktovie, možno jednou z týchto búst je aj originál busty, ktorá zmizla v apríli 1939.

Keď sme sa pokúšali nájsť aspoň nejaké informácie, v akejkoľvek variácii a v akomkoľvek jazyku na internete na dotaz „Adolf Dobrianski, Michalovce“, tak rovnako ako v prípade Oleny Mandičovej Šinály, sme zistili, že o tejto pamiatke je len pár stručných zmienok v podobe faktu.

Dielo Oleksandra Mytraka (1931, Mukačevo)

Za klasické diela Oleny Mandičovej Šinály sa považuje socha Oleksandra Mytraka (1931). Toto dielo spomíname z dôvodu, že to bol prvý pamätník, ktorý bol odhalený v Mukačeve 7. júna 1931. Dovtedy v Mukačeve nebol žiaden pamätník.

Aj tento pamätník ma svoju históriu. V apríli 1931 sa archidiakón Jevmenij Sabov, predseda „Ruskej kultúrnej a osvetovej spoločnosti A. V. Duchnoviča“ a jeho tajomník Stefan Fentsyk, obrátili na vedenie mesta Mukačevo so žiadosťou o pridelenie miesta na postavenie pamätníka známeho rusínskeho spisovateľa a učiteľa Oleksandra Mytráka. Vyhotovenia 85 cm busty sa ujala rusínska sochárka Olena Mandičová Šinály. Pamätník postihol rovnaký osud, ako väčšinu pamätníkov Oleny Mandičovej Šinály, Maďari ho zbúrali v roku 1938. Po druhej svetovej vojne na mieste prvého pamätníka v Mukačeve postavili pamätník J. V. Stalinovi. [49; 58]

Obr. 23 Busta Oleksandra Mytraka, 1931, Zdroj: [49]

Obr. 24 Pamätník Oleksandra Mytraka, Mukačevo, Zdroj: [49]

Dielo Alexandra Duchnoviča (busta 1931, Koločava; 1932, Chust; pomník 1933, Prešov)

Masaryk bol prvým vrcholom tvorby Oleny Mandičovej Šinály, rusínsky národný buditeľ Alexander Duchnovič – druhým. Oba pomníky majú takmer rovnakú výšku. Pomník Alexandra Duchnoviča vznikol v roku 1932 vďaka verejnej zbierke, do ktorej významnou mierou prispeli krajanovia z Ameriky, ale aj prostí ľudia z celého Prešovského regiónu. Pomník Alexandra Duchnoviča v metropole Šariša stojí dodnes. Ale koľkí obyvatelia Prešova vedia niečo o jeho autorku?

Dohodu o zhotovení pomníka podpísala Olena Mandičová Šinály v roku 1932. Najprv ponúkla niekoľko skíc zobrazujúcich Alexandra Duchnoviča sediaceho s otvorenou knihou. Potom si to však rozmyslela a vytvorila kompozíciu Duchnoviča, ktorý stojí s perom v pravej ruke a ľavou rukou objíma rameno chlapca, svojho žiaka, s knihou v ruke. Súčasťou inšpirácie pre tvorbu tejto sochy bol pre jeho autorku aj pomník biskupa Jana Valeriána Jirsíka, ktorý dnes stojí pred katedrálou sv. Mikuláša v Českých Budějoviciach, dielo od najvýznamnejšieho českého sochára na prelome 19. a 20. storočia Josefa Václava Myslbeka.

Slávnostné odhalenie 3,15 m pomníka Alexandra Duchnoviča sa uskutočnilo v Prešove v júni 1933 počas osláv Dní ruskej kultúry.

Pri pomníku sa v súčasnosti konajú stretnutia Rusínov pri príležitosti Celonárodných osláv Dňa Rusínov na Slovensku, ktorých cieľom je sceliť túto národnostnú menšinu.

V súvislosti s Alexandrom Duchnovičom môžeme spomenúť ešte busty, ktoré boli slávnostne odhalené v Koločave (1931) a v Chuste (1932). Každá z búst má svoj príbeh. Napríklad za bustu Alexandra Duchnoviča z roku 1931, ktorá bola vytvorená pre obec Koločavu, Olena Mandičová Šinály nedostala sľúbený honorár, ktorý mal činiť 2000 korún. Ako svedčia Olenine listy adresované Spoločnosti Alexandra Duchnoviča v Užhorode, neplatili jej ani za materiál. Na základe výpovedí starých obyvateľov Koločavy peniaze zo zbierky skončili pravdepodobne pre potreby gréckokatolíckeho kňaza Štefana Kiraľa, ktorý bol hlavným propagátorom Spoločnosti Alexandra Duchnoviča v Koločave. Dnes sa tento pomník nachádza pred budovou obecného zastupiteľstva. O histórii viažucej sa k výstavbe pomníka sa turisti môžu dozvedieť pri návšteve Koločavy, na turistickej trase «Pamiatky Koločavy». [50]

Obr. 25 Pomník Jana Valeriána Jirsíka v Českých Budějoviciach od Josefa Václava Myslbeka (socha) a Antonína Balšánka a Bohumila Hübschmanna (podstavec)
Zdroj: [64]

Obr. 26 Olena Mnadičová pri soche A. Duchnoviča, 1933, Zdroj: [39]

Obr. 27 Pamätník A. Duchnoviča, Prešov, Zdroj: [65]

Okrídlené koleso (1938, Bratislava)

Posledným zo slávnych diel, resp. posledným odkazom Oleny Mandičovej Šinály, jednej z najlepších, a asi aj najnedocenennejších, slovenských sochárov, je Okrídlené koleso, ako symbol železníc, z roku 1938. Pôvodne vyrobené dielo z bronzu pre železničnú stanicu českého Olomouca sa nachádza na bratislavskej hlavnej stanici, vypína sa nad hlavnou rímsou druhej staničnej budovy. Na strechu už purizovanej prijímacej budovy bolo osadené v roku 1939. [51]

Obr. 28 Okrídlené koleso na streche historickej budovy bratislavskej Hlavnej stanice. Zdroj: [51]

Záver

O živote a diele Oleny Mandičovej Šinály, prvej rusínskej profesionálnej akademickej sochársky v Česko-Slovensku, významnej osobnosti druhého rusínskeho národného obrodzenia, vieme naozaj veľmi málo. Na základe doposiaľ publikovaných faktov však vieme, že jej príspevok ako umelkyne - sochárky je pozoruhodný, keďže dokázala dosiahnuť profesionálny úspech v čase, keď len veľmi málo žien bolo považovaných za serióznych umelcov.

Po tom, čo sa dočasne stratila z povedomia, jej umenie sa znovu vrátilo na scénu aj vďaka sochárskemu sympóziu, ktoré sa od roku 2018 realizuje v obci Habura pod záštitou Nadácie Drevený kostolík Habura (ďalej ako „Nadácia“). Odvtedy má sochárske sympóziu svoju pravidelnú periodicitu a od roku 2019 nesie názov Sochárske sympóziu Oleny Mandičovej Šinály. Mnohí si zaiste položia otázku: Prečo práve Oleny Mandičovej – Šinály?

Prvotným impulzom bol projekt 0. ročníka Sochárskeho sympózia (14.9.2018), na ktorom sme predostreli myšlienku, aby nasledujúce ročníky sochárskeho sympózia niesli meno tejto zabudnutej umelkyne. Aby sme ju aj takýmto spôsobom

vrátili z „cesty zabudnutia“, pre ktorú sa sama rozhodla, naspäť na „cestu výslnia“. Myšlienka si získala podporu zo strany hlavných organizátorov sympózia, ako aj zúčastnených umelcov, pretože nikto z nich nevedel, že Olena Mandičová Šinály študovala u profesora Jána Štursa, že bola autorkou sochy Tomáša Garika Masaryka, ale aj sochy Alexandra Duchnoviča, či ďalších sôch významných osobností rusínskeho života.

O tri roky neskôr, v roku 2021, sa z dôvodu pandémie ochorenia Covid-19 uskutočnila online prezentácia 1. etapy projektu pod názvom Busta Oleny Mandičovej Šinály (29.04.2021). Ideovým východiskom pre vytvorenie tohto diela, bola účasť autora busty, akademického sochára Martina Ščepku, na spomínanom 0. ročníku Sochárskeho sympózia v Habure (6.– 16.09.2018) a v neposlednom rade ambícia zúčastnených umelcov vytvoriť osobitité, unikátne umelecké dielo, ktoré bude akýmsi vyznaním, resp. obdivom, spomienkou a snahou o oživenie mená Oleny Mandičovej Šinály, ktoré by následne mohlo byť umiestnené na jej hrobe v Košiciach.

Na 4. ročníku sochárskeho sympózia (27.08.2022) už bola busta Oleny Mandičovej Šinály od akademického sochára Martina Ščepku, odhalená. Dielo je vytvorené z umelého kameňa na báze cementu, vápencových drtí, piesku a pigmentov. Aj

Obr. 29 Sochárske sympóziu Oleny Mandičovej Šinály, Habura, 2019. Zdroj: [66]

prostredníctvom tohto umeleckého diela a jeho prezentácie sa môže široká verejnosť dozvedieť o živote a tvorbe Oleny Mandičovej Šinály.

V súvislosti so spomienkou na Olenu Mandičovú Šinály, po skončení 4. ročníka Sochárskeho sympózia, sa uskutočnilo v areáli Základnej školy na ul. Duchnovičovej v Medzilaborciach (05.09.2022), Slávnostné odovzdanie a odhalenie unikátneho súsošia národného buditeľa Rusínov Alexandra Duchnoviča a jeho žiakov od akademického sochára Juraja Čuteka. Vo výraznej miere k tomu dopomohla dotácia z KultMinoru, ale predovšetkým verní podporovatelia, sponzori a priaznivci Nadácie.

Akademický sochár Juraj Čutek neostal nič dlhý svojej dobrej povesti a vytvoril významné súsošie s vysokou umeleckou hodnotou a hlbokým odkazom pre všetkých Rusínov. Ústrednou plastikou diela je Alexander Duchnovič, ktorý v ruke drží knihu, na ktorej je vyobrazený rusínsky znak a vôkol neho sú jeho žiaci. Ide o symboliku „okresávania“ študentov vo výchovnom procese a zároveň akýsi pomyselný múr chrániaci rusínsky jazyk a ich kultúru. Jeden zo žiakov drží knihu s úvodným textom Duchnovičovej básne „Ja Rusyn býv, jesm i budu, Ja rodyv s’a Rusynom, Čestnýj moj rod nezabudu, Ostanus’ jeho sýnom“ („Я Русин быв, есм i буду, Я родив ся Русином, Честный мой род не забуду, Останусь его сыном“), ktorá sa neskôr stala i rusínskou hymnou.

Nadácia v rámci 5. ročníka Sochárskeho sympózia Oleny Mandičovej Šinály v roku 2023 plánuje vytvoriť ďalší monument, tentoraz významného rusínskeho dejateľa a politika Adolfa Dobrianskeho, ktorý je pochovaný v susednej obci Habury, v Čertižnom.

Nadácia chce Sochárskym sympóziom Oleny Mandičovej Šinály poukázať na to, že aj takýmto spôsobom môžeme vzdať úctu a pripomenúť si pamiatku Oleny Mandičovej Šinály, ženy ktorá si sama vybrala cestu zabudnutia. Náš výskum plánujeme rozšíriť o ďalší rozmer – príležitosť pozrieť sa na jej život nielen cez jej primárnu tvorbu, ale aj prostredníctvom spoločenského, politického, osobnostného a feministického kontextu. Otvoril by sa tak širší diskurz od rodových interpretácií až po problematiku vzťahu ideológie a umenia, s využitím ktorých by sa dal postihnúť obraz tejto rusínskej umelkyne, sochárky v jej silnejšom a pestrejšom zobrazení, aký sme poznali doteraz.

Obr. 30 Pozvánka na prezentáciu 1. etapy projektu Busta Oleny Mandičovej Šinály. Zdroj: [67]

Obr. 31 Busta Oleny Mandičovej Šinály. Zdroj: [67]

Použité zdroje

1. NOCHLIN, L. From 1971: Why have there been no great women artists? [online]. ARTnews, 30.5.2015. [cit. 2017-01-04]. Dostupné na : <<http://www.artnews.com/2015/05/30/why-have-there-been-nogreat-women-artists/>>.
2. KRIŠTOFOVÁ, L. Trhliny dejín umenia: výtvarné umenie a feminizmus. Akademický repozitár. Scio me nihil scire, 2023. s. 381-407. Dostupné na : <http://www.akademickyrepozitar.sk/rodove-studia>
3. NOCHLIN, L. «Why Have There Been No Great Women Artists?» Thames & Hudson, 2021. 112 s. ISBN 9780500023846.
4. GOMBRICH, E.H. Příběh umenia. Vydavatelstvo Ikar, 2017. 688 s. ISBN 9788055153810.
5. Žena umělkyně na přelomu 19. a 20. století: sborník příspěvků z mezinárodní konference ve Středočeském muzeu v Roztokách u Prahy ve dnech 11. a 12. října 2005. Odpovědný redaktor Marcela Šášinková. Roztoky u Prahy : Středočeské muzeum, 2005, s. 12-13. 390 s. ISBN 80-239-5958-1.
6. Ženy v umění. ARTMUSEUM.CZ [online]. 15. 6. 2009. [cit. 2015-04-29]. Dostupné z: http://www.artmuseum.cz/smery_list.php?smer_id=130
7. GLENN, M. Ženy v umění [online].2009-06-15[cit.2015-04-21]. Dostupné na: <http://www.artmuseum.cz/smery_list.php?smer_id=130>
8. PACHMANOVÁ, M. Neviditelná žena: antologie současného amerického myšlení o feminizmu, dějinách a vizualitě. Vyd. 1. Praha : Marie Chřibková, nakladatelství a vydavatelství One Woman Press, 2002. 413 s. ISBN 80-86356-16-7.
9. PACHMANOVÁ, M. Zrození umělkyně z pěny limonády: genderové kontexty moderní české teorie a kritiky umění. Vyd. 1. Praha: Vysoká škola uměleckoprůmyslová v Praze, 2013, 163 s. ISBN 978-80-86863-64-1
- 10.PACHMANOVÁ, M. Neznámá území českého moderního umění: pod lupou genderu. Vyd. 1. Praha : Argo, 2004, 287 s. ISBN 80-7203-613-0.
- 11.GROSENICKOVÁ, U. Ženy v umění, 20 a 21. století. Vydavatelstvo Slovart CZ, 2004. 192 s. ISBN 80-7209-626-5.
- 12.LOOS, A. Řeči do prázdna. Tichá Byzanc, 2001. ISBN 80-86359-06-9.
- 13.JABLONSKÁ, B., GERŽOVÁ, J. A BÜNGEROVÁ, V. Sochárky. Nenechajte si ujsť jedinečné Sochárky. Vytvorené: 29.01.2016 11:30. Upravené: 28.06.2021 10:05. Dostupné na : <https://web.vucke.sk/sk/novinky/nenechajte-si-ujst-jedinecne-socharky.html>
- 14.https://www.sng.sk/sk/vystavy/273_socharky
- 15.ŠEBEK, J. Jan Štursa, Svědectví současníků a dopisy. Praha : SNKLU - Státní nakladatelství krásné literatury a umění. 1962. 280 s. ISBN: 01-514-62.
- 16.<https://www.webumenia.sk/katalog?search=Olena+Mandi%C4%8Dov%C3%A1+%C5%A0in%C3%A1ly>
- 17.ГРЕШЛИК, В. Незакінчене танго. До недожитого 85-річчя О. С. Мандич. In: Дукля, № 5, 1987.
- 18.КАРПЕНКО, М. І. Енциклопедія Сучасної України [Електронний ресурс]. Редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.]; НАН України, НТШ. – К. : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2005. Режим доступу : <https://esu.com.ua/article-34087>
- 19.Лемківський календар на 2017 рік. Lemko.org<https://lemko.org/pdf/KLviv2017>
- 20.ШЕЛАК, О. О., БАДИДА, М. Б. Календар краєзнавчих пам'ятних дат Закарпаття на 2022 рік. Рекомендаційний бібліографічний посібник; Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2002 рік» Закарпатська ОУНБ ім. Ф. Потошняка, 2021 © ТОВ «РІК-У», 2021 Ужгород. ISBN 978-617-8046-40-8.
- 21.<https://uzhgorod.net.ua/news/167461>
- 22.Закарпатський обласний краєзнавчий музей імені Тиводара Леоцького. Dostupné na : <https://www.zkmuseum.com>
- 23.HRBEK, A. Umělecký talent předpověděl i horoskop. In: Podkarpatská rus, 3/2012, s. 6. Dostupné na : http://www.podkarpatskarus.cz/attach/casopis_3_2012.pdf/str6-7/
- 24.JANCURA, V. 2011. Příběh ženy, ktorej pózoval prezident Masaryk. In: Pravda, 31.01.2011. Dostupné na : <https://spravy.pravda.sk/domace/clanok/169221-pribeh-zeny-ktorej-pozoval-prezident-masaryk/>
- 25.PADIAK, V. З історії відкриття в ужгороді пам'ятника Т. Масарику: формування суспільної думки (1992-2002). Науковий вісник УжНУ Серія «Історія» №7, 2002
- 26.ŠTOFANÍK, J. Masarykov kult na Slovensku? Vznik Československa a formovanie republikánskeho naratívu vo verejnom priestore. In: Kultúrne dejiny 11, Supplementum, 2020, s. 280-293.
27. PACHMANOVÁ, M. Neznámá území českého moderního umění: pod lupou genderu. Praha : Argo, 2004. 287 s. ISBN 80-7203-613-0.
- 28.PACHMANOVÁ, M. Zrození umělkyně z pěny limonády: genderové kontexty české moderní teorie a kritiky umění. Praha : Vysoká škola uměleckoprůmyslová v Praze, 2013. 163 s. ISBN 978-80-86863-64-1.
- 29.POP, I. První rusínská sochařka zemřela v zapomnění. In: Podkarpatská Rus 3/2012, s. 6. Dostupné na : Dostupné na : http://www.podkarpatskarus.cz/attach/casopis_3_2012.pdf/str6-7/

30. HIŠEM, C. Košické presbytérium 1804 – 2006. [verzia pred tlačou] Košice 2006, s. 97.
31. KRAJŇÁK, J. Darte a maliari „východu“. Darte Aukčná spoločnosť s.r.o., N. Hrušov, 2012, s. 122.
32. VAŠŠ, M. Zlatá bohéma. Umelecká bohéma v Bratislave 1920 – 1938. Vydavateľstvo Marenčin PT, 2018. 288 s. ISBN 9788081149405.
33. AYRAL-CLAUDE, O. Camille Claudel, sa vie. Paris : Éditions Hazan, 2008. ISBN 978-2-7541-0264-3.
34. The Newsletter Transcarpathian Institute of Arts № 6. Bulletin of scientific and research works. Uzhhorod Transcarpathian Institute of Arts 2015. ISSN 2409-3114.
35. МАНАЙЛО, Ф. Изобразительные искусства на Подкарпатской Руси. Подкарпатская Русь за годы 1919-1936. Ужгород, 1936. с. 144-147.
36. МОЗДИР, М. Українська народна скульптура. К.: Наукова думка, 1980. с. 160-163.
37. <https://tourinform.org.ua/pamyatnik-v-uzhgorodi-yevgeniyu-fentsiku>
38. ZIMMERMANN, P. Radnice v Hradci Králové: její reprezentanti a jejich činnost v letech 1850-1998. Hradec Králové, 1998, s. 96.
39. ЛІТЕРАТИ, Т. Втрачений Ужгород: як Масарик позував скульпторці Олені Мондич-Шиналі для ужгородського пам'ятника. Оpubліковано: 13:38, 22.07.2016. Dostupné na : <https://prozahid.com/content-31864-html/>
40. MALÍNSKÁ, J., ŠTOFANÍK, J. Užhorod. Návštěva města a pomník T. G. Masaryka. UTGM. Dostupné na : <http://tg-masaryk.cz/mapa/index.jsp?id=139&misto=Navsteva-mesta-a-pomnik-T.-G.-Masaryka/>
41. MALÍNSKÁ, J., ŠTOFANÍK, J. Užhorod. Masaryk navštívil před 100 lety Podkarpatskou Rus. Dostupné na : <http://tg-masaryk.cz/mapa/index.jsp?id=139&misto=Navsteva-mesta-a-pomnik-T.-G.-Masaryka/>
42. Dostupné na : <http://www.utgm.cz>
43. <https://www.vysusil.eu/explosia/clenove/zakladatele/vajce/vajce.php>
44. HOŘEC, J. Osudy pomníků. Naš česko-rusinský kalendář – 1999. Наш чесько-русинський календар. Ужгород, 1999, с.24-25; с.92-94;
45. HOŘEC, J. Osudy pomníků / Tomáš Garigue Masaryk a Podkarpatská rus. Т.Г.Масарикта Закарпаття/ Zodpov. red. I. Latko. Užhorod, 2000. с. 47-48;
46. ОЛАШИН, М. Личность, достойная уважения: К 95-летию со дня рождения Е.С.Мондич / Единство-плюс,- 1998, 10 янв, с. 4;
47. ВЕДЕНЬ, М. 100 років з дня народження Олени Мондич (Мандич) (Йолани, Олени, Шиналі), скульптора (1902-1975) / Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2002 рік: Рекомендаційний біблі. посіб. / Укладачі : Т.І.Васильєва, Г.К.Ковальчук. Ужгород: Вид-во В. Падяка, 2001. с. 70-73.
48. ЛІТЕРАТИ, Т. Втрачений Ужгород: пам'ятник Адольфу Добрянському. «Про Захід». Оpubліковано: 17:28, 21.01.2022. Dostupné na : www.prozahid.com
49. Олександр Митрак, пам'ятник, русини. Мукачево, 31.12.2022. Dostupné na : <https://fenixslovo.com>.
50. Otvor pre seba Koločavu. Пам'ятник Олександру Духновичу. Dostupné na : <http://kolochava.com/ua/pamyatniki-kolochavi1/oleksandru-duxnovichu.html>
51. Okridlené koleso ako symbol železníc na streche historickej budovy bratislavskej Hlavnej stanice. 15.11.2008. Autor : Max. Dostupné na : <https://imhd.sk/ba/galeria-media/>
52. Encyclopedia of modern Ukraine. Dostupné na : esu.com.ua/search_articles.php?id=61620
53. Ottova encyklopedie obecných vědomostí. 3. vydanie. Vydavatel AION CS, 2014. ISBN OTTODVD.
54. HART, CH. Doing a Literature Review releasing the research imagination. Second edition, 2018. Sage Publications Ltd. 352 s.
55. ĐURANOVA, L, ŠOURKOVÁ, A., TÁBORECKÁ, A. Lexikón slovenských žien. Vydavateľstvo Slovenská národná knižnica, 2003. 288 s. ISBN 8089023304.
56. TOMAN, P., TOMAN, P. H. Nový slovník československých výtvarných umělců. Vydavatelstvo Ivo Železný, 2000. 1640 s. ISBN 8023726337.
57. ЛІТЕРАТИ, Т. Втрачений Ужгород: як в місті з'явився пам'ятник Євгену Фенцику. Оpubліковано: Про Захід, 17:39, 07.06.2019.
58. ДАНИЛЮК Д. Д. МИТРАК Олександр Андрійович [Електронний ресурс] Енциклопедія історії України: Т. 6: Ла-Ми / Редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. НАН України. Інститут історії України. К.: В-во «Наукова думка», 2009. 790 с.: іл.. Режим доступу: http://www.history.org.ua/?termin=Mytrak_O_A (останній перегляд: 20.03.2023) дата публікації: 2009 р.
59. www.rusyn.sk
60. www.podvihorlatskenoviny.sk
61. www.rtvsk.sk
62. www.podkarpatskarus.cz
63. www.prozahid.com
64. www.turistika.cz
65. www.tasr.sk
66. Archív Nadácie Drevený kostolík Habura.

Keď sme pred desiatimi rokmi založili Nadáciu Drevený kostolík Habura (ďalej ako „Nadácia“) vedeli sme, že vybudovať efektívnu Nadáciu bude trvať nejaký čas. Počas týchto desiatich rokov sme sa snažili vyvíjať svoju činnosť tam, kde to malo zmysel. Okrem iných aktivít, medzi ktoré patria aj nezabudnuteľné Dni Habury, sme vybudovali ekomúzeum pod názvom Údolie kniežaťa Laborca, v ktorom sa nachádzajú dva významné monumenty rusínskej kultúry: Drevený kostolík sv. Mikuláša Čudotvorca a bronzová socha kniežaťa Laborca. Drevený kostolík bol postavený ako replika na mieste, kde stál v 16. storočí jeho originál, ktorý sa v súčasnej dobe nachádza v Jiráskových sadoch v Hradci Královom (ČR). Náučný chodník vás dovedie k patrónovi Laboreckej doliny – soche kniežaťa Laborca. Cestou získate stručné informácie o histórii obce Habura, Rusínoch a kniežati Laborcovi.

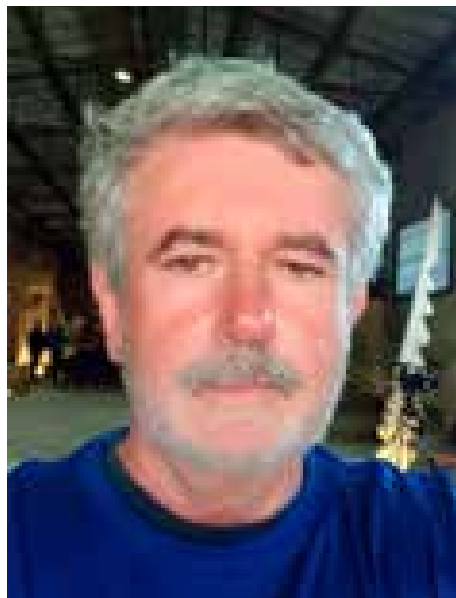
Rok 2018 bol pre Nadáciu výnimočný. Rozšírili sme oblasť podpory tradičnej rusínskej kultúry a umenia a začali s organizáciou projektu sochárskeho sympózia, ktorému sme dôverovali. Veľmi nás potešila pozitívna reakcia verejnosti, preto sme sa rozhodli, že v tomto projekte, ktorý bude mať svoju pravidelnú periodicitu a ktorý sa bude niesť pod názvom Sochárske sympózium Oleny Mandičovej – Šinály, budeme pokračovať. Mnohí z vás si zaiste v duchu kladú otázku: Prečo práve Oleny Mandičovej – Šinály?

Odpoveď na túto zvedavú otázku nájdete na stránkach tohto katalógu, ktorý vám symbolicky pripomenie nezabudnuteľné chvíle a zážitky zo štyroch ročníkov sochárskych sympózií, ako aj mená zúčastnených umelcov a ich umelecké diela, ktoré

zachováme a zanecháme ako kultúrne dedičstvo krásy, vedomostí a zručností nasledujúcim generáciám.

Pestovanie tradície nie je ľahkou záležitosťou. Ak na začiatku funguje energia entuziazmu a zvedavosti z nového, tak pokračovať a vytrvať v začatom, vyžaduje omnoho viac energie, ako aj záložných zdrojov. Jedným z nich je viera, že to všetko má zmysel. Nádejam sa, že aj nasledujúce roky v živote Nadácie budú úspešnými a že aj vďaka vám, podporovateľom a priaznivcom Nadácie, budeme môcť pokračovať v realizácii našich ďalších plánov a zámerov. Ďakujeme, že pomáhate spolu s nami rozvíjať a ochraňovať duchovné a kultúrne hodnoty obce Habura a rusínskej národnostnej menšiny. Želám si, aby diela, ktoré vzišli z rúk umelcov potešili oči každého človeka, ktorý ich vzhliadne.

Daniela Palaščáková

V každom človeku dozrieva časom zrnko spätosti s rodnou hru-
dou. U niekoho viac, u iného menej, alebo to zrnko sa vôbec
neprederie k životu a zahynie. U mňa tento pocit začal klíčiť po
skončení vysokej školy a časom začal naberať čoraz vyššie ob-
rátky. Keď som sa vracal na východ, po prejení Braniska som
cítil tu „príslovečnú“ energiu domova. Tu kdesi treba hľadať
začiatok, ktorý vyústil do usporiadania sochárskeho sympózia
v Habure v roku 2018.

Zápalnou šnúrou, ktorá viedla k explózii nápadov tohto druhu
bolo priateľstvo s pánom Dušanom Zavackým. Prostredníctvom
Dušana som spoznal drsnú, ale očarujúco krásnu prírodu Polo-
nín, hlavne Nízkych Beskyd, v okolí Habury. V týchto miestach
sa vo mne spomalil stroj času, minúta sa stávala malou večnos-
ťou a ja som začal spoznávať aj život, myslenie a široké srdcia
ľudí tohto regiónu.

Život tu má svoje špecifiká a je poznačený nedostatkom kvalite-
ne zaplatenej práce, čo je hlavnou príčinou toho, prečo mladí
ľudia opúšťajú rodnú hruď, ako pred storočím ich pradedovia.
Je veľkou škodou, že sa nedokáže premeniť potenciál, ktorý tu
ponúka príroda a ľudia napríklad na rozvoj turistiky, špeciálne
agroturistiky. Spomeniem drevené cerkve byzantského typu,
z ktorých sa niektoré nachádzajú aj v svetovom kultúrnom de-
dičstve UNESCO. V Habure tiež stál kedysi taký chrám, dokonca
to bola druhá najstaršia stavba na Slovensku. Aktivitou nezisko-
vej organizácie Drevený kostolík v súčasnosti máme aspoň ver-
nú repliku tohto chrámu, ktorý sa uchádza o nálepku národnej
kultúrnej pamiatky. V zozname UNESCO je zapísaný aj neďaleký
Bardejov. Celý región je prešperkovaný hradmi, ktoré sú spo-
mienkou na existujúcu cestu spájajúcu Uhorsko s Poľsko-litev-
ským kráľovstvom. Návštevu si zaslúži Dukla, miesto najväčšej

vojenskej bitky v Československu. Hrebeň Beskyd je popretká-
vaný vojenskými cintorínmi, ktoré pripomínajú boje počas 1
svetovej vojny. V neďalekom Osadnom sa nachádza najväčšia
kostnica v Československu. V noci môžeme pozorovať nebeské
telesa v prostredí, ktoré ešte nie je poznačené svetelným smo-
gom. Habura sa nachádza na okraji jedinečného Parku tmavej
oblohy. Kruh zaujímavosti by som spojil s návratom do lona Po-
lonín, ktoré sú taktiež zapísané v zozname prírodného dedičstva
UNESCO. Nakoniec by sme ešte spomenul Múzeum Andyho
Warhola v Medzilaborciach, ktoré nemá v Európe obdobu.

Chcel som preto usporiadaním sympóziu pomôcť tunajším ľu-
ďom vytvoriť dielo, ktoré možno o pár rokov prispeje k zlepše-
niu turizmu a tým aj kvalite ich života. Téma prípravného roč-
níka nám padla do lona sama. Stačilo sa jej len zmocniť. Sté vý-
ročie vzniku Československa nám pripomína, že Rusíni boli tiež
štátotvornou národnosťou našich súčasných dejín. Je veľkou
škodou, že koleso dejín a rozhodnutia politikov znovu rozdelili
integritu Rusínov.

Ďaleko od zhonu civilizácie, tu v lone Nízkych Beskyd, strávili
sochári každoročne plodný, predĺžený týždeň. Bol to pre nich
nezabudnuteľný pobyt, počas ktorého mohli spoznávať široké
srdcia ľudí, ale aj kulinárske, rusínske špeciality, ktoré im pri-
pravovala ich tunajšia „mama“ Milka. Umelci sa Haburčanom za
ich pohostinnosť odmenili vytvorením diel, ktoré obohatia prvú
kultúrnu lastovičku obce - sochu kniežaťa Laborca a zanechali
tu tak dobrú stopu a pozitívny odkaz do budúcnosti, na ktorom sa
dá stavať. Na záver by som sa chcel poďakovať za pomoc a pod-
poru všetkým zúčastneným, ktorí sa priamo, či nepriamo podie-
ľali na organizácii sympózií.

Luboš Hriň

Oblasť Habury je v povedomí širokej verejnosti zapísaná predovšetkým ako svojrázny región s jedinečnou rusínskou kultúrou, zvykmi a tradíciami, pretavenými do slávností Dní Habury, ale aj s nádhernou prírodou a krajinou. A preto som veľmi rád, že táto môjmu srdcu blízka obec, sa v pravidelnej periodicite, vždy na prelome mesiacov august-september, stane ateliérom zvučných umeleckých mien – sochárov, fotografov, ale aj filmárov, či hudobníkov. Takto sa umelecké dedičstvo bude udržiavať nielen v spomienkach, ale aj v autentickom tvorivom procese, výsledkom ktorého budú hodnotné umelecké diela. Keď za mnou prišiel Ľuboš Hriň s prvotnou myšlienkou a iniciatívou zorganizovať sochárske sympóziu, tak som to najprv považoval za nepodarený vtíp. Neskôr, keď ma táto myšlienka nenechala na pokoji, začal som sa ňou intenzívne zapodievať. V krátkom časovom intervale nato sme dali dokopy trojčlenný organizačný tím v zložení – ja, Ľuboš Hriň a Daniela Palaščáková a začali s praktickou realizáciou tejto myšlienky, ktorá nadobudla reálnu podobu v dňoch 6. – 16. septembra 2018. Realizácia žiadneho projektu nikdy nie je jednoduchá a nebolo tomu ináč ani v tomto prípade. V prvom rade bolo potrebné zosúladiť harmonogram jednotlivých umelcov. O to viac ma potešila skutočnosť, že na sympóziu prijali pozvanie zvučné mená umelcov, ktorí mali možnosť spoznať nádherný kraj Habury, ako aj prijať množstvo nových poznatkov o ktorých nevedeli. Niektorí z umelcov, najmä českí, doteraz nevedeli o Rusínoch takmer nič, nemali informácie o menšine, ktorá už dlhé storočia žije na východe Slovenska.

Na mne zostali otázky nielen priestorového zabezpečenia, v ktorých by umelci mohli tvoriť svoje diela, ale aj technického vybavenia, ubytovania, stravovania a podobne. Ale je ľahké udržať úsmev na tvári, keď nakoniec starosti a problémy prevyšujú

radosti. To, čo sa na začiatku javilo ako nepodarený vtíp, nakoniec dopadlo nad očakávania. Pozvaní umelci nám

po sebe zanechali spomienky a veľmi unikátne a pôsobivé diela z dreva, niektoré v kombinácii s kameňom, ktoré odrážajú a budú pripomínať budúcim generáciám život Rusínov v Karpatoch.

Verím, že sochárske sympóziu v Habure sa stane vyhľadávaným dátumom v kalendári nielen pre domácich a zahraničných umelcov, ale aj akousi malou spoločenskou udalosťou pre obyvateľov a návštevníkov obce Habura, počas ktorej na vlastné oči môžu vidieť, ako sa neforemné kusy dreva, v kombinácii s iným materiálom, menia na nádherné sochy pod rukami skúsených sochárov.

Dušan Zavacký

1

PRVÝ ROČNÍK SOCHÁRSKEHO SYMPÓZIA

1. – 16. SEPTEMBER 2018

Boris Jirků • Juraj Čutek • Ján Kelemen
Peter Barta • Martin Ščepka • Jakub Bachorík
Jozef Mundier • Jaroslav Gaňa • Oto Bachorík

V dňoch 1. – 16. septembra 2018 Nadácia Drevený kostolík Habura (ďalej len nadácia) zrealizovala 1 ročník Sochárskeho sympózia v Habure (ďalej len symóziu), ktorý sa niesol v duchu života Rusínov v Karpatoch, za účasti významných slovenských a českých umelcov. Zdravé jadro zastrešoval Juraj Čutek, ktorý okolo seba združil umelcov, ktorí prijali pozvanie a na sympóziu prišli. Boli nimi: Oto Bachorík, Jakub Bachorík, Ján Kelemen, Martin Ščepka, Peter Barta, Jaroslav Gaňa, Jozef Mundier, Boris Jirku, Peter Nižňanský a dvaja asistenti Luboš Loibl a Viliam Beňo.

K monumentálnej soche kniežaťa Laborca tak pribudli v plenéri diela ako socha archanjela Michala od Juraja Čuteka, Duch lesov Haburaque, ktorý vytvoril Boris Jirku s asistentom Lubošom Loiblom, BK od Petra Bártu, Bažant od Jakuba Bachoríka, Lavička od Martina Ščepku, Ohnisko od Jána Kelemena, či jedinečný komplex vláčika od Ota Bachoríka, Jaroslava Gaňu a Jozefa Mundiera. Vynimočne momenty z priebehu sympózia zachytil Viliam Beňo.

Vďaka sympóziu sa umelci od Mgr. Dávida Palaščáka dozvedeli o histórii Rusínov, o legende kniežaťa Laborca, o krvavých bojoch z 1 a 2 sv. vojny, ktoré sa tu viedli na neďalekých hrebeňoch, ale hlavne o zabudnutej sochárke Olene Mandič Šinály, ktorá bola prvou ženou vo vtedajšom Československu (tridsiate roky minulého storočia) realizujúcou monumentálne diela napr.

prezidenta T.G. Masaryka, Alexandra Duchnoviča, ale aj iné významné osobnosti rusínskeho života. V predposledný večer sympózia, pri ohni, ktorý plápolal v už v jednom z diel – Ohnisku od Jána Kelemena, príjemnú atmosféru zavŕšila výzva na návrh pomenovaní sympózia „Sochárske sympóziu Oleny Mandič Šinály v Habure“.

Súčasťou sympózia boli sprievodné akcie ako napr. slávnostné otvorenie parku v obci Habura, svätá liturgia spojená s posvätním sochy archanjela Michala, premietnutie filmu „V osídľach veľmoci“, a kultúrne vystúpenie Humenského speváckeho tria.

Na konci sympózia sa uskutočnila vernisáž vytvorených diel, za účasti samotných autorov, zástupcov médií, pozvaných hostí a širokej verejnosti.

Organizovaním pravidelných sympózií a exteriérových výstav chce nadácia prispieť k rozvoju a ochrane kultúrnych hodnôt, zachovávaní tradícií svojich predkov. V neposlednom rade chce nadácia týmto podujatím zviditeľniť obec Habura a podporiť rozvoj regiónu Horný Zemplín, prostredníctvom cestovného ruchu. Všetkým želáme veľa príjemných zážitkov pri návšteve údolia kniežaťa Laborca a obce Habura, ale aj ostatných atrakcií a kultúrnych pamiatok z ktorých spomeniem aspoň drevené kostolíky – cerkve byzantského typu (mnohé sú súčasťou UNESCO) a MMUAW (múzeum Andyho Warhola) v Medzilaborciach.

Boris Jirků
Luboš Loibl

HABURQUE – DUCH LESA

Spolu s asistentom Lubošom Loiblom som vytvoril dielo HABURQUE – DUCH LESA. Inšpiráciou mi bola socha Radegasta od sochára Albína Poláška, ktorý sa stal symbolom kraja na Valašsku.

ARCHANIEL MICHAL

K vytvoreniu diela ARCHANJEL MICHAL ma inšpirovali historické artefakty, ikony a oltárne malby. V archanjelovi vidím militantného anjela brániaceho veriacich, čo je aktuálne aj v súčasnosti.

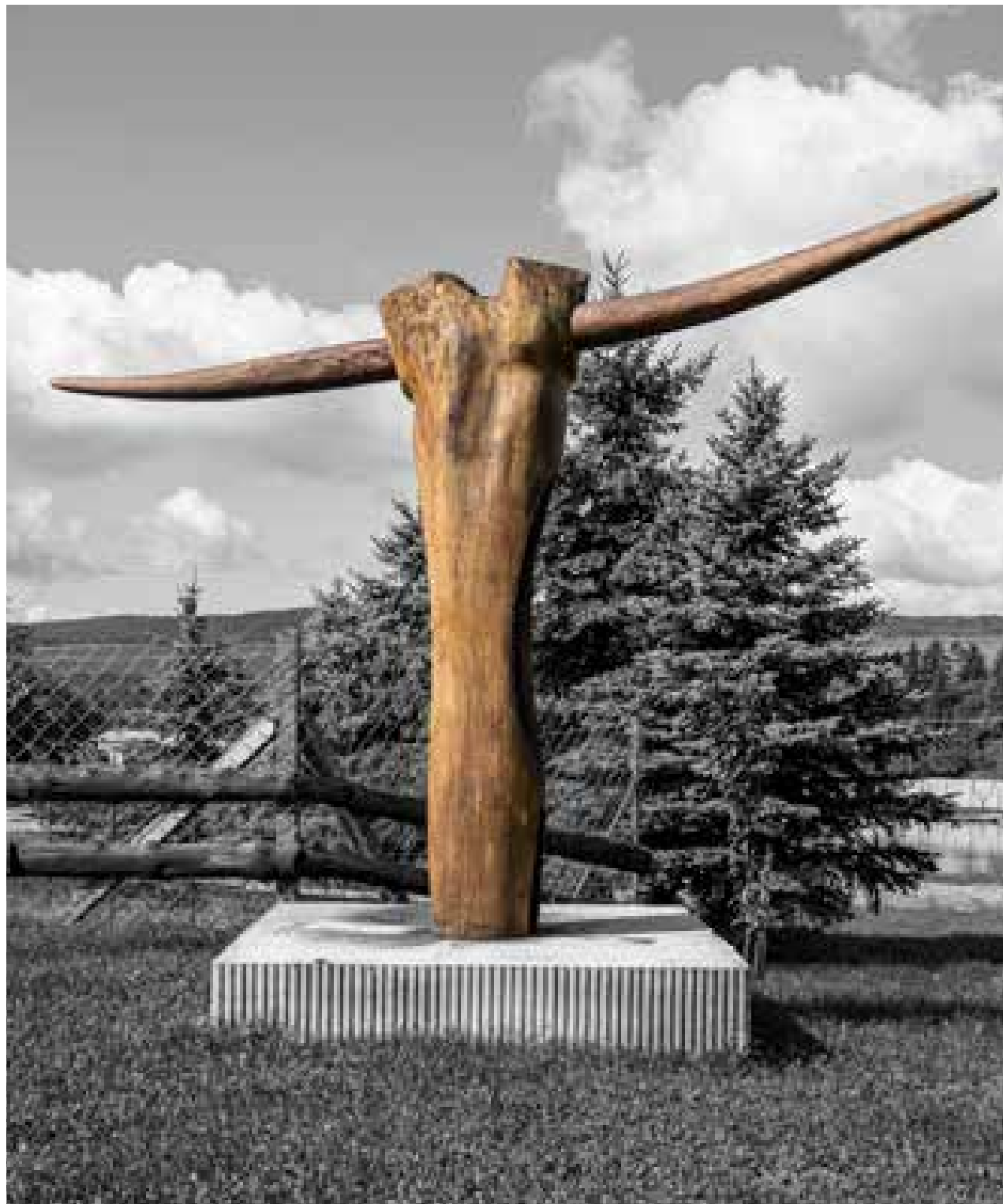
Ján Kelemen

OHNISKO

*Vytvoril som OHNISKO, symbol nikdy nekončiacej pohody.
Inšpiroval som sa ohňom, ktorý zo všeobecného hľadiska
predstavuje symbol energie, obnovy a znovuzrodenia.*

BK

Dielo s najkratším rusínskym názvom BK(býk) predstavuje posvätné zviera, ktoré už od najstarších dôb bolo uctievané pod rôznymi menami.

POHOVKA

Dielo s názvom POHOVKA som vytvoril k stému výročiu vzniku Československa. Do operadla pohovky, ktorá je z kameňa som vytesal symboly čechov, slovákov a rusínov.

Jozef Mundier
Jaroslav Gaňa Oto
Bachorík

RUSÍNSKY EXPRES

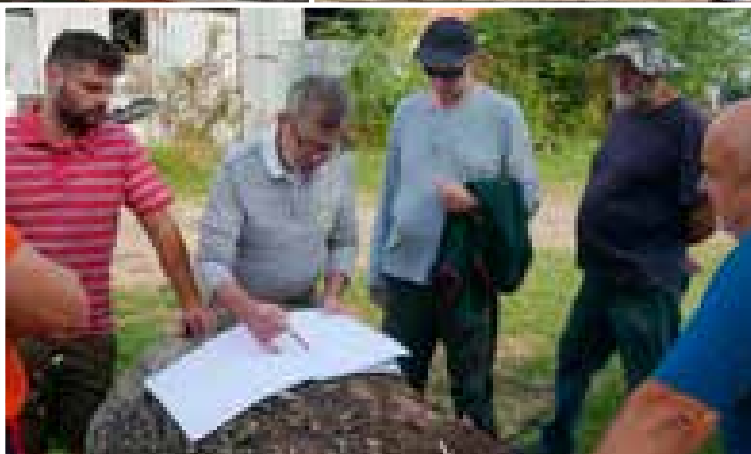
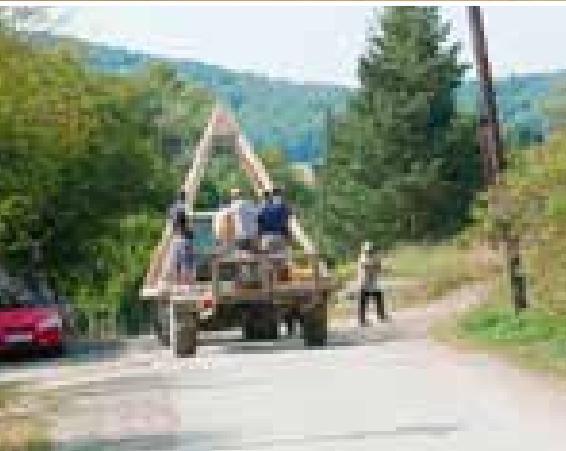
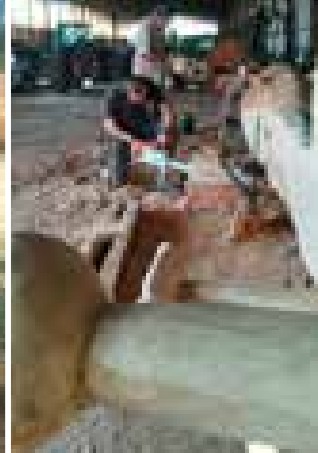
Spoločne sme vytvorili dielo RUSÍNSKY EXPRES, vláčik pre deti. K jeho tvorbe nás inšpirovala čistá detská duša a nezrealizovaný sen.

Jakub Bachorík

BAŽANT

Ján Kelemen

BAŽANT

2

DRUHÝ ROČNÍK SOCHÁRSKEHO SYMPÓZIA

22. – 31. AUGUST 2019

Boris Jirků • Luboš Loibl • Juraj Čutek

Ondrej 4. • Jakub Bachorík

Ján Kelemen • Oto Bachorík • Peter Barta

Martin Ščepka • Jozef Mundier

Jaroslav Gaňa • Oto Bachorík

Hneď po ukončení prvého ročníka sochárskeho sympózia, na ktorom sme si vyskúšali organizáciu, ale aj reakcie umelcov a miestnych obyvateľov, sme začali pracovať na príprave ďalšieho ročníka. Hnacím impulzom bola hlavne pozitívna energia sochárov, ktorí boli nadšení geniom loci Habury a doslova rodinná atmosféra haburčanov, ktorí otvorili svoje srdcia umelcom a tí sa im odmenili svojou tvorbou.

Na sympóziu v roku 2019 sa stretlo 12 umelcov, ktorí doslova naplnili význam slova sympóziu. Hlavne pri dlhých večerných, srdečných debatách si vymieňali svoje názory, diskutovali o práci, ale aj všeobecne o živote, radoostiach a strastiach. Výsledkom bolo desať konkrétnych drevených sôch, ktoré skrášlili exteriér agrofarmy v Habure a zanechali dobrú stopu na ktorej sa dá pokračovať. Aj v tomto roku sme tematický výber ponechali voľne na autoroch. Nechceli sme ešte do ich výberu vkladať niečo, čo by ich limitovalo alebo znervózňovalo. Chceli sme, aby si aj naďalej voľne užívali genius loci Habury, aby sa radovali z každého prežitého dňa, pod tmavou oblohou, niekde na konci sveta, niekde kde našli cestu nikam, cestu za tichom.

Snažili sme sa im pobyt spríjemniť doplnkovým kultúrno-vzdelávacím programom v ktorom dominoval ľudový harmonikár Boris z Volice, alebo Laborecki betári. Duchovnou potravou boli aj večerné rozhovory o výtvarnom umení Podkarpatskej rusi, najmä v období zlatého veku, tridsiatych rokov minulého storočia. K Rusínskemu expresu v obecnom parku pribudol dvojplotník.....autorov Jaroslava Gaňu, Jozefa Mundiera Ota Bachoríka

a rozšíril cestovateľský obzor a fantáziu miestneho drobizgu. Okolie rybníkov doplnili tri skulptúry. Jakub Bachorík ponúka meditáciu pod Pyramídou. Po vyčistení hlavy Juraj Čutek pozýva na posedenie k svojmu dielu, ktoré nazval Jeseter. Ak by ste mali náhodou chuť na skutočného jesetera, stačí prejsť pár krokov k dielu Jána Kelemena Talpa, rybku si uloviť a pripraviť na minuloročnom Ohnisku. Pri vchode do agrofarmy si našlo svoje miesto surrealistické šnurovacie vajce od Martina Ščepku ktoré iste podnieti hrabavých operencov k väčšej produkcii. Plemenný býci v neďalekej stajni sa budú určite chcieť podobať na nového Oryxa od Petra Bartu, ktorý tak pridal k minuloročnému BK dvojčku. Blízke okolie penziónu skrášlila Zvonica od Jána Kelemena ktorá svojím zvukom prebúdza zmysly k novým dimenziám. Ondrej Zimka IV Kaplnkou sv. Huberta vzdal počtu patrónovi poľovníkov, ale aj všetkým zvieratám v miestnych lesoch. Boris Jirku so svojim asistentom Lubošom Loiblom vyčaril expresívne dielo Spev matky zueme, ktoré spolu s minuloročným lesným duchom Haburaquem, bude strážcom celého objektu. Nakoniec nesmieme zabudnúť aj na Petra Nižňanského a jeho monumentálne dielo Habur, ktoré si ešte hľadá stále miesto vo vznikajúcom staroslovanskom panteóne.

Bodku za podujatím dala vernisáž v obecnom parku na ktorom sa zúčastnila skoro celá dedina a hostia z okolia. Predtým sa ešte pred cerkvou vysvalila skulptúra archanjela Michala z minulého roku. Po duchovnej očiste prišlo na rad niečo pre žalúdky. Postarala sa o ne súťaž vo varení tradičného gulášu a o náladu harmoniková hudba dvojice mladých miestnych umelcov.

Boris Jirků
Luboš Loibl

SPEV MATKY ZEME

*Privítala nás hala plná kmeňov dubov,
priemerov až do 170 cm. Rozhodol som sa
že spravím niečo k minuloročnému strážcovi
ducha lesov, Haburaquovi. Plný energie
a v priateľskej atmosfére sme s Lubošom
Loiblom vytvorili podobenstvo SPEV MATKY
ZEME. Symbolická hlava vyrastá zo zeme, díva
sa a spieva spev života. My sme tiež spievali po
večeroch s harmonikárom Borisom a mrzí ma,
že ten krásny týždeň života je už za nami.*

Spev matky Zeme – dub, výška 420 cm

JESETER

Rozhodol som sa že vytvorím rybársku lavičku JESETER. Lavičku nielen na chytanie rýb, ale aj na veci s tým spojených. Ako predlohu som si vybral jesetera. Vyhovoval mi tvarom (dlhá, majestátna ryba) na viac sedadiel vedľa seba. Hlavne ma však inšpirovala vlastnosť jesetera, ako tiahne proti prúdu. Tak j ako ja aj Rusíni v Habure.

Juraj Čutek

Jeseter – dub, dĺžka 320 cm

Ondrej 4.

KAPLNKA SV. HUBERTA

Hubert, podľa legendy akvitánsky princ (656-727) poľoval, holdoval a užíval si život. Až raz, keď sa mu boh zjavil v podobe kríža medzi parohami jeleňa, ktorého chcel uloviť. V tej chvíli sa jeho postoj k životu rázne zmenil. Začal viesť pokojný život, naučil sa vážiť si prírodu a prijal kresťanstvo. Aj keď musím sebakritický priznať, ak by som mal môj život porovnať so životom sv. Huberta je zrejmé, že sa nachádzam ešte stále v tej prvej fáze, hoci vážiť si prírodu ma naučil otec už odmalička. Výber témy bol pre mňa jednoduchý. Vedel som, že Dušan a Miro sú vášniví milovníci poľovníctva. KAPLNKA SV. HUBERTA je koncipovaná jako otvorený vzdušný priestor, bez pevných stien. Ideálne by bolo, ak by bola postavená vo väčšej mierke, nejakom peknom mieste v samotnom lone prírody. Bola by tak voľne prístupná nielen ľuďom, ale aj samotnej zveri.

Kaplnka sv. Huberta – zvárané železo, parožie, výška 240 cm

GENESI

hra so symbolmi a ich reč.

Pyramída je z gréckeho pyro-oheň, vzplanutie a amid-nachádzať sa v strede. V pyramíde sú trojuholníky. Smerujúci dolu (symbol ženy, voda) a smerujúci hore (symbol muža, oheň).

Uprostred medzi dotykmi trojuholníkov je guľa a (plod). Moja interpretácia sochy v tvare pyramid: socha je oslavou nového života. Vzplanutie, vášen dvoch splodí plod.

Pyramída – drevo, železo, výška 240 cm

Ján Kelemen

ZVONICA

Základom mojej tvorby je vytvorenie meditatívno-estetického priestoru s interakciou človeka. V tvorbe mi ide o kontinuálny proces prírodných materiálov, hlavne kameňa a dreva. Chcem vzdať poctu prírodným živlom ako je oheň, voda, zvuk. V práci vytváram systém priestorových inštalácií zo základnými prvkami geometrizujúcej sústavy. Vzájomným prepojením týchto axiém v rôznych inštaláciach dosahujem požadovaný, mnohokrát i pre mňa prekvapujúci výsledok. Dielo ZVONICA je toho dôkazom.

Zvonica – drevo, železo, výška 340 cm

Peter Barta

ORYX

Pracujem už dlhšiu dobu na téme spojitosti človeka s prírodou, ale zamýšľam sa aj nad témou života a smrti. Moje dielo sa nazýva ORYX a nadväzuje na minuloročné BK.

Oryx – drevo, výška 410 cm

Martin Ščepka

ŠNÚROVACIE VAJCE

Či už vo svojej symbolickej rovine (znovuzrodenie, nový začiatok, základný tvar v prírode) alebo dokonalým tvarom ma očarovalo, aj inšpirovalo. Vajce som v tomto sympoziálnom diele pojal trochu pop artovo (veľkosťou, tvarom) a surrealistickým, vplyvom prostredia, ktoré vás očarí a vytrhne z bežnej reality a bežného ponímania času a ľudí na sympóziu.

Šnúrovacie vajce – dub, výška 260 cm

Jozef Mundier
Jaroslav Gaňa Oto
Bachorík

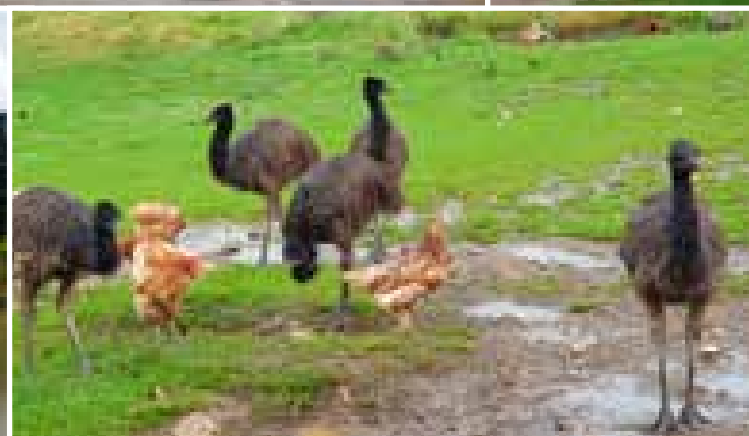
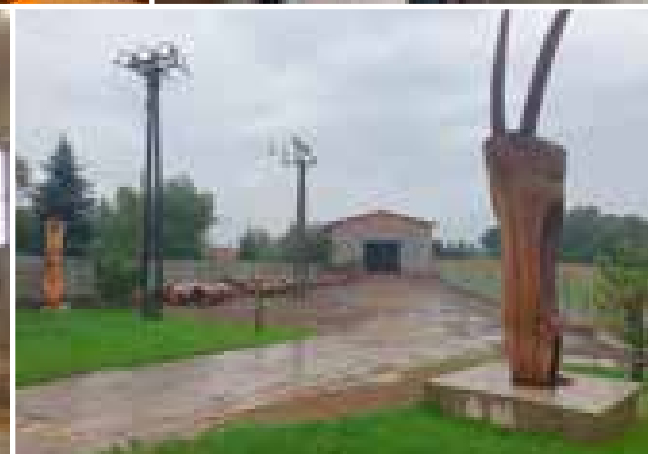
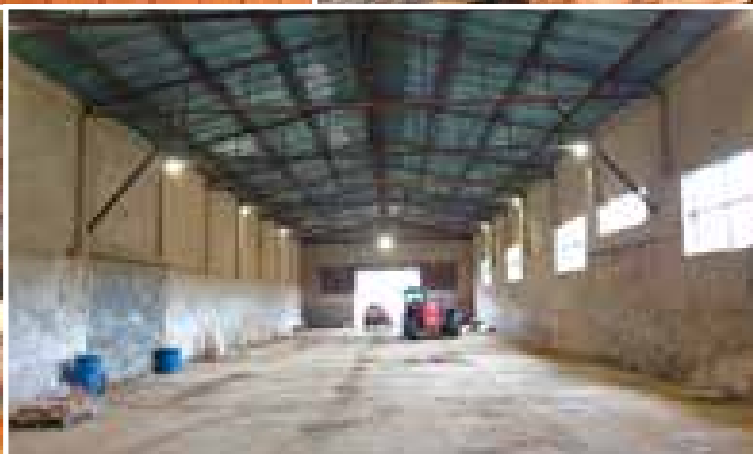

AERUSIN – B 612

*Lietadlo malých princov, je spomienka na Antoine De Saint Exuperyho a jeho knihu „Malý princ“
B – 612 bola malá planétka, kde žil malý princ a neustále hľadal odpovede na vsetecné, detské otázky.
Len deti vedia čo hľadajú (citát z knihy Exupéryho)*

AERUSIN – B 612 – drevo, výška 260 cm

3

TRETÍ ROČNÍK SOCHÁRSKEHO SYMPÓZIA

20. – 30. AUGUST 2020

Peter Nižňanský • Daniel Janec
Jozef Mundier • Jaroslav Gaňa
Boris Jirků • Luboš Loibl
Ondrej Zimka • Jakub Bachorík
Peter Barta • Martin Ščepka

Druhý ročník sochárskeho sympózia vytryskol z nadšenia, že sa také úžasne voľačo dá uskutočniť. Až nečakane boli všetci za, akoby každý na tú myšlienku čakal. Nenadchol som síce žiadnych zásadných peniazosedov, ale zanietencov podobných mne. Možno práve preto sme všetky úskalia s ľahkosťou prekonali. Ak aj sme nejaké nedostatky zaznamenali, prešli sme ich s nadhľadom. Všetky boli predsa naše a žiaden nebol fatálny. Vzali sme si ponaučenie a hotovo. Rozjarene sme sa rozišli a na mňa zrazu naplno dopadla zodpovednosť za budúci ročník. Problém peňazí je vždy, ten ma až tak nebral. No každá radosť s časom odznieva. Ak má byť trvalá, potrebuje myšlienku, spojiť a popri rozpálenej duši i zmysluplného ducha. Nateraz bolo sympóziu tematicky voľné, čo preň nebolo na prekážku, každý prispel spontánne. Necháme také i tie nasledujúce? Nech si srdce navráva, rozum vraví – nie. Určite nie.

Podobne ako pred rokom, aj teraz som po skončení sympózia začal hľadať tému na ďalší rok. Spadla mi sama doslova do lona. Šťastie praje pripraveným, riekol klasik. Kde inde ako v prírode hľadať inšpiráciu. Pri jednej z večerných prechádzok hrebeňom Polonin nad Haburou v karmínovo-červenej zore zapadajúceho slnka sa predom mnou vynorilo hotové, dokonalé dielo prírody. Torzo stromu, ošľahané vetrom a dažďom mi pripomenulo boha Radegasta. Nova téma bola razom na stole. Staroslovanskí bohovia. Téma historická, ale zároveň v dnešnom kozmopolitnom svete, kde sa stráca identita národov aj veľmi aktuálna a nadčasová. Kto z nás nepozná panteón egyptských, gréckych, rímskych či germánskych bohov. Spomenúť si okrem Radegasta, Morény, alebo Perúna na ďalších staroslovanských bohov je pre väčšinu z nás problém. Niektorí povedali, že sila stromu je v jeho koreňoch a sila človeka v jeho viere a nádeji. Globalizácia ničí korene života malých národov. Národ aby mal budúcnosť musí poznať svoju minulosť. Známa veta, ale dajme si ruku na srdce a povedzme si koľkí z nás poznáme staroslovanských bohov. Nedalo mi to spať. Je vôbec možné, ako sa s témou všetko dokonale spájalo? Tunajšia príroda, výraznejšie nedotknutá

civilizáciou, ľud s tradíciami presahujúcimi kresťanstvo, inklinujúci k východu a nad tým prírodní bohovia po stáročia chrániaci a zjednocujúci tieto končiny.

Aj preto som sa rozhodol pre túto tému, aby sme edukačno-vizuálnou formou pripomenuli dnešku odkiaľ ideme, ako sa naši predkovia pozerali na svet a aby sme zistili či tá strata spätosti s prírodou nie je dôvodom dnešnej frustrácie. Slovania uctievali veľa bohov a nevelmi sa tak odlišovali od gréckej, či iných mytológií. Nezachovalo sa nám toľko báji a historiek, opierajúcich sa o skutočné dianie, avšak to neznamena, že také neexistovali. Navzdory tomu že sme kresťania, prežívame v nás slovanské poňhanstvo v mnohých ľudových zvykoch a hľadaní šťastia aj mimo Krista. Roľník sa pomodlí za dobrú úrodu Hospodinovi, ale neopomenie drobný pohanský rituál, či nekrvavú obeť. Nepátra odkiaľ sa vzali. Priatelia sochári kývli téme a dali nám zelenú. A tak sme tu a tvoríme niečo pomerne abstraktné. Snažíme sa nahliadnuť do duše predkov, do obdobia, keď svojich bohov videli v každom stebľe trávy a v každom záchveve prírody. Dokážeme to ale teraz? Sme dieťkami západnej kultúry a jej univerzálne náboženstvo berieme ako samozrejmosť. Sochári sú tie správne, transcendentné duše, ktorým sa mytológia vyjaví a zhmotní z virtuálnych vesmírov.

Natíska sa logická otázka, či na hotové sochy nenadviazať aj živé rituály, zvyky našich dávnych predkov. Určite by to bol dôležitý kamienok do mozaiky života starých Slovanov. A o to nám predsa ide. Poznať lepšie našu históriu. Táto kniha nám dá čiastočnú odpoveď či sa nám to podarilo. Nehľadáme pravdu, na to sú iné inštitúcie. My si pravdu vytvárame a ak sa bude pozdávať aj vám, môžete ju prijať a tešiť sa z nej spolu s nami. Naša pravda sa stáva umelcovou dušou, jeho úprimným nasadením. Necháme ju v Habure stáť, pokiaľ bude mať kto vôľu za ňou chodiť, obdivovať ju a inšpirovať sa ňou. Pozrime si diela, ktoré nám v Habure pred zrakmi vystali za posledné dva týždne. Nech sú pre nás odkazom, že naše korene siahajú hlboko do minulosti.

Peter Nižňanský

BOH HABUR

Je novovytvorený boh Habury, ktorý má byť spojivom so staroslovanským panthenónom Habury.

Boh Habur – drevo, výška ??? cm

BOH STRIBOG

STRIBOG, boh vetra, ochranca cestovateľov, pútnikov, obchodníkov... syn Svaroga.

V jeseni MÚČNA obeta bola hlavnou súčasťou veterných obradov a pri nej sa obetovala aj prvá namletá múka. Obrady mali zabezpečiť ochranu pri cestovaní, ale aj múdre rozhodnutia pri obchodovaní. S týmto bohom sa spája aj ŠARKANIÁDA, púšťanie šarkanov, ktorí odnášali priania ľudí najvyšším bohom.

Boh Stribog – drevo, výška ??? cm

Daniel Janec

Jozef Mundier

BOH VELES

VELES je boh mora, podsvetia, úrody, dobytká... jeden z trojice prvých veľkých bohov, bratov Svarog, Veles, Perún. V staroslovanskej ére, naši predkovia slávili 12. februára Velesov – TUROŇOV deň. Tento deň končil fašiangové obdobie bujarých osláv. Počas tohto sviatku sprievodu vládla maska Turoňa – hlava býka, niekde aj medveďa. Býk je zviera zasvätené Velesovi ako bohovi dobytká.

Boh Veles – drevo, železo, dĺžka ??? cm

Jaroslav Gaňa

JÁRA BOH

Boh riadiaci jarnú kvetenu, ochranca prírody. Zväčša sa bohovia stvárnajú s ľudskou podobou. Ja som sa tentokrát rozhodol zobrazíť ochranca prírody, jej tvorov a ľudí trochu odlišne. Drevená dubová plastika, tvarom pripomínajúca akýsi konglomerát mýtických živočíchov s minimalistický zoštylizovanou hlavou vtáka vzhliadajúceho k oblohe, zo žiabrami na štíhlom tele symbolizujúcom tvorov žijúcich a chrániacich vodný svet. V dolnej časti tvoria roztvorené perute krídiel z ocelevej pásoviny, pomyselnú ochrannú bariéru pred zlom z vonkajšieho sveta.

JÁRA BOH – drevo, železo, výška ??? cm

Boris Jirků
Luboš Loibl

BOH RADEGAST

Radegost' (pomenovanie na západe, na východe vystupuje ako Dažbog) boh slnka, hojnosti, úrody... syn Svaroga boha slnka, ohňa.

Sviatok Trojkráľový 6. januára začínal obdobie fašiangov, alebo na západe masopustu. Pred letným slnovratom, obdobie jarných sviatkov vrcholí Turicamil, Paťdesiatnicou, keďže sa slávi paťdesiat dní po Veľkej noci. Tento sviatok je zasvätený Radegastovi. Hlavným turističným obradom je stavanie májov, čistenie studničiek, zapaľovanie dvoch posvatných ohňov a voľba kráľa a kráľovnej. (kráľ Radegast, kráľovna, jeho tretia žena Živa)

Boh Radegast – drevo, železo, výška ??? cm

BOHYŇA LADA

Lada je bohyňa života, mladosti, plodnosti...

najhlavnejšia bohyňa, manželka Svaroga jedného z trojice hlavných bohov.

Tejto bohyni a jej manželovi Svarogovi je zasvätený sviatok Veľkej noci. Symbolizuje zrodenie života v mori chaosu z vajíčka, ktoré je jedným zo symbolov Veľkej noci. Na Veľkú noc sa obradne zapálil oheň a potom sa žehnilo jedlo (sladký chlieb, maslo, soľ, páska-žltý syr, klobásy a šunka). Druhý deň bol skôr zasvätený Lade a charakterizovala ho oblievačka (skôr na východe, voda mala priniesť očistu a životnú silu) a šibačka (praktizovaná skôr na západe, s rovnakým účinkom ako oblievačka)

Bohyňa Lada – drevo, železo, akryl, výška ??? cm

Jakub Bachorík

Bohyňa Luna

Luna (Chors), bohyňa mesiaca, liečenia, čarov, vlkolakov, upírov, víl, rusaliiek... prvá žena Radegasta, Dazboga. Kvetná nedeľa pôvodne Provoda či deň splnu po jarnej rovnodennosti bola príznačná tým, že po obciach sa konali obrady mladých ľudí, ktorí niesli mladé konáriky, halúžky vrby, osiky, liesky a obdarovali nimi prítomných ľudí so znakom symboliky znovuzrodenia a ochrany pred temnými silami (nemá nič spoločné s kresťanskou kvetnou nedeľou, ktorá sa oslavuje týždeň pred Veľkou nocou a zvestuje príchod Ježiša Krista do Jeruzalema).

Bohyňa Luna – drevo, železo, výška ??? cm

BOHYŇA VESNA

Vesna, bohyňa jari, dcéra Striboga a Pizmar (bohyňa umenia). Je šantivá, najveselšia bohyňa a pomáha Lade, Žive prebrať po Morene, všetko k životu. Zasvätené sú jej bahniatka a jarné kvety. Zo zvierat kukučka a jej žívlom je voda.

Bohyňa Vesna – drevo, výška ??? cm

Martin Ščepka

BOHYŇA ŽIVA

Živa, Živa z teba všetko ožíva.

*Ty si nám dala života, daj nám aj sily,
aby sme teba slávili a zo života sa tešili.*

Bohyňa Živa – dub, výška 350 cm

Ján Kelemen

STIGMA

???????

4

ŠTVRTÝ ROČNÍK SOCHÁRSKEHO SYMPÓZIA

25. AUGUST – 4. SEPTEMBER 2021

Jozef Mundier • Daniel Janec • Jaroslav Gaňa
Juraj Čutek • Boris Jirků • Luboš Loibl
Ondrej Zimka
Jakub Bachorík • Ján Kelemen
Martin Ščepka • Peter Barta

Ak by sa vám videlo, že vám roky plynú pomaly, majte deti. Alebo organizujte sympóziá. To sú potom výrazne kratšie. Einstein to nazval špeciálnou teóriou relativity, kde všetko záleží od pozorovateľa. Pozorujem, že umelci majú od minulého sympózia regulárny rok a ja na prípravu nasledujúceho asi pol. Aby sme znásobili sily a odľahčili Nadáciu Drevený kostolík Habura, založili sme v marci občianske združenie Feidias. Prirodzene, zamerané na podporu výtvarného umenia. Prečo Feidias nebudem výtvarníkom vysvetľovať, ktorí neviete, doštudujte si.

Dívajúc sa navôkol, čo sme za ostatné roky na tomto kúsočku zeme vytvorili, nám začalo dochádzať, akýže to potenciál môže byť nielen pre Haburu. Sústreďenie majstrovstva toľkých pozoruhodných umelcov poľahky presiahne jej kataster. Ukazuje sa totiž, že akosi všeobecne abscentuje výraznejšia stopa vzdávajúca hold nášmu rusínskemu národotvorno-umeleckému a špeciálne sochárskemu fenoménu. Už dnes preto uvažujeme aj smerom von z Habury. Filantropické sympoziálne ego sme pretavili do vzniku rozprávkových bytostí pre košické štúdio slovenskej televízie. Diela sa ujali štyria. Juraj vytvoril Slimáka Matka, Jaro Larvu, Peter Včielku Maju a Jozef Kohúta. Všetky sochy dnes môžu obdivovať návštevníci košického štúdia a ak boh dá, raz sa presunú k deduškovi Večerníčkovi do Novej Sedlice. V štvrtom ročníku sme sa vôbec uvoľnili - od staroslovienskych bohov sme zabránili do voľnejšej a slobodnejšej tvorby. Ako každá sloboda i táto so sebou priniesla rozšafnosť svojich nositeľov. Rozmanitosť spotrebného materiálu pre v podstate drevené sochy začala byť rozpočtovo fatálna. Našťastie pre pozorovateľa, ergo nákupcu et ergo mňa, šlo o relatívne zábavnú činnosť - doma by som pre rohlíky, mlieko a čo ja viem kečup s takou radosťou nelietal hore dolu. Klinec, skrutky, lepidlá, reťaze, elektródy, všakovaké laná či uholníky, to je celkom iná radosť. Napokon - vďaka tejto profesii sa mnou uzatvára magický kruh ducha sympózia. Som tu dramaturg, zásobovač a pri nadmernej pracovnej zanešanosti účastníkov, vo finále chirurg.

Na tomto mieste považujem za potrebné pripomenúť a najmä vyzdvihnúť snaženie Dušana Závackého. Rok od roka vylepšuje pracovné prostredie o neuveriteľné množstvo drobností, ktoré umelcom na každom kroku spríjemňujú život a uľahčujú prácu. Odrazu disponujeme manipulačnou technikou pre akékoľvek tvary, veľkosti a hmotnosti, môže pršať, snežiť i povestné hromy biť, u ktorých furt neviem, kto sa má zastaviť, aby sa kamsi stratili. K veľkej technike máme doslova nenahraditeľného Luboša Loibla, ktorý ju majstrovsky ovláda. Veď nie je nič jednoduchšie, ako nakráčať do galérie, ukázať prstíkom na trojmetrovú sochu, zaplatiť nejakých 50.000 euro a postaviť si ju doma ku krbu. Úplne iné je byť pri jej zrode. Neprestáva ma udivovať, ako tou nemotornou, hrmotnou až brutálnou silou nakoniec vzniknú

krehké erotické tvary bohýň alebo iné na milimeter premyslené štruktúry. Ale my nazrime do diania v Agrofarme.

O siedmej pozvoľné vstávanie po práve skončenom večernom kultúrno - spoločenskom programe. Tápanie po raňajkách, no než by si povedal „Donaudampfschiffahrtsgesellschaftskapitän“, o trištvrte na osem sa už z haly rozlieha typický hluk motorových píl. Zdanlivo sa každý stará o svoje, ale ako náhle niekto potrebuje pomoc, všetky mozgové a bicepsové kapacity sa presúvajú k potrebnému. Nie že by bol autor bezradný. Naopak. Jakubov Vietor v plachtách dokazuje, že po dôkladnom opracovaní klad nadišla chvíľa pre nemenej jemné a precízne použitie hrubej sily ťažkotonážnou technikou. Poslabších už začína opúšťať viera, keď mohutné dielce do seba zapadnú presne podľa Jakubovej predstavy. Křdeľ pomocníkov sa môže rozletieť k svojim prácam, aby sa onedlho skrdlil pri niekom inom a riešil nemenej zaujímavý problém. Taká samozrejmosť, povieť si. Isteže. Nuž si spomeňte, kedy ste sami naposledy s toľkými svojimi priateľmi prežili takú skvelú, utužujúcu emóciu. Skôr či neskôr tu pomoc potrebuje každý. Borisov Maxipes Fík je vzdaním holdu svojmu pôvodnému stvoriteľovi Jiřímu Šalamounovi. Jano sa inšpiroval hudbou, no v jeho ponímaní ide vždy o viac, než prvoplánovo vidíme my - akoby sústreďoval do ním vyvoleného bodu energiu všehomíra. Myslím, že práve jeho dielo je vhodné vidieť v kontexte iných či ostatných. Vtedy ich vyžarovanie nadobúda priam liečivé účinky. Zaujímavú pomocnú silu nám priviedol z Akadémie umenia v Banskej Bystrici Boris. Fridu Máriu Štefánkovú si vybral ako jeden z najvýraznejších talentov školy. S tým, že nech sa nám tu dievka oľúka. Nasadením a pracovitostou zapadla dokonale, absolvovala s nami aj piaty ročník, hádam budú i ďalšie. Spreádzala ju verná fenka Otília. Jeden z tých dvoch je vegetarián, len už si nepamätám, kto. Maťo Ščepka okolo svojej bohyně zimy a smrti Moreny postavil lešenie, na ktorom trávil väčšinu času. Pre hluk jeho nástrojov sme ho na obed volali vytiahnutím kábla z elektriny. Dano sa rozhodol stvárniť kráľa haburských vôd menom Riboň, ktorý nielenže odpradáva chráni lode haburských námorníkov, ale ešte má dost času na šantenie s drobízgom. Jarova rozprávková Larva podenky je asi jediná, ktorá bude žiť viac ako jeden deň a zároveň je mementom, žeby sme ako tá skutočná svoj život daromne neprepásli.

V piatok predpoludním sme šli vyzdvihnúť Petra Lipu s kapelou do hotela v Medzilaborciach. Prešovčan Peter priznal, že tieto končiny nevelmi pozná. Vrtuľníkom by to azda nebolo ďaleko, ale na čas skoro ako do Bolerázu bez mapy. Peter objavoval. V Habure sme prechádzali okolo kostola, pri ktorom miestna ceduľa oznamuje, že práve vchádzame do miestnej časti Bruklin. Rozochvelo to v ňom všetky jazzové bunky. Vo sne ho nenapadlo, že bude direkt dnes spievať v Bruklíne. Už včera

prechádzal obcou Havaj, dokonca sťahy s pôvodným obyvateľstvom, takže zasa až taký prekvapujúci miestopis u nás nemáme. Napokon tu, na Vyhodze, sa nepapreme s gramatikou, tobôž cudzou. Ak je raz niečo Bruklin, tak to je Bruklin, načo to komplikovať nejakými ďalšími mätúcimi písmenkami. V každom prípade ono poznanie Petra nesmierne nabudilo a odrazilo sa aj na jeho nočnom koncerte. Ešte spomeňme, že predkapelami mu boli Zuzka Mistríková a Laborecke parobci. Užite si obrázkovú časť a prelistujte sa k ďalšiemu ročníku sympózia.

Jozef a Veronika Mundierovci

KOHÚT

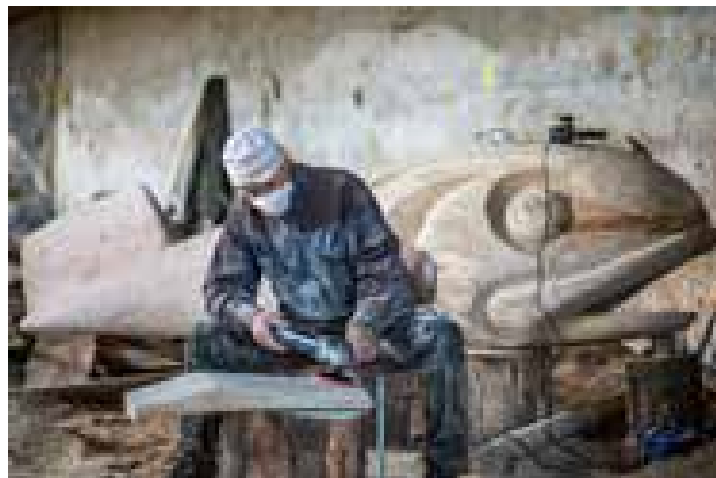
Kohút už dlho a navždy vstúpil do folklóru mnohých národov sveta. Mal symboliku „ohlasovateľa slnka“ a preto bol umiestňovaný na vysokých vežiach kde mohol pozerieť na všetky svetové strany a tak si plnil aj úlohu strážcu pred nebezpečenstvom. Je aj symbolom úsvitu,(naši predkovia verili, že odháňa zlých duchov) bdelosti, odvahy, predvídavosti a prebúdenia. Tohto kohúta som pripravil do rozprávkového cyklu Deduška večerníčka, ktorý sa má vybudovať v najvýchodnejšej obci Slovenska, v Novej Sedlici. Tým, že bude najvýchodnejšie na Slovensku, bude si môcť ozaj ako prvý vychutnať východ slnka a tiež aj úlohu strážcu.

Kohút – drevo, železo, výška ??? cm

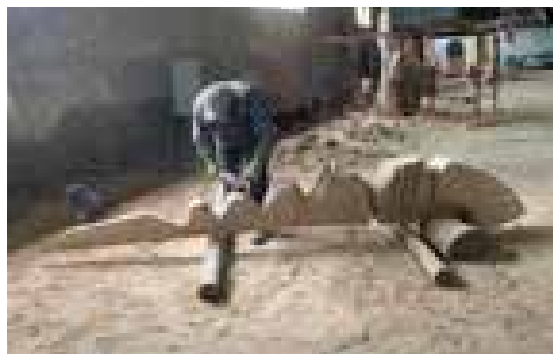

RIBOŇ – KRÁĽ HABURSKÝCH VÔD

Každý potok, rieka, jazero je plné života. A tomuto životu odjakživa vládne ten najlepší, najväčší a možno aj najkrajší tvor. Je to vládca, kráľ, dobrý aj krutý zároveň. Moja predstava? Trochu prísny ale nie strašný. Deti na ňom môžu bez strachu jazdiť. A nielen deti. Vo svojich predstavách si ho každý vie oživiť sám. A ak ho nevidíte tak na Vás pozerá spod hladiny v najbližšom jazere.

Riboň – kráľ haburských vôd – drevo, železo, výška ??? cm

Jaroslav Gaňa

LARVA

Inšpiráciou k vytvoreniu diela „ Larva podenky“ bolo vysielanie série večerníkov českej televízie pod názvom „Co se děje v trávě“ – v rozprávke o dvoch larvách. Larva podenky (jednoduchky) ako počiatkové štádium vývoja vodného hmyzu vytvorená v základných štylizovaných charakteristických tvaroch v materiáloch drevo, kov. Už z názvu jednoduchka vyplýva vývojový príbeh tohto hmyzu, ktorého larva žije vo vode a celý cyklus jej premeny v dospelca sa odohrá v jeden jediný deň, kedy musí prejsť nedokonalou premenou z larvy, cez subimágo, imágo v lietajúceho dospelca, musí si nájsť partnera, rozmnožiť sa a ku sklonku dňa hynie a padá na hladinu rieky ako potrava pre ryby.

Larva – drevo, železo, výška ??? cm

SLIMÁK MAŤO

Mnoho krát sme sa prechádzali, s mojím priateľom J. Rezníkom, riaditeľom rtv, po areáli slovenskej televízie v Mlynskej doline. Uvažovali sme, že na lúkach a v lesíku, vedľa ZOO urobíme sochárske sympóziu. Peniaze sa našli, ale zázemie na tvorbu sa nedarilo zabezpečiť. Financie sme preto presunuli na fungujúce sympóziu do Habury. Zadali sme na rok 21 tému rozprávkové bytosti, ktoré budú zdobiť areál chalúčky Dedka večerníčka v Novej Sedlici. Kolegovia robili sochy Maxipsa Fíka, Včielky Máji, kohúta, larvu. Ja som si vybral Slimáka Maťa z rozprávkového seriálu Maťo a Klinček. Pozerával som ten seriál zo synmi. Páčila sa mi postava Slimáka Maťa a vyhovovala aj môjmu spôsobu sochárskeho spracovania- metóde readymade. Na slimákove rožky som použil trúby s kamióna a ako ulitu hrniec z miešačky. Dúfam že deti budú mať z neho radosť.

Slimák Maťo – drevo, železo, výška ??? cm

Juraj Čutek

Boris Jirků
Luboš Loibl

HOMMAGE À JIŘÍ ŠALAMOUN

Když jsem se dozvěděl, že téma tohoto sympozia budou pohádkové večerníčky a sochy budou v pohádkové vesnici. Říkal jsem si, to není téma pro mne. Udělal jsem si rešerši československých večerníčků a když jsem tam viděl Maxipsa Fíka, bylo mi jasné, že mám téma.

Jiří Šalamoun byl 17 let můj spolupracovník na vysoké UMPRUM v Praze a troufám si říct, že i přítel. Taky můj pedagogický život zásadně ovlivnil.

Udělal jsem takovou stylizovanou postavu Maxipsa Fíka, který vychází z šalamounského domku s křivým komínkem a na hlavě mu sedí geometrická Ája s mašlí.

O tom, že se mi to trochu povedlo, svědčí rozhovor s náhodným kolemjdoucím, když jsem se ptal co v té soše vidí, ležela a nebyla ještě obroušená, řekl, já umění vůbec nerozumím, mně to připomíná Maxipsa Fíka a smál se. Já jsem řekl, že to trefil.

Jenom mne mrzí, že když sochu můj spolupracovník a spoluautor Luboš jel dodělat a natřít, abych Jiřímu mohl poslat svou poctu nafocenou, o týden později odešel. Já věřím, že to vidí a má radost.

Hommage à Jiří Šalamoun – dub, výška 530 cm

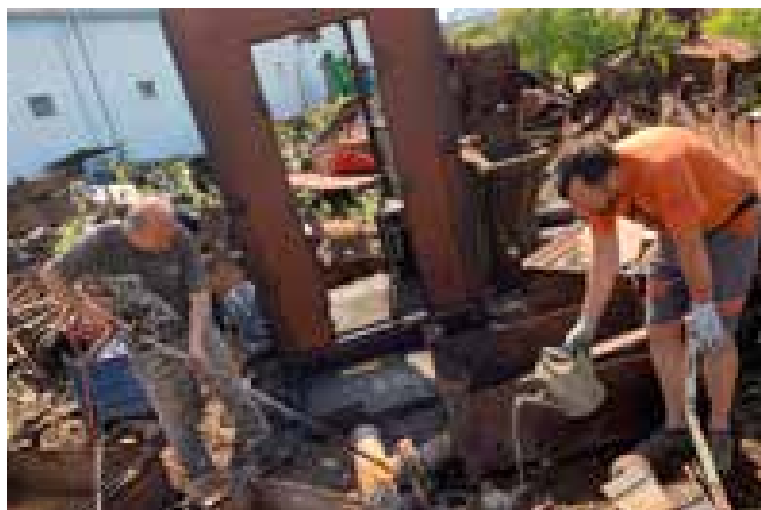

GLÓBUS HABURY

V jednom vtipe, ktorý sme si vpravievali na základnej škole sa spomínal glóbus Záhoria. Povedal som si: „Keď môže existovať glóbus Záhoria, prečo by nemohol byť Glóbus Habury?!“

Na tomto Glóbuse je zobrazených päť základných bodov Habury. Cerkev na samom vrchole s trojramenným krížom, valal symbolizuje pracovné náradie a mozole nimi zanechané, družstvo prekvitá v diskoch zo starého stroja, ktorý kedysi bránil miestne polia, dobytok pasúci sa v okolí, tvoriaci obživu, spolu s divou zverou tu žijúcou a pobehujúcou.

Jakub Bachorík

VIETOR V PLACHTÁCH

Viator v plachtách – dub, výška 530 cm

Ján Kelemen

BANJO

Integrálnou súčasťou Kelemenovej tvorby sa popri plošných dielach stal priestor. Priestor ako miesto pre sochu a objekt. Tento aspekt sa v jeho tvorbe posilňoval najmä" participáciou na projektoch, zameraných na revitalizáciu životného prostredia. Fenomén prírody otvoril va"čší priestor pre jeho sochársku tvorbu, pre prácu s drevom a kameňom in situ, ako aj s priestorovými inštaláciami.

Sochárske práce vytvorené na sympóziu v Habure, vzdávajú hold energiám zvuku, ohňa a krajine. Pri ZVONICI je to zostava vertikál a horizonty, pri BENDŽE je to zostava diagonál, KALIMBA je vytvorená zostavou horizontál. POCTA OHŇU je súhrou diagonály, horizontály a vertikály. Dielom STIGMY som chcel vzdať hold ťažko skúšanej krajine, v ktorej sa Habura nachádza, kompozíciou vzpínajúceho sa kríža - kríž ako najdokonalejšia kompozícia tvorená vertikálou a horizontálou, v tomto prípade vznášajúca sa v diagonálnej rovine, ako prepojenie medzi zemou a vesmírom.

Martin Ščepka

BOHYŇA MORENA

Morena je Staroslovanská bohyňa zimy a smrti. Podľa mýtov a legiend bola veľmi krásna a jej protikladom bola jej sestra bohyňa Živa (socha vytvorená 2020).

Morena je znázornená neklasicky a to ako krásna žena strácajúca sa – vynárajúca sa sa v hmote dreva (symbolická podoba sviečky). Na umocnenie pocitu je použitá patina – pomocou opálenia dreva (vlasý...).

Bohyňa Morena – drevo, výška 430 cm

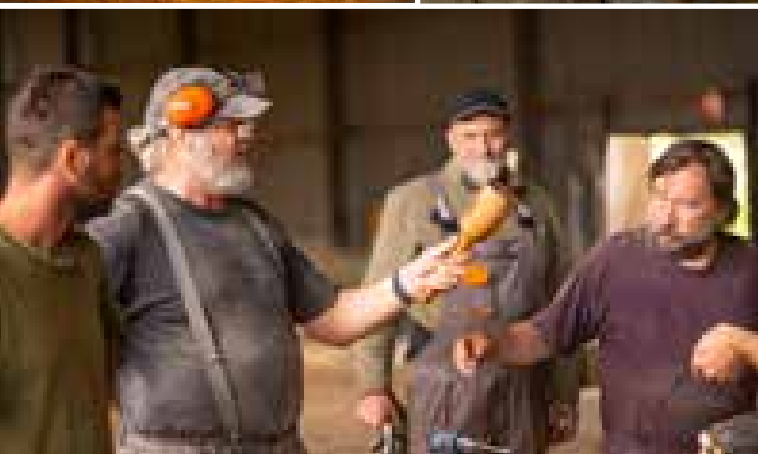

VČIELKA MÁJA

Včely inšpirujú ľudí už tisíce rokov. Nenájdeme živočícha, o ktorom by existovalo toľko básní, prísloví, bájok a kníh ako o včelách medonosných. Včely sú súčasťou rozličných kultúr a ich stopy sú prítomné počas celej ľudskej histórie, ktorú doposiaľ poznáme. Včely vždy mali pre človeka nielen poľnohospodársky, ale aj hlboký duchovný význam. Motív včely som si vybral, pretože v poslednej dobe sa čoraz častejšie zdôrazňuje význam včiel pre ľudstvo. Ich vyhynutie by ohrozilo existenciu človeka. A keď spomenieme rozprávky, tak nepoznám človeka, ktorý by nepoznal odvážnu včielku Maju.

Včielka Májka – drevo, výška ??? cm

5

PIATY ROČNÍK SOCHÁRSKEHO SYMPÓZIA

24. AUGUST – 4. SEPTEMBER 2022

Juraj Čutek • Boris Jirků • Luboš Loibl
Martin Ščepka • Jakub Bachorík
Peter Nižňanský • Ján Kelemen
Ondrej Zimka • Peter Barta

Piaty ročník s letopočtom 2022. Opäť akoby sme sa rozišli len pred pár dňami a vhupli do rozpracovaného diela. Zmierili sme sa tým, že zámer občianskym združením Feidias rozbiť bank vo Fonde na podporu umenia našimi skvelými podujatiami sa nám tak skoro nepodarí. I túto publikáciu čítate ako nehodnú príspevku, takže sa ti, čitateľ, ospravedlňujeme, že ňou márneš čas. Doslova ti totiž predkladáme „nedostatočný umelecko-historický prínos výstupu“. My, ostrieľaní bardi sme sa zasa raz nechali napáliť. A to máme za sebou nemenej briskné erárne pokusy ako Pro Slovakia. Vzali sme to s humorom, čože nám iné zostávalo. Mimochodom, pri sympóziu sme doplatili na to, že „nesplníme kvality odborného vzdelávacieho projektu v oblasti výtvarného umenia“. Hľa, akí to prozreteľní komisionisti. Kde my v čase podávania pomerne na účasť komplikovaného projektu máme sami istotu tak na tridsať percent, vo fonde majú dávno jasno. Nie, že by napísali, viete, niet peňazí, tak sa vám neušlo, sorry. Ale oni vopred vedia, že to beztak máte celé zle. Medzi riadkami nás vlastne ich výnos varuje pred uskutočnením sympózia, pretože jeho chatrnou kvalitou vlastne ohrozujeme našu krehkú sloviansku kultúrnu postavu.

Vhupnime ale do centra diania. Zišla sa nám tu prevažne zostava z minulých rokov, pribudol Maroš Komáček, ktorý do už tak veselých chvíľ vniesol nový rozmer srandy, hoci sa prakticky za celý čas neodtrhol od rozpracovaných plátien. Keď, tak len že mi občas premiešal bublajúci slivkový lekvár. Tí, čo sme mali trochu viacej času sme k nemu podchvíľou zašli na kus reči, pretože si za ateliér zvolil matku prírodu a nie hlučnosť v hale. V tej rozpracovával Ďuro sochu A. Duchnoviča, podľa ktorého majú nazvanú základnú školu v Medzilaborciach. Tento náš filantropický dar si pred školou napokon nájde svoje miesto a pripojí sa k ďalším darovaným dielam – Janovej Stigme pre DSS Kalinov. Zatiaľ sú tu všade povešané dobové fotky majstra Duchnoviča, ktoré sa pod Jurajovou pílou systematicky zlievajú do finálnej podobizne. Som rád, že sa takto dôstojne odpútavame od Habury a naše sochy začínajú žiť aj v okolitých obciach.

Boris a Luboš vnikli do najskrytejších útrob svojich filozofických myslí a opierajúc sa o hlboké poznanie antiky vytvorili neomytologickú postavu Titanus Slovanicus. Pripomína mi to fyzikov, ktorí kvarky atómov pretavili do teórie strún. Tie však doposiaľ nik nevidel, naproti nim Titanus Slovanicus je od minula bežne k videniu v Habure. Maťo sa nechal inšpirovať samotným materiálom a stvoril Kráľovský trón, už sa len posadiť a vládnuť. Jakub vytvoril Kamaráta, ktorý je vždy pripravený posedieť, popíť a popočúvať. Podobný nadhľad priniesol Ondrej IV s naozaj svojráznym pochopením miesta, kde sídli Perún a kde má sklad bleskov. Janovo vnuknutie sa pretavilo do v našich končinách neopozeraného, zvláštneho až mytologicko-magického hudobného nástroja Kalimba.

Denný program je ako po iné roky. Vždy sa ťažko vstávalo od stola plného majstrovských lukulských dobrôt. Všetok proviant zabezpečoval a spracovával Slavo s Andrijom a Dušanom mladším. Nech dá Pánboh večnú slávu Milke a jej ansámblu v kuchyni, Alenke a Stanke, ktorých výtvary voňali michelinskou hviezdou, Mirovi s jeho haburáckymi špecialitami z diviny, Michalovi s pomocníkom až hen zo srbského Kerestúra Jankom s ich nezabudnuteľným prepečeným prasiatkom a Evelíne s asistentom Tónkom pre ich štrúdle. Normálny jedinec by sa bral si nachvíľu zbucnúť, no nezmarí umelci už zasa pília, brúsia, otesávajú, vrtajú a zvárajú. Do večera. A do večere, ktorá je pripravená v obdobnom hodokvasovom duchu.

Prichádzajúca noc vyháňa osadenstvo do postelí bez väčšieho úspechu. Raz je to kultúrny program v hale Solivar, privátna návšteva našej delegácie v neďalekom Múzeu Andyho Warhola, beseda na Rusínsku tému s michalovským pravoslávnyim popom prof. ThDr. Jánom Šafinom, PhD. a Valerijom Kupkom alebo spevácky koncert prechádzajúci do všeobecného veselí s ľudovými pesničkami akordeonistu Borisa z Volice. „Hej, hej sokoli“ sa tiahlo do noci, že tí ozajstní v lese dlho oka nezažmurili. Nuž a keď zatiahol moravské, strafil sa nášmu Moravákovi Borisovi Jirků do clivej nôty tak, že takmer sme to borisovské duo potom od seba nevedeli odrhnúť. Zlé jazyky tvrdia, že sa tancovalo na stole, ale to kategoricky vylučujem, ibaže by sa tak dialo, keď som už spal. Poetické boli nočné posedenia v kadi. Keď všetko stíchlo, tak sme sa najväčší romantici pobrali na breh chovného jazierka. Sem, pod trblietajúce sa hviezdy, nás doslova vrelo vítala nadrozmerná dieža s vodou, pod ktorou sa priebežne dokurovalo. Pekelný wellness pre heroické umelecké srdcia s koncovkou v rybníku. Ráno sme trochu v obavách zisťovali, či na brehu nezostali nejaké trenírky bez pána.

Hala Solivar, na skok od výrobnéj haly, dostala takmer už definitívnu podobu kultúrnej ustanovizne a začala svoje poslanie naplno využívať. Ako pred rokom prišiel Peter Lipa s bandom, ktorý svoje po všeobecne obľúbených skladbách v závere vystupňoval náladu známymi tradičnými jazzovými štandardami. Tentoraz Petra uviedla miestna rocková predkapela ON/OFF. Milka Zimková, mama nášho Ondreja IV, ktorý svetu dal glóbus Habury, nám predstavila dve svoje hry. Milka bola dušou vôbec všetkých sympózií. Do Solivaru na jej vystúpenie prišli zvedavci zo širšieho okolia. Súdiac podľa vyššieho vekového zloženia v nádeji, že ju uvidia ako Johana Ovšenú. Milka však do repertoáru siahla aj odvážnejšie. V druhej monodráme majestátne zasadla do vladárskeho kresla v červenom háve ako Katarína Veľká. V civile skôr drobná, skromná a neprehliadnuteľná viac-menej vďaka klobúku, sa na javisku zmenila na nefalšovanú ruskú imperátorku. Až som sa začal obávať, že z nás zopár dá popraviť. V ohromujúcom texte bravúrne spracovala vlastné životné

skúsenosti cez prizmu Kataríny Velkej a naopak. K poprávke napokon došlo, ale až po večeri. Pre nás bola Milka anjelom, bolo jej s nami dobre, bola s nami rada a hrozne nám fandila. Rok pred vydaním tejto publikácie, než sa odobrala na opačný breh Styxu, sympóziám predvídavo venovala reminiscenciu vo svojej knižke Barvinek (vydavateľstvo Marenčín, 2022). My, s láskavým dovolením jej syna Ondreja a vydavateľa, si zasa považujeme za česť uverejniť týchto pár riadkov o nás ako spomienku na ňu. Česť jej pamiatke.

Úryvok z knihy Barvinek (vydavateľstvo Marenčín, 2022)
V údolí kniežata Laborca

„Zaspivajme sobi dvoma holosami,
Jeden pide verchom, druhýj dolinami.“

Mám rada valaly, v ktorých sa končí cesta – myslím tá „hlavná“. Tým, že ich pokoj nenarúša hukot tisícok prechádzajúcich áut a kamiónov, nadobúdajú status súkromia a osobného čara. Zvyčajne ich lemuje úboč alebo hora. Presne také privilegium v malebnom údolí pod Nízkymi Beskydami pár kilometrov od poľských hraníc, prislúcha dedinke Habura. Ale čím by bola Habura aj so svojou polohou bez ľudí, ktorých táto čarovná, no pritom neúrodná zem priviedla na svet? Obyčajným valalikom pod horami, akých je na Slovensku neúrekom.

Pred vyše sto rokmi psota a beznádej prinútili týchto ľudí opustiť svoje neúrodné úzke falatky zeme, na ktorých sa ani kravkám s pluhom obrátiť nedalo, nasadnúť na šif a odísť za more do ďalekého neznámeho sveta. Vraj skoro z každého druhého domu dakto odišiel do zaslúbenej krajiny. To nebolo dobrodružstvo, to bola odvaha a sila vôle. Nemálo ich zahynulo v amerických baniach a nejedného privalilo v krutej zime kanadských lesov, no nevzdávali sa. A práve vďaka vôli, ktorá bola daná do vienka ich potomkom, žije Habura dnes plnohodnotným kultúrno-spoločenským životom. Či sú to Dni Habury, na ktorých hostujú známe osobnosti zo Slovenska a Česka, alebo Sochárske sympóziu. A to všetko vďaka pár ľuďom, ktorí si pri náročných povolaniach nájdu čas na túto bohumilú činnosť. Či je to pán doktor Ľuboš Hriň, iniciátor spomenutého sympózia, alebo pán Dušan Závacký, ktorý sa s osobitou rozšafnosťou stará na vysokej úrovni o dostatok kvalitného jedla a bývania pre hostí. V neposlednom rade vďaka šarmantnej pani Dr. Danke Palaščáčkovej každé podujatie zo stránky organizačnej nemá chybu. Pod krídlami haburskej rodáčky získavajú tieto podujatia nadstavbu, ktorá ponúka priestor na stretnutia milých, robotných a dobrých ľudí. Bude to zrejme tak, ako vraveli moja babka: „Keď človek bars chce, ta šicko še da...“

Juraj Čutek

Alexander Duchnovič

Zas som dostal zodpovednú a temer nesplnitelnú úlohu. Vytvoriť monumentálnu, portrétnu sochu Alexandra Duchnoviča, pred školu A. Duchnoviča v Medzilaborciach. Exteriérová socha, minimálne tri metre. Minimálne množstvo zachovaných portrétov. Čas na spracovanie osem dní. Riadna výzva. Bežne trvá takáto práca rok, aj viac. Vzhľadom na to, že mám rád výzvy. Som ješitný. A Duchnovič bol úžasný chlapík, pustil som sa do toho. A. D. Bol kňaz. Staral sa o duchovný rozvoj Rusínov, hlavne mladej generácie. Učil a aj finančne podporoval mladých študentov- okresával ich. Táto skutočnosť ma inšpirovala aj v kompozícii sochy. Centrálne umiestnená trojmetrová socha A. Duchnoviča- učiteľa a po jeho pravici i lavici študenti. Študenti sú v rôznom štádiu rozpracovanosti. Od surového klátu, po hotovú plastiku. Akože ich učiteľ okresáva. Vytvorenie tejto monumentálnej kompozície, som vzdal hold Rusínom a snažil som sa odvďačiť za priateľstvo a pohostinnosť, ktorú zažívam roky na sympóziach v Habure a okolí.

Alexander Duchnovič – drevo, výška ??? cm

Boris Jirků Luboš Loibl

TITANUS SLOVANICUS

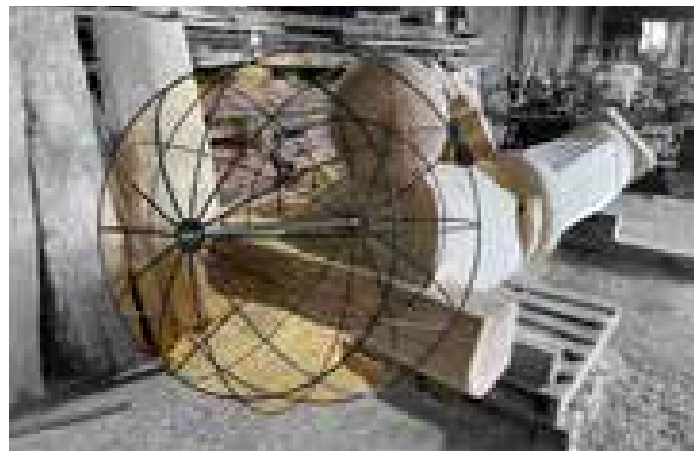
V zadání sympozia bylo i téma Atlas jako symbol. Odtud se taky odvíjely moje úvahy k naší plastice. Napřed jsme si vybrali dřevo, topol. Neměli jsme s tímto materiálem žádné zkušenosti a bylo to hodně topolné.

Zvolil jsem příběh inspirovaný počátkem našeho antického věku. Kdy Titánové vládli světu. Nechtěl jsem být popisný tak jsem antiku naznačil anticko barokním sloupem s patkou, který je pokračován v symbolické mužské torzo, plné síly a temné nespoutané energie.

Na plecích nese celý svět, zeměkouli jen zjednodušeně tvořenou osou a rovníky. Taky tam byla barokní reminiscence, spíš idea než hmota.

Jako odlehčení jsem na přání Dušana Majitele na místě Evropy naznačil Velkou Moravu (MORAVIA MAGNA) s označeným lesklým bodem, hlavním městem Veligradem. Příště se nabízí udělat ženský protiklad třeba Titánku Tethis.

Píši já, ale spolupracovníkem byl Luboš Loibl, s kterým jsme probírali jak téma, tak způsob, sloup je jeho idea a práce a nejde zcela jasně říct, co je moje a jeho, takže společná sochařská práce s motorovými pilami, bruskami, dlátami a všema možnými krásnými fídlátkami v úžasném společenství přátel, sympoziálního společenství. Tak strávený čas se blíží tomu, jak já vnímám štěstí.

Martin Ščepka

KRÁĽOVSKÝ TRÓN

Inšpiráciou pri vytvorení diela „Kráľovský trón“ je samotný prírodný organický tvar dreva. Pri štylizácii objektu do jeho konečnej podoby pracujem s modeláciou a redukciou tvarov na zvýraznenie svetla, tieňa a pohybu.

Objekt je ukončený „šperkom“ v kombinácii kovu a kameňa. Plechový disk (ready made) v kombinácii s prírodným kameňom. „Ready made šperk / akcent – (červená farba)“ dodáva dielu na expresívnosti, hravosti a umocňuje symboliku trónu.

Kráľovský trón – drevo, kov, výška: 220 cm

Jakub Bachorík

KAMARÁT

*Kamarát ťa nikdy nenechá
v štichu. Pri tomto stole nikdy
nebudeš piť sám.*

Na zdravie!!!

KAMARÁT – drevo, výška: ??? cm

Peter Nižňanský

NÁZOV DIELA

????????? - drevo, výška: ??? cm

Ján Kelemen

KALIMBA

Kalimba – drevo, železo, výška: ??? cm

Dielo je z cyklu Pocta energiám. Ide mi o duchovnú očistu, rozjímanie, nekonečný duchovný kolobeh, dať duchovnému vnuknutiu formu a tvar, konfiguráciu hmoty v exaktnom tvorivom procese, ide o vnútorné energetické spojenie s imagináciou. Hľadám nový tvar, nečakanú priestorovú a pohybovú perspektívu, ide mi o vedomý presah k niečomu mimo našej každodennej existencie, naliehavosť zanechať stopu v plynutí času tvarovou a významovou otvorenosťou.

Ondrej 4.

BYDLO BOHA BLESKOV

*Príbytok najvyššieho Boha Slovanov, Boha Perúna, Boha hromu a bleskov.
Hmota starého sila vytvára akýsi technicistický mrak. Perún z neho vysielajú na Zem blesky, znázorňujúce nohy koňa, na ktorom cvála povetrím a cez siluety obláčikov sa pozerá na nás (ne)vinných Pozemšťanov.*

Bydlo boha bleskov – zvárané železo, výška: ??? cm

KRÁL' LESA

Jeleň je jedným z najčastejšie zobrazovaných zvierat všetkých kultúr už od praveku. Je vždy požehnaným symbolom znovuzrodenia a obnovy, sily a ušľachtilosti, odvahy, čistoty a zbožnosti - symbolom ľudskej duše, ale aj symbolom bojovníka.

K vytvoreniu tejto sochy ma inšpirovala haburská príroda-prostredie, kde už po piaty krát sme tvorili sochy.

Král'lesa - drevo, výška: ??? cm

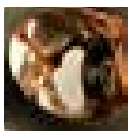
Marián Komáček

????????????

NAŠI UMELCI

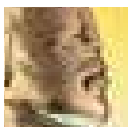
Peter Nižňanský

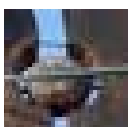
Jozef Mundier

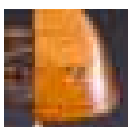
Daniel Janec

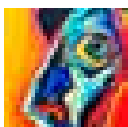
Oto Bachorík

Jaroslav Gaňa

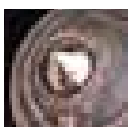
Juraj Čutek

Boris Jirků

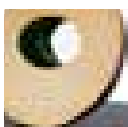
Ondrej 4.

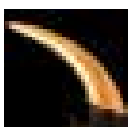
Jakub Bachorík

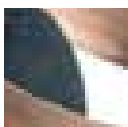
Ján Kelemen

Martin Ščepka

Peter Barta

Veronika Mundierová

Luboš Loibl

Peter Nižňanský

Narodil sa 7. júla 1956 v Dunajskej Strede. V rokoch 1971 – 1978 študoval na Strednej škole umeleckého priemyslu v Bratislave. V rokoch 1978 – 1984 študoval na Akadémii výtvarných umení v Prahe v ateliéri prof. Jiřího Bradáčka a v roku 1981 bol na stáži na Hochschule der Künste v Berlíne.

Žije a tvorí v Prahe a venuje sa monumentálnemu i komornému sochárstvu a reštaurátorskej a medailérskej tvorbe. Absolvoval množstvo sochárskych sympózií v Českej republike i na Slovensku a má za sebou desiatky samostatných i kolektívnych výstav. Jeho diela nájdeme v početných verejných i súkromných zbierkach doma i v zahraničí.

Peter Nižňanský je sochár s výrazným humanistickým cítením a jeho tvorba má silný filozoficko-metaforický náboj. Svoje diela spočiatku realizoval v dreve, kameni a ossinkocemente, neskôr sa sústredil viac na modeláciu a na diela odlievané v bronz, prípadne i v cíne. V týchto materiáloch sa najviac uplatnil jeho zmysel pre pevný sochársky tvar, plynulú líniu kompozície, expresívno-emozívnu modeláciu povrchu, ale tiež cit pre kontrast či harmóniu lesklých a matno-temných patinovaných objemov a plôch. I keď pochádza zo Slovenska, kde získal počiatočné umelecké vzdelanie, jeho tvorba je od raných prác, ovplyvnených prof. J. Bradáčkom a českou sochárskou modernou, až po najnovšie realizácie viac naviazaná na kultúrne prostredie Prahy, kde roky žije a tvorí.

Peter Nižňanský je predovšetkým figuralistom a ľudská postava je určujúcou témou jeho diel. Pojednáva ju zväčša v realistických tvaroch, sporadicky však nachádzame i presahy do sféry výtvarnej abstrakcie. V popredí jeho záujmu je najmä postava ženy, akt, prípadne ženské torzo. Časté sú však i kompozične vyvážené dvojice s tematickým zakotvením v histórii, literatúre, či v súčasnom živote a tak mnohé autorove diela nie sú len výtvarnou interpretáciou témy, ale evokujú i jasné metaforické posolstvá a výraznú symboliku.

Nižňanského pôsobivé bronzové postavy sú modelované v oblých plynulých líniách a odľahčených objemoch, ktoré navzdory

zemskej tiaži akoby plávali vzduchom. Elegantné oblúky a krivky vlniace sa v priestore, otvorené i uzavreté formy a vzdušné kompozície vtlačajú mnohým jeho sochám tajomný poeticko-lyrický akcent. V iných dielach zas do popredia kladie dynamiku a pohyb, ktoré umocňujú dramaticko-expresívnu výrazovú silu ako ju vnímame v jeho Apokalyptickom jazdcovi, ktorý letí ako víchor spustošenou krajinou a za jeho rozvratým plášťom cítime len skazu a smrť. On sám túto postavu vníma ako metaforu vojny a hladom zdevastovaných krajín, ktoré v 21. storočí nájdeme na mnohých miestach našej zemegule.

Autorove sympoziálne realizácie v dreve pôsobia vo svojej archetypálnej tvarovej jednoznačnosti a nehybnosti robustne a monumentálne a práve drsnou a surovou štruktúrou a kresbou dreva evokujú tajomnú atmosféru dávnych čias.

Názov diela
rok
materiál-technika
výška ??? cm

Apokalyptický jazdec
2021, bronz, výška ???cm

Strážca
rok, materiál-technika, výška cm

Morský vozataj
rok, materiál-technika, výška cm

Vesmír
rok, materiál-technika, výška cm

Názov diela
rok, materiál-technika, výška cm

Názov diela
rok, materiál-technika, výška cm

Názov diela
rok, materiál-technika, výška cm

Názov diela
rok, materiál-technika, výška cm

Jozef Mundier

Narodil sa 1. januára 1960 v Oščadnici. V rokoch 1973 – 1977 študoval na Strednej škole umeleckého priemyslu v Bratislave u prof. Juraja Gavulu a v rokoch 1980 – 1986 na Vysokej škole výtvarných umení v Bratislave na oddelení reštaurovania u prof. Jozefa Poruboviča.

Žije v Čadci a venuje sa reštaurovaniu umeleckých diel, úžitkovému dizajnu a voľnej sochárskej tvorbe. Absolvoval početné výstavy a zúčastnil sa na viacerých sympóziách na Slovensku i v zahraničí.

Sochárska tvorba Jozefa Mundiera je úzko spätá s prapodstatou prostredia, v ktorom sa narodil a v ktorom žije a tvorí. Príroda, jej nekonečné podoby i jej odveké zákonitosti vtačili svoju pečať jeho umeleckému názoru i tvorivým postupom a ovplyvnili i princípy tvarov a ich rytmus. Je preto celkom prirodzené, že základným materiálom autorovho sochárskeho prejavu sa stalo drevo, príležitostne i kameň.

Inšpirovaný tvarmi prírodných objektov, podobne ako osobnosti európskej moderny a konštruktivismu, vychádza Jozef Mundier z univerzálnych archetypov, ktoré ešte abstrahuje a zjednodušuje do jedinečných organických foriem. Charakterizujú ich dynamické a často asymetricky komponované prvky a vzosné línie, uzavreté i otvorené tvary a predovšetkým čisté, jednoduché ale elegantné objemy, pôsobiace nekonvenčne a nadčasovo.

Niektoré sochy majú biomorfne tvary, ktoré prostredníctvom plynulých kriviek a lomených priamok evokujú živé formy, ako sú rastliny a ľudské i zvieracie telá, ba dokonca niektoré zvlnené tvary navodzujú predstavu krajiny. Iné majú abstraktný charakter a vytvárajú paralelu k jeho dizajnerským aktivitám.

Dramatické črty krajiny sa stali trvalou inšpiráciou Mundierovej tvorby a použil ich tvary a textúry i v tvaroch a textúrach svojich sôch. Pri pozornejšom pohľade na jeho komorne sochárske objekty nevnímame len kresbu dreva, ale i jeho bohaté štruktúry, ukrývajúce tajomný pulz živej hmoty. Ten autor veľmi kreatívne

zdôrazňuje striedaním precízne opracovaných a vyhladených plôch s drsnejšími povrchmi, zvýraznenými jemnou nenápadnou patinou či farebným akcentom často až experimentálneho charakteru.

Zaujímavé sú i diela, v ktorých sa objavujú nové materiálové prvky ako kov, kosti či parafín. Niekedy sú to len kovové detaily, použité zo zdanlivo nesúvisiacich vecí, ktoré prepožičiavajú pôvodnému tvaru nový význam a dráždivú poetiku, prípadne i jemnú iróniu a hravosť. Inokedy autor využíva fragmenty kostí zvierat a poľovníckych trofejí, z ktorých vznikajú tajuplné zoomorfne objekty.

V kontraste ku komornej a dizajnerskej tvorbe monumentálne práce Jozefa Mundiera realizované v dreve naznačujú návrat od abstrakcie a štylizovaných zjednodušených tvarov k bohatším formám s jasným zázemím v predmetnom reálnom svete. Jeho zvieracie postavy i pohanské božstvá charakterizujú pevné geometrizujúce objemy, drsné štruktúry surového dreva a veľkorysé využívanie robustných kovových detailov.

Názov diela
rok, materiál-technika, výška cm

Názov diela
rok, materiál-technika, výška cm

Názov diela
rok, materiál-technika, výška cm

Názov diela
rok, materiál-technika, výška cm

Názov diela
rok, materiál-technika, výška cm

Názov diela
rok, materiál-technika, výška cm

Názov diela
rok, materiál-technika, výška cm

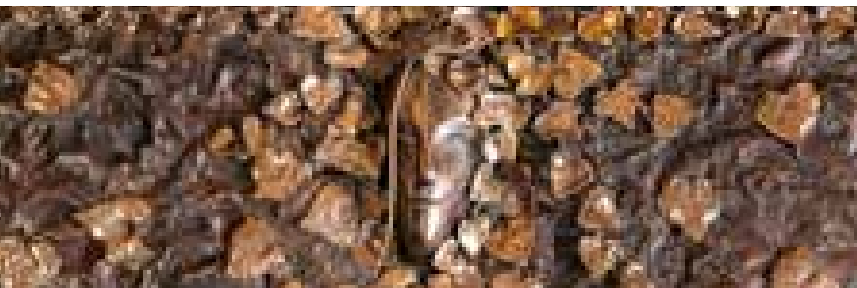
Názov diela
rok, materiál-technika, výška cm

Zastavenie
rok, materiál-technika, výška cm

Brána do neba
rok, materiál-technika, výška cm

Daniel Janec

Narodil sa 12. februára 1970 v Liptovskom Mikuláši. V rokoch 1984 – 1988 študoval na Strednej škole umeleckých remesiel v Bratislave rezbárstvo a tvarovanie dreva u prof. Jána Šicku a v rokoch 1996 - 1996 študoval na Vysokej škole výtvarných umení v Bratislave na oddelení plastiky u prof. Juraja Meliša.

Žije v Perneku a venuje sa sochárskej tvorbe. Má za sebou viaceré samostatné i skupinové výstavy a zúčastnil sa na mnohých sochárskych sympóziách. Je zamestnancom Vysokej školy výtvarných umení v Bratislave.

Daniel Janec je predovšetkým figuralista. Svoje komorné plastiky i diela do architektúry realizuje v dreve, kameni, ale predovšetkým v bronz. Modeluje svoje zdanlivo krehké a subtilné ľudské a zvieracie postavy, ktoré potom aj sám odlieva a následne i veľmi precízne patinuje. Technická zručnosť mu dovoľuje ísť do extrémov a vyjadriť nečakanú fantáziu a bohatosť tvarov a objemov, raz obnažených a čistých, inokedy zahalených prírodnými prvkami a fragmentmi rastlín, či množstvom zmysluplných symbolov a náznakov.

Janec je vyznávačom harmonickej kompozície, čistej, elegantnej a noblesnej, ktorej napriek tomu nechýba rytmus a ilúzia pohybu. Uprednostňuje štíhle a pretiahnuté línie a elegantné pózy, využíva efekt dramatického gesta, alebo naopak, volí až anticiký kontrapost niektorých svojich postáv. Možno aj preto je antická mytológia jedným z jeho častých inšpiračných prameňov. Janec modeluje, odlieva a patinuje až manieristicky prepracované, hravé a elegantné postavy tvorov, podobných kentaurom, okrídlených Ikarov, kone i vtákov, ale i svojsky poňaté karyatídy, zahalené do spleti popínavých rastlín a kvetov, či bohato členité postavy Atlasov so zložitými ikonografickými prvkami.

Inú polohu jeho tvorby predstavujú pôvabné ženské torzá v záplave kvetov a listov, s jemnými štruktúrami a s podmanivou mozaikou svetelných odleskov a tieňov, alebo fantazijné a metaforické postavy ľudí i zvierat, ktoré vyvolávajú pocit nebezpečenstva ba až obáv z ekologických rizík ohrozujúcich našu planétu.

Janecove práce v dreve sú tiež precízne prepracované, no omnoho robustnejšie i kompaktnéjšie ako komorné diela. Jeho torzá postáv i hlavy s nadsadenou mimikou a vyhrotenými gestami, ale aj ryby a vtáci, evokujú nespútanosť živlov a večný zápas človeka s ohrozenou prírodou.

Strážca okna
2010, bronz, výška 81 cm

Mesačný kúpeľ
2015, bronz, ø 60 cm

Vetroplach
2020, bronz, výška 192 cm

Jesenná balada I
2020, bronz, 122 x 92 cm

Dvaja
2008, bronz, výška 59 cm

Drezúra
2019, bronz, výška 59 cm

Jesenná balada II
2019, bronz, výška 300 cm

Atlas
2015, bronz, výška 250 cm

Oto Bachorík

Narodil sa 26. marca 1959 v Bratislave. V 1974 – 1978 študoval na Strednej škole umeleckých remesiel v Bratislave u prof. Ludwika Korkoša a v rokoch 1978 – 1984 študoval na Vysokéj škole výtvarných umení v Bratislave na oddelení plastiky u prof. Ladislava Snopeka a na oddelení reštaurovania u doc. Jozefa Poruboviča. V rokoch 1985 -1995 pôsobil ako pedagóg v Bratislave a v Banskej Štiavnici, kde v roku 1992 spolu s Bohumírom Bachratým zakladá Medzinárodné sochárske sympózium.

Žije v Bratislave-Devíne a venuje sa komornej i monumentálnej sochárskej tvorbe, kresbe i maľbe. Má za sebou mimoriadne úspešné výstavy a jeho komorné i monumentálne diela sa nachádzajú v mnohých galériách a súkromných zbierkach na Slovensku i v zahraničí. Je spoluzakladateľom viacerých domácich sympózií a na mnohých sa u nás i v zahraničí aktívne zúčastnil.

Oto Bachorík je autor, ktorý je bytostne spätý s prírodou a jeho výtvarná reč vychádza z čistých, až archetypálnych a znakových foriem a objemov. I keď dokonale ovláda prácu s drevom i kameňom, je to predovšetkým bronz, ktorému sa dominantne venuje. Jeho sochy sú plné primárnej vitality a napätia a rezonuje v nich dráždivý kontrast expresívneho a lyrického, reálneho i abstraktného. Vo svojich bronzových solitéroch dokáže naplno uplatniť škálu svojej kreativity a zručnosti, modeluje kompaktné objemy a plynulé línie, striedajúc rozmanité štruktúry a hru svetelných efektov. Inšpiráciu hľadá najmä v prírodnom svete, kde ho okrem ľudských postáv a hláv lákajú i rozmanité zvieratá, ryby a morské živočíchy. Často však cituje i literárne pramene a staré legendy a báje a cez pôvabné ženské torzá a postavy, mystické objekty a bizarné architektúry tlmočí rečou symbolu a metafory tajomné príbehy.

Bronz so svojimi žiarivými efektmi, evokujúcimi tajomnú mágiu ohňa je naturelu Ota Bachoríka najbližší, pretože svojimi žiarivými efektmi, evokujúcimi tajomnú mágiu ohňa zároveň reflektuje i proces svojho zrodu. Napriek tomu pred necelým desaťročím vytvoril autor svoje najmonumentálnejšie dielo z dreva. Je to rozsiahly súbor veľkolepých postáv žien, mužov i zvierat v nadživotnej veľkosti. Tu prvýkrát zámerne prekryl štruktúru

a kresbu dubového dreva, ktorú predtým rád zdôrazňoval monochrómnou čerňou, čím upriamil pozornosť na štíhle a plynulé, priam gotické splývavé línie, ktoré nám pripomínajú nehybnú vznešenosť neznámych božstiev.

Vo svojich sympoziálnych prácach Oto Bachorík využíva prirodzenú štruktúru a kresbu dreva a sústreďuje sa predovšetkým na pevné línie a objemy svojich diel.

Mesiac
rok, materiál-technika, výška cm

Živočích
2007, bronz, výška cm

Premena na motýľa
rok, materiál-technika, výška cm

Prístav
rok, materiál-technika, výška cm

Prameň
rok, materiál-technika, výška cm

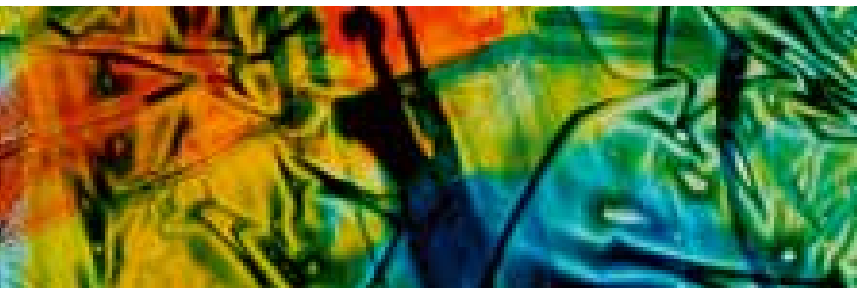
Pohľad
rok, materiál-technika, výška cm

Balans
rok, materiál-technika, výška cm

Archa
rok, materiál-technika, výška cm

Jaroslav Gaňa

Narodil sa 15. decembra 1957 v Žiline. V rokoch 1973 – 1977 študoval na Strednej umeleckopriemyselnej škole v Bratislave, odbor kameňosochárstvo u pedagógov Ladislava Šichmana a Juraja Gavulu, a v rokoch 1978 – 1984 na Vysokej škole výtvarných umení v Bratislave, odbor sklo v architektúre v ateliéri prof. Václava Cíglera a doc. Askolda Žačka.

Žije v Kysuckom Novom Meste a venuje sa sklárskej tvorbe, komornému i monumentálnemu sochárstvu, dizajnu i rozmanitým maliarskym technikám. V rokoch 2003 – 2008 pôsobil ako riaditeľ Kysuckej galérie v Čadci a je členom združenia CONT-ART. Participoval na mnohých výstavných podujatiach a pravidelne sa zúčastňuje na tematických sochárskych sympóziách.

I keď Jaroslav Gaňa absolvoval vysokoškolské štúdiá v ateliéri doc. Askolda Žačka a spočiatku sklená a neskôr polymetylmetakrylátová plastika a objekt predstavujú najnoblesnejšiu polohu jeho tvorby, jeho sochársky záber je omnoho širší a obsiahne rozmanité materiály ako kameň, drevo, kov, epoxid, plasty, či papiermašé. Od roku 1999 sa programovo venuje veľkoplošnému smaltu a od roku 2007 začal popri tradičných prírodných i syntetických sochárskych materiáloch experimentovať práve s PMMA (polymetylmetakrylátom), čo ho znova vrátilo k zdôrazňovaniu výnimočných optických kvalít v materiáloch vzhľadovo veľmi príbuzných sklu.

Paralelne so sochárskou tvorbou sa venuje i kresbe a maľbe a túto skúsenosť úspešne využíva i pri svojich kompozíciách, realizovaných v smalte.

Gaňovmu osobnému naturelu i experimentátorským ambíciám v hľadaní nových techník i nového výrazu najlepšie vyhovuje výtvarný jazyk abstrakcie, najmä v jej lyricko-imaginatívnych polohách. V transparentných a farebne žiarivých objektoch uprednostňuje bohaté, spontánne rozohrané tvary a subtilné objemy s výraznými koloristickými zásahmi, rozmernejšie plastiky komponuje v robustnejších formách, doplnených často krehkými kovovými detailmi, ale i masívnejšími prútmi, mriežkami. Inú polohu jeho tvorby predstavujú komorné sochárske objekty,

realizované v kameni, či iných kompaktných materiáloch, ktorých jednoduché a elegantné tvary kombinuje s drobnými plastickými detailmi, či drsnými štruktúrami a vrypmi s jasným symbolickým významom.

Jeho maliarske i kresbové solitéry i dvojrozmerné emailové kompozície charakterizujú výrazné gestá a čierna kresbová línia, vnášajúca do obrazovej plochy dynamiku a pohyb, ktorý je však následne tlmený veľmi decentným narábaním s farbou, čo vyvoláva ilúziu imaginatívneho priestoru.

Jaroslav Gaňa ako častý účastník sochárskych sympózií s jasne vymedzenou témou i tu prichádza s experimentátorskými riešeniami a hľadá kompromis medzi vlastným abstraktným sochárskym jazykom a nevyhnutnými prvkami reality, ktoré posunú jeho dielo z ríše línií a farieb do sveta predmetných tvarov.

Názov diela
rok
materiál-technika
výška cm

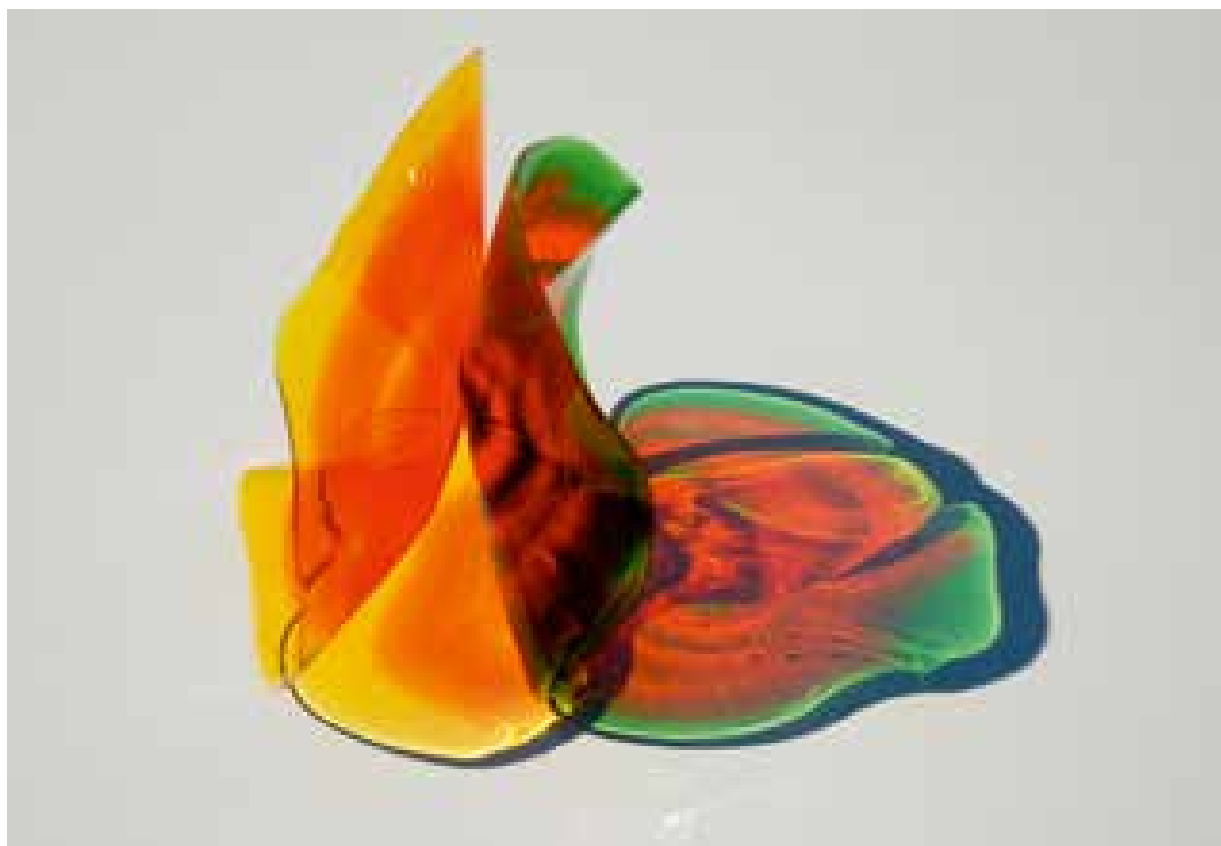
Názov diela
rok, materiál-technika, výška cm

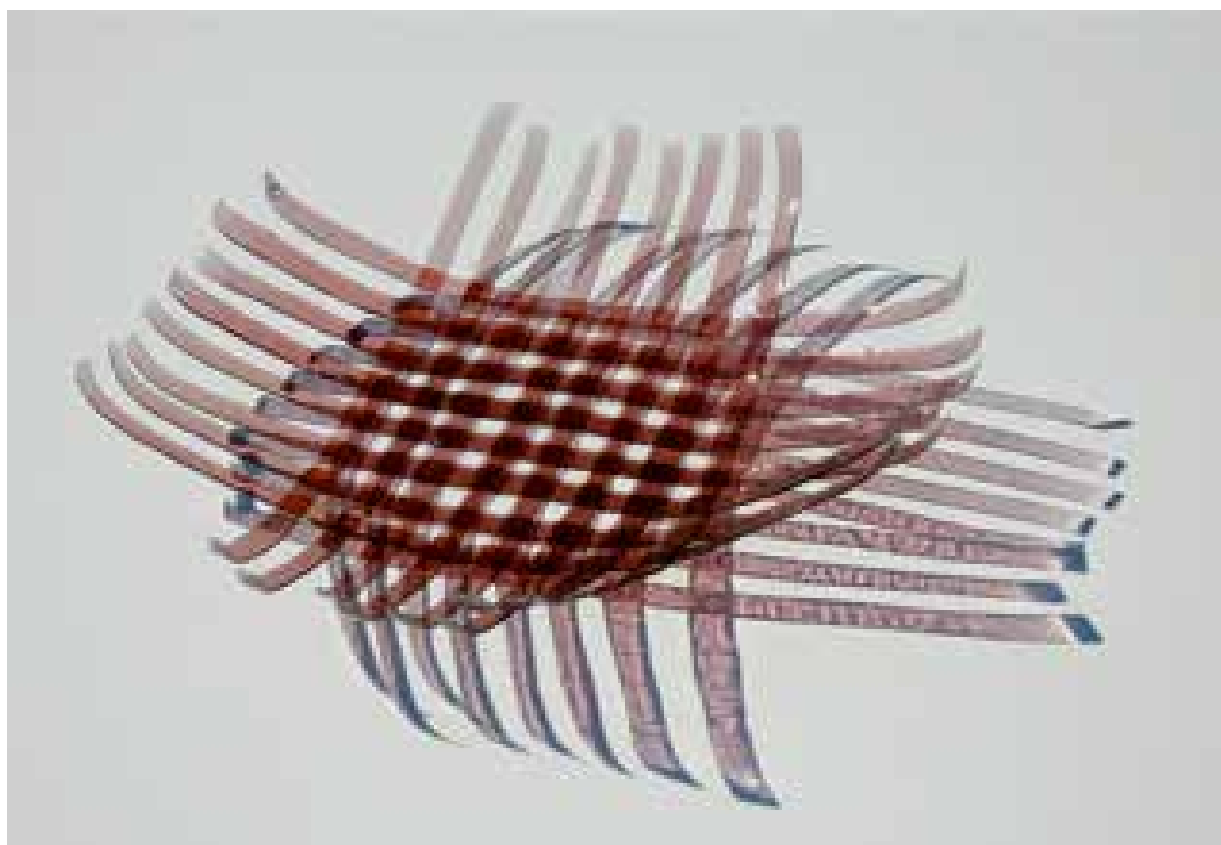
Názov diela
rok, materiál-technika, výška cm

Názov diela
rok, materiál-technika, výška cm

Názov diela
rok, materiál-technika, výška cm

Názov diela
rok, materiál-technika, výška cm

Názov diela
rok, materiál-technika, výška cm

Názov diela
rok, materiál-technika, výška cm

Názov diela
rok, materiál-technika, výška cm

Názov diela
rok, materiál-technika, výška cm

Názov diela
rok, materiál-technika, výška cm

Juraj Čutek

Narodil sa 28. februára 1957 v Žiline. V rokoch 1972 – 1976 študoval na Strednej škole umeleckého priemyslu v Bratislave u prof. Ludwika Korkoša a v rokoch 1977 – 1983 na Vysokéj škole umeleckého priemyslu v Prahe na oddelení sochárstva u prof. Josefa Malejovského a prof. Josefa Svobodu.

Žije v Bratislave, venuje sa sochárstvu, kresbe, maľbe a interiérovému dizajnu. Je účastníkom mnohých domácich i medzinárodných sympózií, ktoré často aj inicioval. Svoju tvorbu predstavil na nespočetných výstavách a jeho diela sú zastúpené v galérijnych i súkromných zbierkach u nás i v zahraničí. V roku 2018 získal Krištáľové krídlo.

Juraj Čutek patrí k popredným slovenským sochárom. Jeho východiskovým materiálom je drevo, často poznačené vekom i stopami nekonečných ľudských príbehov a autor ho vníma ako hmotu, s ktorou môže viesť dialóg, a ktorej môže vdýchnuť život. Práve preto akceptuje jeho štruktúru, farebnosť i tvarovú výnimočnosť a veľmi flexibilne tvaruje objemy svojich plastík. Často do nich vkladá bronzové, mosadzné či železné fragmenty rôznych prístrojov, súčiastok, hudobných nástrojov, ale i nájdenných a nepotrebných drobných predmetov, ktoré majú v sebe zakódovanú vlastnú históriu a svojou magickou identitou umocňujú metaforický a symbolický akcent autorových diel, prepožičiavajúc im tajuplnosť i presvedčivosť.

Kreativita Juraja Čuteka pri hľadaní objemov a tvarov, či pri výbere drobných detailov, polychromie a farebných akcentov i rozmanitých symbolov je bezhraničná a on sám sa pohybuje v rovnako nekonečnom svete nápadov a tém. Inšpiráciu hľadá vo vlastných snoch a v spomienkach na detstvo, v rodinných albumoch, kde vníma minulosť často cez optiku svojich predkov. Témy tiež nachádza v histórii, v literatúre, hudbe, ale i vo svete technických objavov a vynálezov, je uchvátený podmorským svetom Jula Verna, „báječnými mužmi“ na lietajúcich stojoch, ale i melancholickou groteskou cirkusového sveta mímov a šašov. Antika i stredovek sa v jeho tvorbe prelínajú s osobnými mytológiami, s pôvabnými bohyňami, anjelmi, ale i bojovníkmi a jazdcami. Jurajove sochy sú zväčša humorné, jemne ironické

a nostalgické, niekedy zámerne naivné, ale i hlboko pravdivé s mnohovýznamovými posolstvami a asociáciami. S mnohými zo svojich diel sa autor sám stotožňuje, iné nám ponúka ako zrkadlo našich vlastných spomienok a zážitkov.

I keď Čutekova ateliérová tvorba sa nesie v duchu komornejších ľudských mierok, jeho sympoziálne počiny, robustné a expresívne archetypy, postavy archanjelov o rozmanitých zverov svojimi veľkorysými formami i výrazom presvedčivo evokujú genius loci miesta svojho zrodu.

Templári – Sigillum Militum
2007, dub, kov, 260 cm

Kentaurica
2007, orech, mosadz, 48 cm

Harald Ulryk Svedrup
2018, orech, bronz, 120 cm

Insignia
2018, fosílny dub, mosadz, 60 cm

Hotel California II
2018, čerešňa, kov, 110 cm

Sgt. Pepper's Lonely Hearts Club Band
2021, orech, dub, kov, 170 cm

Znamenie Baran

Znamenie Panna
2018, orech, mosadz, 30 cm

J. G. Deburau
2018, tajchový dub, orech, 65 cm

Boris Jirků

Narodil sa 10. apríla 1955 v Zlíně. V rokoch 1970 – 1974 študoval na Strednej umelecko-priemyselovej škole v Uherskom Hradišti na oddelení maľby v architektúre a propagačného výtvarníctvo u akad. mal. Jana Blažeka. V rokoch 1974 – 1980 študoval na Akadémii výtvarných umení v Prahe, na oddelení monументálnej maľby v architektúre u prof. Arnošta Paderlíka. Od roku 1988 žije v Prahe, kde v rokoch 1991 – 2006 viedol ateliér figurálnej kresby a maľby na Vysokej škole umeleckého priemyslu. V roku 2006 krátko pôsobil i ako rektor. Od roku 2004 pôsobí ako profesor figurálnej kresby a maľby na Západočeskej univerzite v Plzni na Fakulte designu a umenia Ladislava Sutnara a od roku 2008 je i vedúcim a garantom doktorandského a magisterského programu klasických médií na Fakulte výtvarných umení Akadémie umení v Banskej Bystrici.

Boris Jirků žije v Prahe, tvorí vo svojej chalupe v Hornej Bečve a venuje sa voľnej kresbe, maľbe, grafike, knižnej ilustrácii, drevenej i kovovej plastike a realizáciám v architektúre. Ilustroval viac ako stovku kníh, má za sebou desiatky samostatných i skupinových výstav doma i v zahraničí a je účastníkom mnohých sochárskych i maliarskych sympózií. Je zároveň organizátorom výstavy FIGURAMA, ktorá prezentuje študentské kresby z päťnástich univerzít z Európy i USA.

Boris Jirků je bytostný figuralista. Predmetný svet a najmä ľudská postava je najvyššou metou jeho tvorivých snažení. Vníma ju v celej jej komplexnosti i rozporuplnosti a taká je i jeho maľba. Vášnivá, expresívna, dynamická i dramatická, plná protikladov a kontrastov. Rovnako výnimočná je v komorných formátoch, ako i vo veľkých plátnach. Niekedy sústredená do uzavretej kompozície, inokedy presahujúca v prudkých štetcových gestách, ťahoch a škvrnách až na plochu rámov. Pozoruhodné sú autorove portréty, cez ktoré bravúrne, ba často až kriticky zobrazuje ľudské city, vášne, lásku, nenávisť, pohodu i zlo. V ich širokej škále odhaľuje podstatu celospoločenského diania. Žiarivá a syta paleta, evokujúca eruptívnu silu fauvistov a dynamic-ká línia priznanej obrysovej kresby, či popieranie perspektívy prepožičiavajú jeho portrétom často priam dramatickú výrazovosť. Tá sa stupňuje až na surrealistickú metaforu v dielach,

kde vo veľkorysej nadsádzke a tvarovej skratke štylizuje ľudskú postavu do podoby groteskných figurín a masiek, alebo vtlača nevidaným predmetom, aranžovaným na teatrálnom javisku života, ľudské črty.

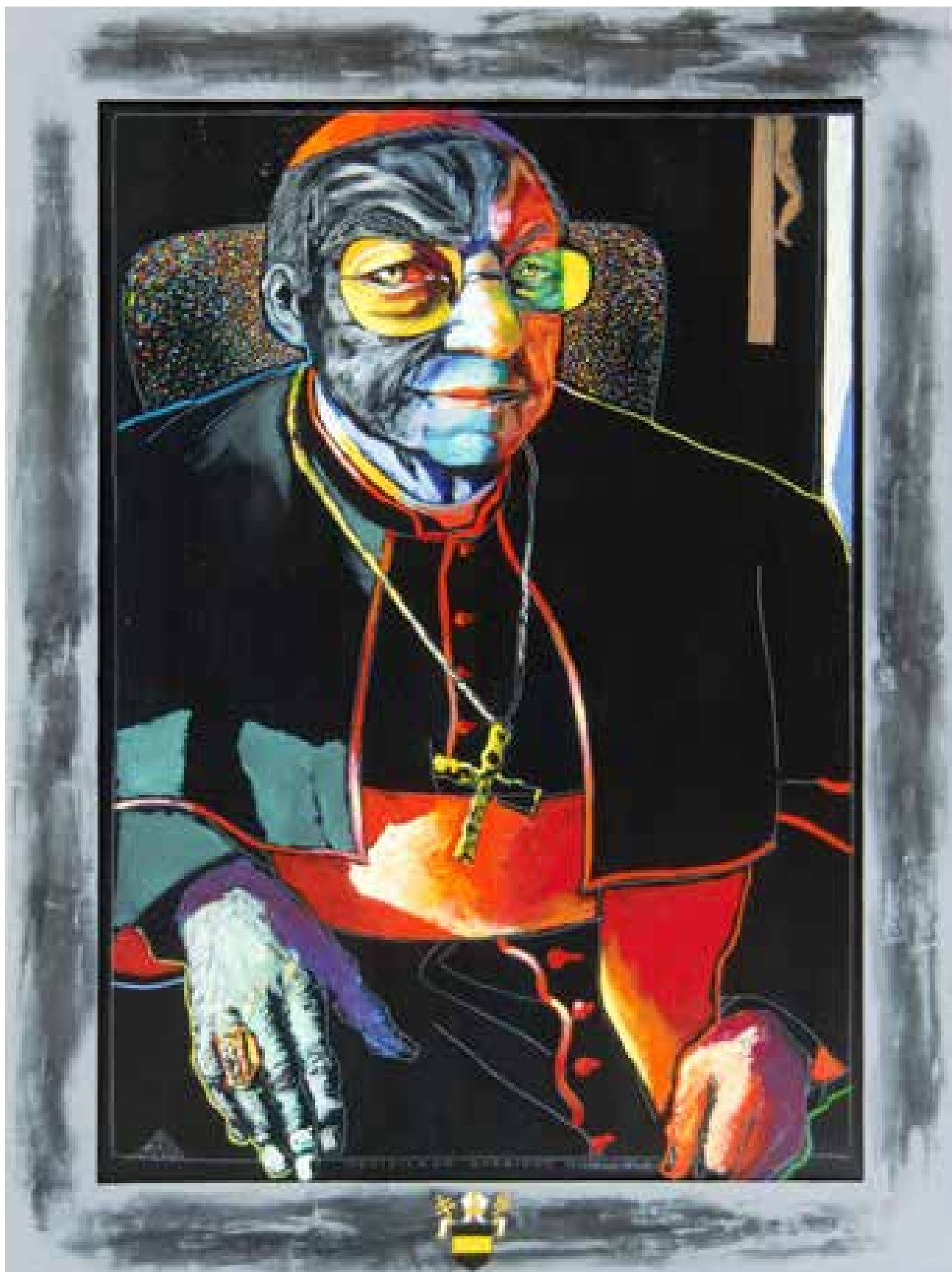
Podobnú atmosféru nadrealistickej mágie vyžarujú i jeho tajomné zátišia a rovnako pozoruhodné krajiny, ktoré sú reflexiou autorových zážitkov z početných ciest. Očarí nás exotická krajina s bujnou vegetáciou, uličky a panorámy malých mestečiek, zachytených v rozpálenom svetle neskorých popoludní, ale aj zdanlivo pusté a vyprázdnené zákutia strohých architektúr, ktoré nám vo svojej znepokojivej meditatívnosti pripomínajú nadčasovú atmosféru a poetiku metafyzickej maľby.

Boris Jirků sa po roku 1993 začal venovať sochárstvu a boli to najmä jeho pravidelné návraty do Banskej Štiavnice na sympoziálne podujatia, ktoré upriamili jeho pozornosť na drevo, ako jedinečný sochársky materiál. Jeho sochárske tvaroslovie nadväzuje na tvorivé princípy jeho maliarskeho programu a jeho zväčša drevené sochárske figurálne kompozície i solitéry majú podobnú dynamiku a expresiu výrazu, prekvapia však bravúrnou polychromiou, či patinou, ktorá vyvoláva predstavu bronzu, alebo iného kovu.

Jeho sympoziálne realizácie v Habure majú podobu štylizovaných ľudských i imaginatívnych postáv a vertikál, do ktorých sú vkomponované rozmanité symboly a fragmenty zátiší.

Hommage à Tizian –Šťastný Marsyas
rok, materiál-technika, výška cm

Arcibiskup Kardinál Miloslav Vlk
rok, materiál-technika, výška cm

Malířovo oko
rok, materiál-technika, výška cm

Láska naděje – drahokamy i kamení
rok, materiál-technika, výška cm

Názov diela
rok, materiál-technika, výška cm

Šťastný den malíře
 rok, materiál-technika, výška cm

Král v mém ateliéru
rok, materiál-technika, výška cm

Ondrej 4.

Narodil sa 28. augusta 1975 v Bratislave. Po súkromnej príprave u sochára Andreja Rudavského študoval v rokoch 1989 – 1993 na Strednej umelecko priemyselnej škole v Bratislave (akad. soch. Jozef Hobor a akad. soch. Viliam Loviška). V rokoch 1993 – 1999 študoval na Vysokej škole výtvarných umení v Bratislave, odbornú prípravu u prof. Petra Rollera a prof. Jána Hoffstädtera, neskôr v Ateliéri figurálneho sochárstva u prof. Jozefa Janoviča. V roku 1997 absolvoval semester na University of New Castle vo Veľkej Británii u prof. Henriho Burtona.

V roku 1999 počas štipendijného pobytu v Montgomery Sculpture Trust v Londýne vytvára kamenný monument Deň zatmenia slnka, ktorý sa dnes nachádza v Broomhil Sculpture Park. Od roku 1998 viac ako desaťrocie spolupracoval s Martinom Palom a Stanislavom Kičom v ateliéri Tri kamene. V roku 2005 získava ako prvý mladý autor Cenu Gerarda H. Meuelensteena.

Dnes žije v Turzovke a venuje sa komornej i monumentálnej sochárskej tvorbe a malbe. Má za sebou desiatky individuálnych i kolektívnych výstav doma aj v zahraničí a jeho diela sú v početných verejných i súkromných zbierkach.

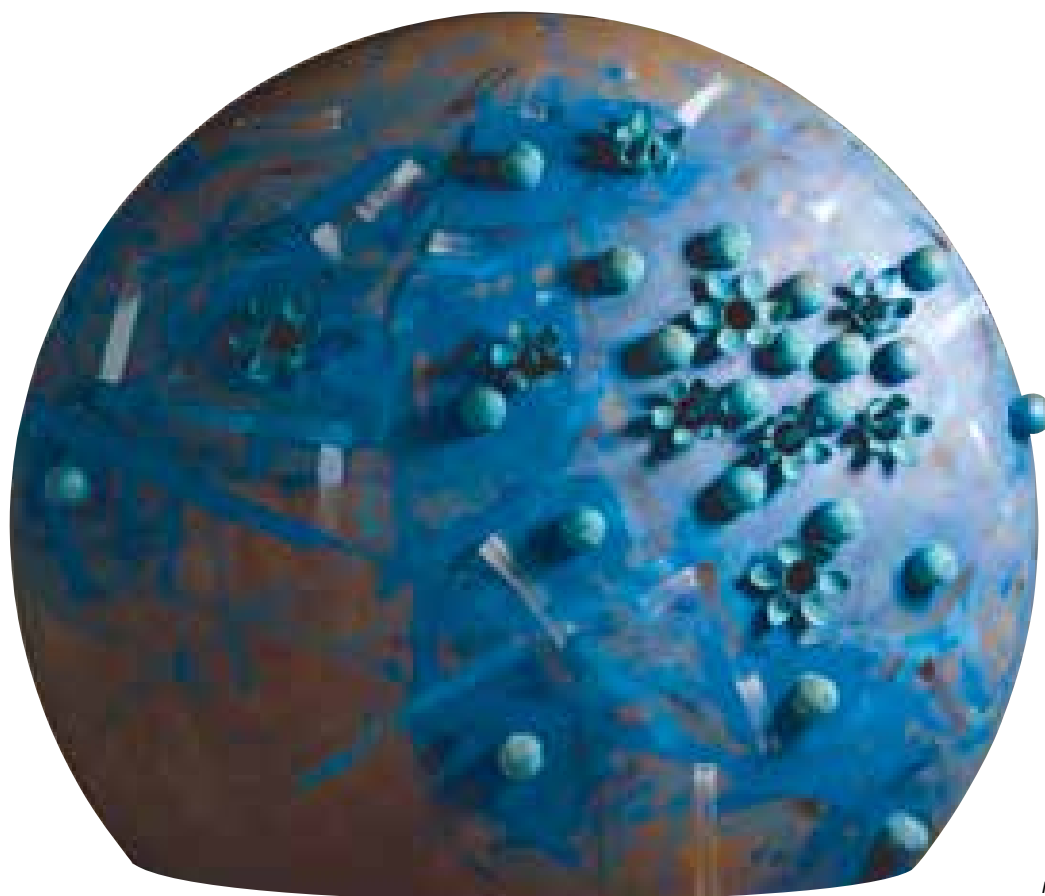
Ondrej 4. patrí k najpozoruhodnejším zjavom svojej generácie. Je to autor, ktorý v tvorbe našiel naplnenie svojich snov i predstav a cez rozmanité podobenstvá a symboly, odhalil svoj osobitý pohľad na okolitý svet. Od počiatku pracoval s klasickými sochárskymi materiálmi ako drevo, kameň, bronz. Postupne však od tvarovania, modelácie a odlievania prešiel k technike zvarovania a dnes je to najmä oceľ, železo, antikor, prípadne korten, ktoré často spája s nájdeným kovovými predmetmi, alebo fragmentmi rozmanitých technických zariadení, ktoré vnášajú do jeho sochárskych kompozícií novú poetiku. Pôvodné archetypálne tvary, či plné línie ženských postáv a krehké krídla vínnych mušiek nahradili prísne technické tvary strojov, monumentálne pôsobivé príruby, či oblé siluety tlakových nádrží. Ondrej ich spája do surrealisticky pôsobivých kompozícií, kde priznáva stopy zvarov, využíva prirodzenú koróziu materiálu, ale i pôsobivú emočnú silu farebnej polychrómie, alebo úpravu povrchov žiarovým zinkovaním.

Jeho sochy, ale i početné obrazy vo svojich čistých abstrahovaných tvaroch majú výrazný metaforický charakter s odkazmi na literatúru, históriu, ale i aktuálne dianie. Sú plné tajomstiev, ale i nečakaných a prekvapivých odhalení. Ich významy a posolstvá nie sú zakódované iba v ich líniách, objemoch a farbách, ale sú často ukryté i v samotných názvoch, ktoré vo forme slovnej hračky dávajú jeho dielam nový zmysel a otvárajú nekonečnú cestu divákovkej fantázií.

Základnú niť jeho tvorby predstavuje protivojnová a humanisticky orientovaná tematika, ktorá sa prvýkrát objavila už v jeho diplomovej práci. Odvtedy až po dnes vznikli desiatky mierotvorcov, novodobých i historických jazdcov i bojovníkov, zmyselných bohýň s obrysami bômb a podvodných tvorov.

Novým tematickým okruhom v Ondrejovej tvorbe sú motívy Poslednej večere, ako transport biblického príbehu do súčasného sveta, Dedinky v údolí, ako emotívne parafrázy vidieckej idyly a rozmanité Biomechanizmy so záhadným poslaním. Ich sila je zakotvená v kontraste drsnej štruktúry kovu, hrdze, farby a surového tvaru technického objektu, povýšeného na piedestál. Ich zdanlivá surrealistická nadsádzka je v dnešnej rozporuplnej dobe ich viac ako aktuálna.

Ondrej 4. je kreatívnym účastníkom sympózií. Dokáže pracovať i výlučne s drevom, využívajúc jeho prirodzenú štruktúru a kresbu v kontraste so žiarivou farbou, no najčastejšie volí bizarnú a nečakanú kombináciu rozmanitých kovových technických zariadení, nádrží, vrtúl, potrubí, často nesúcich vizuálnu stopu či akúsi lokálnu pamäť daného miesta. Tieto spája do nečakaných zostáv, evokujúcich znepokojivú absurditu súčasného sveta.

Odvrátená tvár Zeme
rok, materiál-technika, výška cm

Názov diela
rok, materiál-technika, výška cm

Názov diela
rok, materiál-technika, výška cm

Názov diela
rok, materiál-technika, výška cm

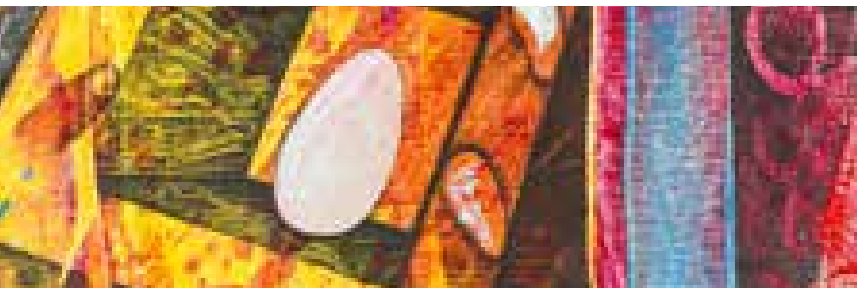
Názov diela
rok, materiál-technika, výška cm

Názov diela
rok, materiál-technika, výška cm

Názov diela
rok, materiál-technika, výška cm

Jakub Bachorík

Narodil sa 27. decembra 1983 v Bratislave, kde v rokoch 1997 – 2003 študoval na Škole úžitkového výtvarníctva Josefa Vydru, odbor kameňosochárstvo u prof. Vojtecha Pohanku. V rokoch 2001 – 2002 študoval výtvarné umenia na Huron Heights Secondary School v Toronte a v rokoch 2003 – 2006 študoval na Vysokej škole múzických umení v Bratislave, odbor bábková scénografia u prof. Anny Cigánovej. V 2006 – 2010 študoval na Vysokej škole výtvarných umení v Bratislave, odbor socha, objekt, inštalácia u prof. Juraja Meliša a doc. Jána Hoffstädtera.

Žije v Bratislave-Devíne a venuje sa širokej škále výtvarných aktivít, najmä sochárstvu, maľbe, grafike, ale i scénografii a interiérovému dizajnu. Má za sebou celý rad výstav doma i v zahraničí a zúčastnil sa na viacerých sochárskych sympóziách, kde realizoval svoje diela v materiáli drevo.

Jakub Bachorík sa vedľa iných umeleckých aktivít paralelne venuje predovšetkým maľbe a sochárstvu. Jeho maliarsky jazyk od počiatku smeroval k veľkorysému kompozičnému riešeniu, geometrickému a archetypálnemu tvarosloviu a k sugestívnej farebnej škále. Sústredil sa najmä na prírodné motívy, krajinu, zátišie, fragmenty architektúr, ale i ľudské postavy a hlavy, ktoré maľuje pevnými ťahmi štetca i špachtľou, využívajúc pôsobivý účinok hutných farebných pást a bohatých štruktúr. Metaforický podtón, ktorý je evidentný v týchto obrazoch sa ešte výraznejšie rozvinul v jeho sochárskych solitéroch a objektoch. Tu tiež rezonuje archaická prapodstata okolitej krajiny, s ktorou sú úzko späté i ďalšie konštanty jeho tvorivých zámerov. Z materiálov to bolo spočiatku drevo, kameň, riečny dunajský štrk i tvárne prírodné prvky, neskôr sa stal dominantným v jeho tvorbe bronz vo svojich najušľachtilejších podobách, ale predovšetkým i v nových významových rovinách.

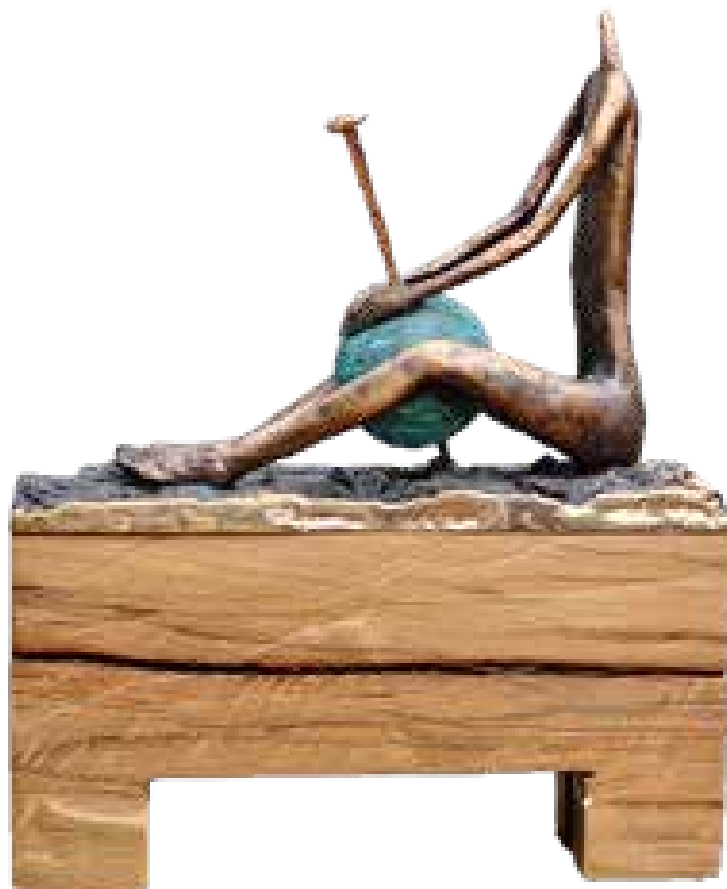
Námetová inšpirácia Bachoríkových sôch je tiež úzko spätá s prírodou i krajinou, s riečnymi zákutiami, ale i tajomstvami nočnej oblohy. I Jakuba Bachoríka lákajú záhady neznámych civilizácií i nesmrteľné literárne príbehy, nedostupné bohyne a kňazky i nedobytné tróny, ale i tajomné zákonitosti hmoty, pohybu a iné záhady materiálneho sveta. Archetypálna znakovosť

a plynulé línie objemov, umocnené chvejivými štruktúrami bronzu, či hrejivou citlivosťou dreva, vkladanie rozmanitých materiálov a farebných akcentov, motív závesu, alebo kyvadla posúvajú výrazovosť autorových diel až do podoby vášnivej umeleckej výpovede.

Sochy Jakuba Bachoríka sú lyrické i poetické, expresívne i dramatické, sú plné tajomstiev a skrytých významov a vstupujú do našej reality akoby z iného sveta. Sú zrkadlom autorových najvútornejších pocitov, spomienok a dojmov a svojou symbolikou nám približujú nové významy a netušené posolstvá.

Názov diela
rok, materiál-technika, výška cm

Názov diela
rok, materiál-technika, výška cm

Kvapka
2020, bronz, výška 70 cm

Názov diela
rok, materiál-technika, výška cm

Názov diela
rok, materiál-technika, výška cm

Názov diela
rok, materiál-technika, výška cm

Názov diela
rok, materiál-technika, výška cm

Torzo na stolicke
2014, bronz, výška 74 cm

Ján Kelemen

Narodil sa 7. júla 1957 v Šuranoch. V rokoch 1976 – 1982 študoval na Vysokej škole výtvarných umení v Bratislave, v ateliéri voľnej grafiky a knižnej ilustrácie u prof. A. Brunovského. V roku 1996 založil spolu s výtvarníkmi Jánom Hlavatým a Alexejom Krašeničom neformálne umelecké združenie A1.

Žije v Bratislave a venuje sa maľbe, kresbe, grafike, sochárstvu, keramike, skleným objektom, inštaláciám, performanciám a multimediálnym projektom. Absolvoval početné individuálne i kolektívne výstavy na Slovensku i v zahraničí a bol účastníkom mnohých medzinárodných sympózií, zväčša s témou ekológie a revitalizácie prírodného prostredia. Jeho diela sú zastúpené vo verejných i súkromných zbierkach na Slovensku i v zahraničí (v Česku, Francúzsku, Nemecku, Švédsku, Rakúsku, Taliansku, USA a vo Švajčiarsku).

Ján Kelemen je autor, ktorý od pôvodného štúdia grafických techník v ateliéri prof. Albína Brunovského a zaujatia maľbou, ktorej sa paralelne a nepretržite venoval, vykročil naozaj odvážne a s neuveriteľnou istotou aj do sveta voľnej sochárskej tvorby s materiálovými presahmi aj do oblasti keramiky a skla. Sústredil sa aj na rozmanité konceptuálne postupy, najmä performancie, inštalácie a rôzne multimediálne projekty s netradičnými riešeniami, 3D technológie nevynímajúc.

Ako maliar upútal najmä výraznou farebnosťou svojich, zväčša abstraktných kompozícií. Ich spontánny a dynamický rukopis, spočiatku založený na kontrastnom kolorite a na akčnom geste, postupným používaním väčších formátov nadobúdala monumentálnejší účinok. Neskôr razantná dynamika gesta prešla do pokojnejších a vyvážených farebných plôch, línií, geometrických tvarov a kaligrafických prvkov, žiariacich v priznanom priestore na farebne monochrómnom pozadí.

I keď sú Jánovi Kelemenovi tvorivé princípy abstrakcie bytostne blízke, často prechádza i na pôdu figuratívneho prejavu, o čom svedčia hlavne jeho početné portrétné solitéry, najmä ženské hlavy a profily, ktorých dominantná a kultivovaná línia kresby evokuje veľmi silné emotívne asociácie. Monumentálny akcent

nahradzujú komornejšie formáty, no veľkorysosť kompozície je naďalej evidentná.

Ján Kelemen je autor s bytostným citom pre prírodu a životné prostredie, a tento cit sa premieta i do filozofickej roviny jeho tvorby a tým i do aktivít, ktoré sú priamo prepojené s rozmanitými revitalizačnými snahami. Využíva na to často i experimentálne postupy, pracuje s hmotou a konkrétnym priestorom a ich vzájomný vzťah chápe ako rovnocenný.

V jeho plastikách, objektoch, či inštaláciách cítime i prepojenie na jeho maliarsku tvorbu najmä vo vzťahoch farba, svetlo a priestor. Archetypálne a geometrické tvary plastík, najmä kužeľovitá a valcovitá tvary, systém horizontál a vertikál a žiarivá polychrómia, alebo figurálne keramické objekty nie sú jeho jedinými sochárskymi realizáciami. Rovnako spontánny a presvedčivý je i vo svojich transparentných sklených plochách s bohatou štruktúrou, realizovaných líhanou technikou v kombinácii s lesklými sklenými guľami, alebo naopak, vo využívaní robustných prírodných materiálov, brvien, guľatiny, či kameňov vo svojich in situ komponovaných inštaláciách a performanciách.

Jeho haburské sympoziálne realizácie tiež riešia vzťah hmota, priestor, svetlo, vzduch. Mohutné drevené brvná, vznášajúce sa vo vzduchu v jedinečnom balanse majú primárnu výrazovú silu, ktorej rudimentanosť podčiarkujú kovové detaily, reťaze, struny, skrutky, či nájsené kovové predmety.

Méta I
2007, olej, 200 x 240 cm

Pútnik II
2020, olej, 170 x 92 cm

Pútnik III
2020, olej, 170 x 92 cm

Echo
2007, olej, 135 x 105 cm

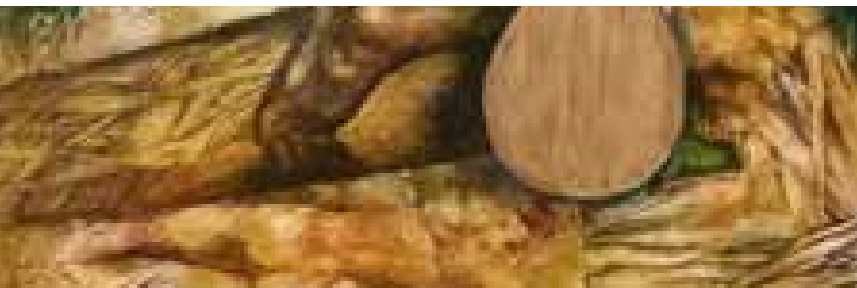
Klíčenie
2017, olej, 149 x 200 cm

Úžas
2019, olej, 100 x 80 cm

Turbo
2014, olej, 100 x 80 cm

Martin Ščepka

Narodil sa 14. apríla 1980 v Malackách. V rokoch 1994 – 1998 študoval na Škole úžitkového výtvarníctva Josefa Vydru v Bratislave, odbor tvarovanie dreva a rezbárstvo a v rokoch 2000 – 2006 na Vyskej škole výtvarných umení v Bratislave v ateliéri socha a priestor u prof. Jozefa Jankoviča. V rokoch 2002 – 2003 študoval na Akadémii výtvarných umení v Prahe v ateliéri figurálneho sochárstva a medaile u prof. Jana Hendrycha.

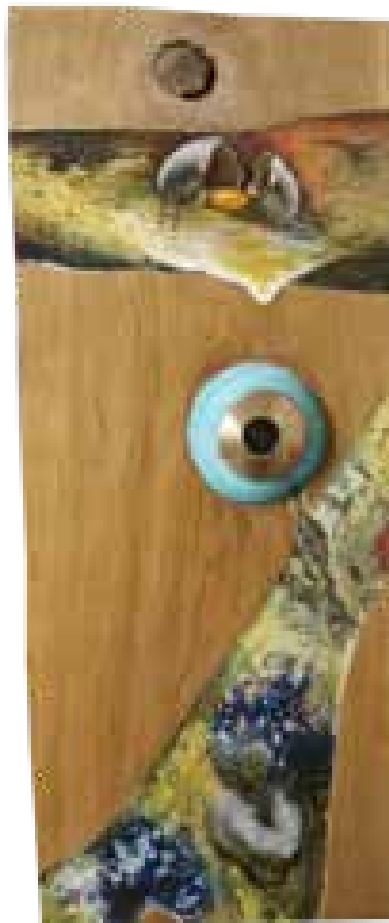
Žije vo Veľkom Bieli a venuje sa sochárskej tvorbe, reštaurovaniu, maľbe, grafike a fotografii. Absolvoval viaceré samostatné i kolektívne výstavy a bol účastníkom početných sympózií.

Martin Ščepka je mladý umelec, ktorý tvorí v rozmanitých technikách a je veľmi kreatívny v inšpiratívnom využívaní nových obohacujúcich aspektov v jednotlivých žánroch svojej tvorby. Napriek intenzívnej angažovanosti vo viacerých výtvarných disciplínach sa však dominantne venuje sochárstvu. Svoje diela realizuje zväčša v ušľachtilých materiáloch, mramore, bronz, alumíniu, či v skle, no zároveň rovnako precízne interpretuje svoje pozoruhodné námety i v sadre a patinovanom epoxide, využívajúc často i fragmenty krehkých prírodných organických materiálov.

Martin Ščepka je precízny figuralista a vyznávač dokonalých tvarov, ktorých predobraz nachádza predovšetkým v antike. Nie je to len tvarová dokonalosť antickej skulptúry, ale i nekonečné myšlienkové inšpiratívne žriedlo, ktoré nachádza v antickej mytológii, filozofii či poézii. Ako sám priznáva je uchvátený motívom metamorfóz, ktoré najmä v antike boli jednou z konštánt ľudského i božského sveta. Láka ho sloboda voľby a nová realita, ktorá v procese premien vzniká a často osciluje na hranici skutočnosti a fantázie. Preto modeluje torzá ženských hláv i postáv, mýtických Kentaurov, ale aj bizarné surrealistické kombinácie, kde spája fragmenty ľudských i zvieracích tiel, často v rozmanitých mierkach. Tieto kompozície občas dopĺňa fragmentmi schodísk i preparovanými telami vtákov, čím vytvára veľmi sugestívnu atmosféru absurdity i nostalgie. Pociťujeme ju i v dielach, kde autor vedome narúša celistvosť povrchu tvárí v procese „starnutia“ materiálu, či v bohatých riaseniach drapérií, ktoré

sa objavujú v jeho sochách, no i samostatne v reliéfoch ako presvedčivý symbol.

Ščepkovu tvorbu charakterizuje decentnosť tvarov i farieb, evidentná najmä v komorných minimalistických objektoch vznikajúcich pozvoľnou metamorfózou figurálnych prvkov. Podobný charakter majú i jeho najnovšie solitéry, kde kombinuje prírodný kameň s funkčnými vodovodnými kohútikmi do surrealistických a absurdných celkov s metaforickým podtextom. V prípade monumentálnejších diel, realizovaných v dreve volí robustnejšie objemy so zachovaním prirodzenej štruktúry materiálu a tvarovou nadsádzkou dosahuje expresívny výraz svojich diel.

Zrodenie sveta
2022, maľba, dub, bronz
120 x 50 cm

Chiméra
2021, drevo, mosadz, výška 35 cm

Justícia
2009, umelý kameň, výška 130 cm

Don Quijote de la Mancha
2019, carrarský mramor, výška 30 cm

Nemusí pršať
2020, žula, mosadz, výška 30 cm

Rak
2006, carrarský mramor, výška 43 cm

Blíženci
2006, carrarský mramor, výška 32 cm

Rak
2006, carrarský mramor, výška 21 cm

Kentaur
2018, bronz, epoxid, výška 200 cm

Kritici
2011, um. kameň, drevo, prep. holuby, výška cca 120 cm

Peter Barta

Narodil sa 28. augusta 1983 v Nitre. V rokoch 1998 – 2003 študoval na Strednej škole úžitkového výtvarníctva Josefa Vydru v Bratislave a v rokoch 2003 - 2009 na Vysokej škole výtvarných umení v Bratislave na Katedre reštaurovania umeleckých diel u prof. Dany Salamonovej a doc. Jaroslava Kubu. V roku 2008 absolvoval študijný pobyt na Accademii di belle arti v Carrare u prof. Pier Giorgio Balocchiho a Francescoa Cremoniho.

Žije v Nitre a venuje sa soche, malbe, kresbe, fotografii a interiérovému i exteriérovému dizajnu. Jeho diela vďaka univerzálnej výrazovosti nachádzajú uplatnenie v reprezentatívnych, spoločenských, verejných i súkromných priestoroch. Autor absolvoval viacero individuálnych i kolektívnych výstav a je pravidelným účastníkom sochárskych sympózií.

Peter Barta je kreatívny mladý umelec, ktorý svoje tvorivé ambície často realizuje v oblasti maľby, no najviac sa angažuje najmä vo sfére voľnej sochárskej tvorby a dizajnu. Jeho maliarsky prejav graduje zväčša v polohách farebne žiarivých impresívnych záznamov prírodných scenérií, v ktorých sa autor sústreďuje najmä na reflexiu vlastného emotívneho prežívania dojmu z okolitej krajiny. Východiskom jeho inšpirácie je vnímaná realita, ktorú však často posúva do polôh lyrickej abstrakcie a poeticko-dramatickej imaginácie. Sporadicky sa v jeho obrazoch objavujú i figurálne motívy a ženské i mužské akty.

Príroda, jej tvarové bohatstvo a jej nekonečné metamorfózy sú inšpiráciou aj Bartovej voľnej sochárskej tvorby a dizajnerských solitérov. I keď v jeho portfóliu nájdeme aj diela realizované v dreve, či v bronz, dominantným materiálom je pre neho od počiatku mramor, neskôr onyx a alabaster. Nepochybne má na tom svoj podiel i jeho študijný pobyt v talianskej Carrare, kde získal priam bytostný vzťah k týmto ušľachtilým materiálom, je to však hlavne jeho naturel a citlivá duša básnika, ktorá v chladnom kameni dokáže odkrývať život a vykresáť žiarivé iskrenie vnútornej mágie.

Barta je vyznávačom čistých plynulých línií, dokonalých povrchov, plných objemov a krehkých a iskrivých temer priesačných

hrán. Jeho sochy evokujú prírodné tvary v abstrahovanej podobe univerzálnych znakov a symbolov, zdanlivo krehkých a subtilných, vyžarujúcich však tajomné vnútorné svetlo. Kvapky rosy, lupene kvetov, siluety vtákov, torzá ľudských i zvieracích tiel, vesmírne fragmenty, ale i chvejivé stopy života vtlačené do prostých kamenných diskov a plakiet sú poetickou metaforou odvekého vzťahu človeka a prírody.

Bartove sympoziálne realizácie čerpajú z harmónie a z plynulých a vzosných línií jeho komorných sochárskych objektov. Samozrejme, drevo má vlastné zákonitosti, kresbu, farbu, štruktúru i vlastný vnútorný život, ktorý prepožičiava autorovým dielam osobitú výrazovosť a dynamiku.

Halucinogénny jeleň
2020, bronz, výška 171 cm

Apis
2019, bronz, výška 175 cm

The Ways III
2021, biely mramor - Statuario, výška 35 cm

The Ways
2021, biely mramor - Statuario, výška 43 cm

Mutácie

2020, čierny mramor - Portoro, bronz, výška 136 cm

Bez názvu
2017, biely mramor-Statuario, bronz, výška 140 cm

Tears of Happiness
2020, biely mramor - Statuario, výška 48 cm

Rozhovor so svetlom II.
2021, biely mramor - Statuario, výška 40 cm

Veronika Mundierová

Narodila sa 13. februára 1993 v Čadci. V rokoch 2009 – 2012 študovala na Škole úžitkového výtvarníctva Jozefa Vydru v Bratislave, odbor ručné výtvarné spracúvanie textílií. Ďalšie odborné znalosti a technickú zručnosť získala v tvorivom prostredí ateliéru svojho otca sochára Jozefa Mundiera, s ktorým napriek tomu, že jej osobná kreativita a naturel podnietili jej vlastný originálny a nekonvenčný tvorivý program a štýl, na niektorých projektoch a výstavných prezentáciách sporadicky spolupracuje.

Žije v Čadci a venuje sa dizajnu, sochárskemu objektu a maľbe. Má za sebou niekoľko samostatných i kolektívnych výstav a účasť na viacerých sochárskych sympóziách.

Veronika Mundierová vo svojom dizajnerskom programe pracuje predovšetkým s textilným materiálom. Pôvodné techniky ručného spracovania textilu, ktorých základy si osvojila počas štúdií veľmi kreatívne obohacuje o nové postupy, posúvajúce vizuálne podoby i haptické pocity z textilného materiálu do nových, diametrálne odlišných podôb. Mäkký a poddajný textilný materiál je zväčša nesmierne tvárny, no v spojený s polyesterom či sadrou dokáže meniť svoje podoby a nadobúdať nový vzhľad i nové vlastnosti, blízke pevnej sochárskej hmote. Z takto upraveného materiálu autorka tvaruje svoje unikátne solitéry v podobe futuristických topánok, expresívnych klobúkov, čeleniek i iných ozdôb hlavy i tela, ale i drobných kompozícií, ktoré často prekračujú hranice dizajnu a posúvajú sa do polôh voľných sochárskych objektov. Mnohé z týchto artefaktov strácajú svoju utilitárnosť a do popredia sa dostáva myšlienková pointa a výrazovosť, ktorá siaha od jemnej irónie cez spontánnu hravosť až k vypätej expresívno-dramatickej výpovedi. Mundierovej objekty sú mimoriadne nápadité, nekonvenčné, zväčša elegantné s dynamickými tvarmi plnými oblúkov, hrotov, performácií. Ich výrazovosť umocňuje patina, ktorá často evokuje podobu, kov, kameň, plastu či plste.

Luboš Loibl

Narodil sa 2. januára 1988 v Znojme. V rokoch 2007 – 2011 študoval na Stavebnej fakulte Českého vysokého učení technického v Prahe a v rokoch 2013 – 2016 na Fakulte architektúry Českého vysokého učení technického u prof. Jána Stempela.

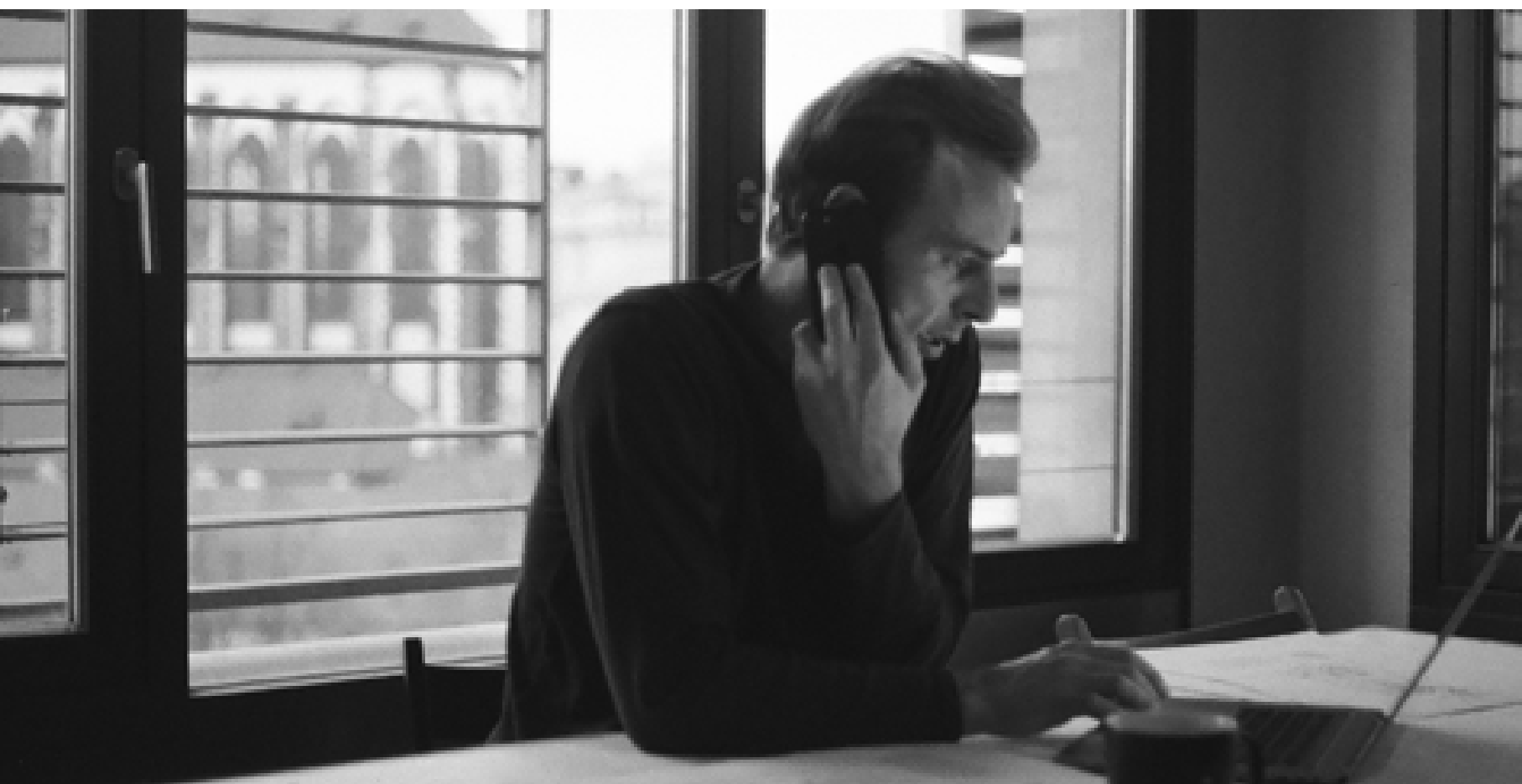
Žije v Prahe a venuje sa architektonickej tvorbe a dizajnu s presahmi do oblasti maliarskych a kresbových techník a sochárstva.

Priateľstvo a úzke kontakty s významným českým architektom Martinom Rajnišom na prelome prvého desaťročia boli pre Luboša Loibla významnou inšpiráciou a snáď i hlavným podnetom jeho rozhodnutia venovať sa architektonickej tvorbe. Rajnišove manifesty, úspechy jeho Hute architektúry a teórie o prirodzenej architektúre a „zelenej obytnej krajine“, ktoré s úspechom uplatňoval vo svojej tvorbe sa i pre Loibla stali základným tvorivým mottom. Vo svojich realizáciách, rodinných domoch, kancelárskych objektoch, či projektoch kultúrnospoločenského určenia a dizajnerských objektoch využíva predovšetkým prírodné materiály, najmä kameň a drevo, prípadne sklo a hľadá čo najprirodzenejšie prepojenie architektúry s dizajnom či výtvarným artefaktom. Prihliada najmä na symbiózu hmoty a prostredia, snažiac sa zachovať a zdôrazniť pôvodné genius loci krajiny. Tvaroslovie jeho architektonických prvkov má ľudský rozmer a je inšpirované biologickými i geologickými prírodnými štruktúrami, vyžarujúcimi vnútornú energiu.

Z pohľadu výtvarných aktivít je pozoruhodná najmä jeho dlhoročná spolupráca s významným maliarom a sochárom Borisom Jirků najmä na projektoch prepojenia architektonického prostredia s interiérovým či exteriérovým umeleckým dielom. Výsledkom ich spolupráce na sochárskych sympóziách sú drevené figurálne kompozície a expresívne a pôsobivé štylizované postavy, plné vnútorného života.

Most pro pěší
nábřeží Slovanského ostrova

Galerie pro Epopej
studie

Galerie pro Epopej
studie

Dom Pstruží
studie

Umiestnenie sochy Luisa
Podvinný mlyn

Dom do Laciné
studie

NADÁCIA

DREVENÝ KOSTOLÍK HABURA

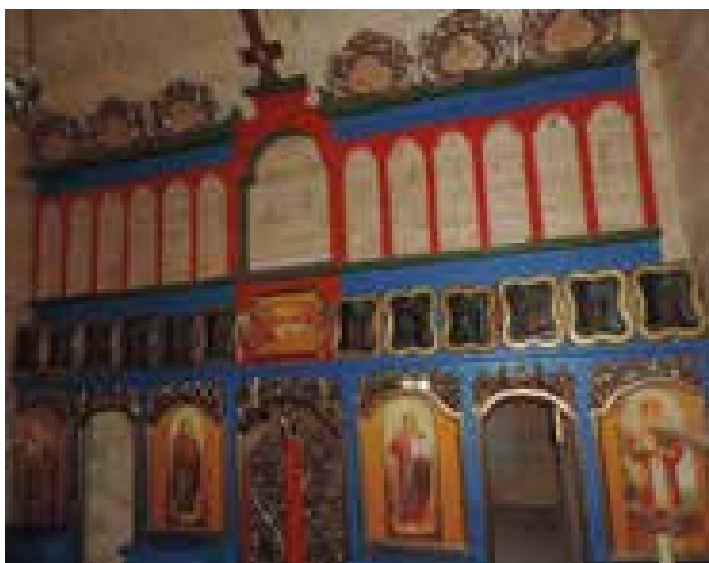
NADÁCIA DREVENÝ KOSTOLÍK HABURA

Vznik Nadácie Drevený kostolík Habura (ďalej ako „Nadácia“), ktorá bola zaregistrovaná Ministerstvom vnútra Slovenskej republiky k dátumu 13. 3. 2009, podporila myšlienku výstavby Drveného kostolíka sv. Mikuláša Čudotvorcu (ďalej ako „Drevený kostolík“), ktorý bol postavený ako replika na mieste, kde stál v 16. storočí jeho originál, ktorý sa v súčasnosti nachádza v Jiráskových sadoch v Hradci Králové. Habura sa pokúšala

originál kostolíka získať späť, ale neúspešne, preto pod patronátom Nadácie bola postavená jeho verná kópia. Od vzniku Nadácie jej význam a prínos spočíva predovšetkým v dlhodobom podporovaní a udržiavaní Dreveného kostolíka a v podpore kultúrnych aktivít v oblasti nehmotného kultúrneho dedičstva a kultúrno-osvetovej činnosti prezentujúcich kniežata Laborca a s ním spojené významné kultúrnohistorické udalosti.

Obr. 1 Drevený kostolík sv. Mikuláša Čudotvorcu, Habura. Zdroj: Róbert Kucmen

Obr. 2 Ikonostas Dreveného kostolíka v súčasnosti, pred osadením ikon.
Zdroj: archív Nadácie

Počas svojej existencie Nadácia vybudovala ekomúzeum Údolie kniežťa Laborca, ktorého hlavným cieľom je chrániť, interpretovať a podporovať miestne rusínske kultúrne dedičstvo, ako aj rozvoj cestovného ruchu šetrný k životnému prostrediu. V Údolí kniežťa Laborca sa nachádzajú už spomínané dva významné monumenty rusínskej kultúry a to: Drevený kostolík sv. Mikuláša Čudotvorca a socha kniežťa Laborca. Dolina pod sochou nesie meno Údolie kniežťa Laborca. K soche vedie náučný chodník, na ktorom sú rozmiestnené informačné tabule v slovenskom, rusínskom a anglickom jazyku. Cestou návštevníci môžu získať stručné informácie o histórii obce Habura, Rusínoch a kniežati Laborcovi. Údolie ročne navštevuje v priemere okolo 2500 turistov, ktorí sa poväčšine zapisujú do Knihy návštev.

Drevený kostolík sv. Mikuláša Čudotvorca

Obyvatelia obce Habura postavili pôvodný drevený kostolík Byzantského obradu v rokoch 1502 – 1510. Pôvodne bol pravoslávny chrám. Po uzavretí Užhorodskej únie v roku 1646 sa stal gréckokatolíckym. V roku 1740 Haburčania postavili murovaný chrám sv. Archanjela Michala. Cerkvu previezli do Malej Poľany. V 20. storočí ju odpredali do Hradca Králové v Českej republike, kde pôvodný originál stojí dodnes. Jeho súčasťou je ikonostas, dvanásťramenný drevený luster, prestol, žertveník. Habura sa pokúšala originál kostolíka získať späť, ale neúspešne.

Pod patronátom Nadácie bola postavená verná kópia pôvodného Dreveného kostolíka sv. Mikuláša Čudotvorcu, ktorej slávnostné odhalenie sa uskutočnilo 9. júla 2011.

V súčasnosti v súvislosti so starostlivosťou o ikonopisecké pamiatky prvoradým cieľom Nadácie zostáva dokončiť „ikonostas“, drevenú ikonami vykladajú stenu, ktorá oddeľuje najsvätejšiu

Obr. 4 Socha kniežaťa Laborca. Zdroj: archív Nadácie

časť „cerkvi“ - „svjatylišče“ od lode, v ktorej sa nachádzajú veriaci. Ikony ktoré namaľoval, resp. „napísal“¹ na rýdzom zlate, akademický maliar Igor Pančuk sú už dokončené a pripravené na inštaláciu.

V súčasnosti pokračujeme v priestoroch kostolika s výstavbou projektu RUSINSKY PANTEON, v ktorom chceme verejnosti predstaviť najvýznamnejších rusínov. Prvými lastovičkami sú busty Oľany Mandič Šinály a Adolfa Dobrianského. Panteon bude spolu s kostolíkom bodom zero od, ktorého sa pokračuje cez t. č. rekonštruované TIC (tutristicko informačné centrum) s pokračovaním cez náučno informačný chodník LIPOVEJ ALEJE k vrcholovému bodu sochy kniežaťa LABORCA.

V blízkej budúcnosti plánujeme s poľskými partnermi dobudovať komplexný, kultúrno-turistický projekt, ktorý tak pomôže otvoriť tento zabudnutý, ale čarokrásny region svetu. Chodníkom so symbolmi a atributmi tvorby Andyho Warhola chceme do programu zapojiť aj rodisko matky Andyho Warholu, dedinku MIKOVA ktorá sa nachádza za neďalekým hrebeňom Komjaty.

Bronzová socha kniežaťa Laborca

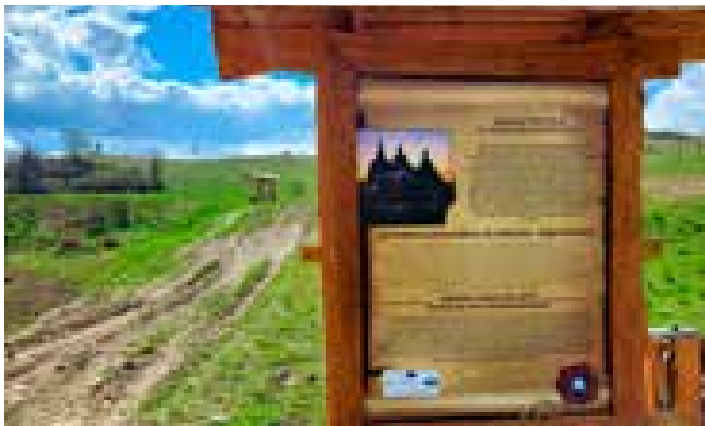
Knieža Laborec bol podľa Anonymovej kroniky slovanske knieža. Panoval na prelome 9. a 10. storočia. Laborec je spojený s príchodom maďarských kmeňov pod vedením kniežaťa Almoša do Karpatskej kotliny. Pri rieke Uh vtedy existovalo slovanské kniežatstvo s centrom na hrade Hung (Užhorod, Ungvár). Na jeho čele stál Laborec. Obyvatelia ho nazývali duka alebo comes Laborcy – župan hradu. Hrad Hung obsadili Almošovi muži. Laborec po dobytí hradu Hung ustúpil na hrad Zemplín. Almošovi vojvodcovia ho prenasledovali a popravili obesením pri prameňoch rieky Sviržavy. Podľa legendy bola rieka Sviržava premenovaná podľa mena kniežaťa na Laborec. Knieža Laborec je jednou z hlavných postáv mnohých diel rusínskych a ukrajinských spisovateľov.

Nad obcou Habura, z kopca zvanom Veršok, návštevníkov víta druhý monument - 5,40 m vysoká bronzová socha kniežaťa Laborca, od akademického sochára Jána Ťapák, ktorá symbolizuje

Obr. 5 a 6 Odhaľovanie sochy kniežaťa Laborca, 2014. Zdroj: archív Nadácie

¹ Ikony sa píše. Vychádza to z toho, že aj Písmo sväté je napísané. Preto sa používa termín „píšu“.

Obr. 9, 10, 11 Zábery náučného chodníka vedúceho k soche kniežaťa Laborca. Zdroj: archív Nadácie

históriu Rusínov v Karpatskej kotline. Slávnostné odhalenie sochy sa uskutočnilo 5. júla 2014. V 1,70 m vysokom podstavci, ktorý je zhotovený z prírodného kameňa, je uložená schránka so zeminou 112. rusínskych obcí východného Slovenska, ktorá vyjadruje jednotu a identitu Rusínov, ich jazyka, kultúry, zvykov a tradícií.

Dolina pod sochou nesie meno Údolie kniežaťa Laborca. K soche vedie náučný chodník, na ktorom sú rozmiestnené informačné tabule v slovenskom, rusínskom a anglickom jazyku. Údolie ročne navštevuje v priemere okolo 2500 turistov, ktorí sa poväčšine zapisujú do Knihy návštev.

Od tohto roka bude premávať od MMUAW v Medzilaborciach do Údolia kniežaťa Laborca turistický mikroautobus, ktorý tak určite pomôže zvýšiť navštevnosť v letných mesiacoch.

Repliku sochy od akademického sochára Jána Ťapáka, ktorá je vyrobená z patinovaného epoxidu – bronz (výška 2,5 m), Nadácia venovala Slovenskému národnému múzeu, Múzeu rusínskej kultúry v Prešove (ďalej len „SNM MRK“).

Nadácia od svojho vzniku každoročne realizuje rôzne aktivity v oblasti vzdelávania, kultúry, umenia, turizmu a pod. Oblíbenými sa stali predovšetkým slávnosti Dní Habury, ktoré Nadácia pred vypuknutím pandémie Covid-19 usporadúvala v pravidelnej periodicite, vždy v prvý júlový týždeň kalendárneho roka. Doposiaľ bolo zrealizovaných XIV. ročníkov, na ktorých sa predstavilo množstvo amatérskych, poloprofesionálnych a profesionálnych jednotlivcov a kolektívov nielen zo Slovenska, ale aj zo zahraničia, kde žije rusínska národnostná menšina. Krstnými rodičmi slávností Dní Habury sa stali známi umelci Jiřina Bohdalová (ČR) a Michal Hudák. Jiřina Bohdalová sa stala aj čestnou občiankou obce Habura.

Od roku 2018 Nadácia začala s organizáciou projektu sochárskeho sympózia realizovaného pod názvom Sochárske sympózium Oleny Mandičovej Šinály, ktoré si získalo srdcia mnohých ľudí a stalo sa vyhľadávaným dátumom v kalendári nielen pre domácych, ale aj zahraničných umelcov. Impozantné sochárske skvosty, ktoré sú výsledkom 5. ročníkov sochárskeho sympózia, návštevníci a turisti môžu vzhliadnuť v obecnom parku, alebo pri cerkvi sv. Michala archanjela, či v priestoroch „Agrofarmy Habura“, napr. na ceste k poľovníckej obore plnej divej zvery.

Počas sochárskych sympózií sa podarilo v priestoroch agrofarmy zrekonštruovať halu SOLIVAR s kapacitou do 500 navštevnikov. Interiér haly je dotvorený drevenými, monumentálnymi sochami umelcov, ktoré s presklenými pohľadmi do susediacej danielovej obory vytvárajú neopakovateľnú atmosféru. Hlavne počas sympózia sa v hale konajú kultúrno-spoločenské akcie napr koncerty (P. Lipa, P. Hamel, P. Stašák...), divadlá (M. Zimková) vernisáže a výstavy.

Obr. 16, 17, 18, 19, 20 Zábery zo slávností Dní Habury. Zdroj: archív Nadácie

Obr. 26 Vernisáž 0. ročníka Sochárskeho sympózia, 2018. Zdroj: archív Nadácie

V rámci 3 ročníka sochárckeho sympózia sme podporili klientov DSS v Kalinove darom sochy Stigma od akademického sochára Jána Kelemen a návštevou klientov v priestoroch haly kde sa oboznámili s prácou sochárov. Pri odhalení sochy bolo prítomné vedenie PSK na čele so županom p Majerským.

V rámci 5 ročníka soch sympozia sme darovali sochu Alexander Duchnovic so ziakmi od ak sochara Juraja Cuteka základnej škole v Medzilaborciach

Nadácii sa za 14 rokov svojej existencie podarilo s podporou mnohých verným priaznivcov, podporovateľov, dobrovoľníkov, sponzorov, darcov, médií, organizácií a jednotlivcov vykonať kus práce s cieľom sprístupniť a priblížiť Drevený kostolík, sochu kniežata Laborca a sochárske skvosty, ktoré sú zasadené do nádherného prírodného prostredia, širokej verejnosti a zároveň ich uchovať pre budúce generácie. Stále však ešte zostáva mnoho práce a úloh, ktoré treba vykonať. Ale vďaka vlastnej odvahe a chuti, hlavne morálnej a finančnej podpore dobrých priateľov, priaznivcov a podporovateľov sa Nadácia nebojí žiadnej výzvy.

Nadácia praje všetkým návštevníkom príjemný pobyt a nezabudnuteľný zážitok v obci Habura a v Údolí kniežata Laborca!

Вшыткым навіщівникам жычіме приємне перебування і незабутний зажиток в селі Габурі і в долині князя Лаборця!

AGROFARMA HABURAQUE

Mnohí z nás bez ostychu povieme, že ho poznáme. Veď sme na tu narodili. Za desaťročia sme ho pochodili či prejazdili krížom-krážom, tak akože by sme ho nemali poznať. Slovensko. Náhle sa rozpomenieme, že nás cesty viedli viac-menej na rovnaké miesta. Tam ten kút na severovýchode bol a dodnes vlastne zostal pánu bohu za chrbtom. Aj historicky to nemal jednoduché a je preto napokon šťastím, že dnes je náš. I keď možno práve preto sme ho prestali prvoplánovo vnímať. Cestou z Pre-

Ako inde, bolo tu len družstvo. V súčasnosti na jeho bývalých pozemkoch hospodári Agrofarma HABURAQUE, ktorá si zakladá práve na čistote prostredia navôkol. Tu je „eko“ prirodzenou súčasťou života.

Životný štýl súčasníka je založený na strese. Uvedomujeme si to a hľadáme východiská. Pochopili sme, že telo a duša tvoria celok, ktorý trpí, ak chradne jedna jeho súčasť. Obraciame sa

šova do Východných Karpát a Polonín postupne ubúda priemysel a poľnohospodársku pôdu nahrádzajú lúky, lesy a pohoria. V Habure stačí vyjsť na kopec nad obcou a od sochy Kniežaťa Laborca sa rozhliadnuť. Na mape taký fliačik a v skutočnosti pre mnohých stáby ďalšie nepoznané Slovensko. Na rozdiel od toho uponáhľaného, hlučného a preplneného tu sú nekonečné prakticky nedotknuté hory plné zveri a vtáčieho spevu. Z Bratislavy sem vždy bolo ďaleko, takže sa tu nikdy nepostavila ani najmenšia fabrika. V minulosti nevýhoda nesúca len biedu sa dnes obracia na prednosť.

na cudzokrajné metódy ochrany, aby sme vybrdli z psychosomatických ochorení a ďalších civilizačných neduhov. Sotva si uvedomujeme, že čínska, indická, japonská, indiánska či iná domorodá terapia funguje predovšetkým tam, kde vznikla, na populáciu, ktorá je s ňou po tisícročia spätá a tú-ktorú kultúru spoluvytvára. V našich končinách by sme mali hľadať riešenie vlastné, charakteristické pre náš životný časopriestor. Vlastne - načo hľadať, keď riešenie existuje. Napríklad v návšteve tichých a pokojných lokalít Východných Karpát a Polonín s prísľubom dokonalého uvoľnenia.

EPILÓG

Luboš Hříň

Opať som na ceste. Už nie Hornád a ani Zemplín. Nielen oni sú totiž tri dekády minulosťou. Je koniec. Uzatvoril som bratislavskú lekársku anabázu v privátnej chirurgickej ambulancii a v hlavnom meste sa ukážem už len sporadicky ako hosť.

Na jednej strane som primerane vyhorený a na strane druhej si v sebe veziem toho mladíka spred takmer štyridsiatich rokov, ktorý s pritlačeným nosom na skle vagóna zvedavo pozoroval hustnúcu zástavbu na okraji Prahy. Mojou Prahou bude a zostane už Habura. Asi som stihol všetko, čo sa od muža očakáva. Manželku, hoci inému sa môže jediná vidieť málo, dcérku, proste rodinu a pre ňu primerané zázemie. Zatiaľ rozpoznávam i nekončnú zástup pacientov, tí sa však už onedlho z mojej hlavy kto kde kam poroztrácajú. No sú tu aj iní, ktorí sa z nej len tak ľahko

nevytratia. Vlastne nikdy. Moji priatelia. Náš spoločný náhľad na všehomír prostredníctvom umenia. Nadpozemské spojivo myslí a charakterov fungujúce bez ohľadu na vzdialenosti a ponad bariéry ľudských nedokonalosti. Osobnosti, s ktorými vzdušné zámky nadobúdajú kontúry pevných stavieb. S niektorými sme vás práve zoznámili a ďakujem vám, že ste im venovali čas.

Máme za sebou hrejivé dielo, ktoré Haburu i nás opať o kúšтик podvihlo a obohatilo aj naše kultúrne sebavedomie. Do panenského prostredia Polonín sme vrátili kus prírody opracovanej rukami umelcov vo viere, že splynú v jedno. Nadšenie z doposiaľ vykonaného nás utvrdzuje, že tradícia sympózií, ktorú sme piatimi ročníkmi zakorenili, naplní naše životy v nasledujúcich časoch a prekoná i nás samých.

logo sponzora

Habura Maľované selo

Vydavateľ: Feidias, n.o., 2023

Texty:

PhDr. Daniela Palaščáková, MUDr. Ľuboš Hriň, Dušan Zavacky, Mária Horváthová

Fotografie:

Róbert Kucmen, archív nadácie

Textová korektúra:

??????

Grafický dizajn:

Róbert Kucmen, Method Design Studio

Printed by / Tlač:

?????

Náklad:

300 pc / ks

ISBN ????????

All rights reserved. No part of this publication may be reproduced or transmitted in any form without the prior written permission of the copyright owner.

Všetky práva vyhradené. Žiadna časť knihy nesmie byť použitá alebo akýmkoľvek spôsobom reprodukováná bez súhlasu majiteľa copyrightu.

